

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ SOSYOLOJİK
ANALİZİ
(MALATYA ÇOCUK İZLEM MERKEZİ UYGULAMASI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
PROF. DR. Ersan ERSOY**

**HAZIRLAYAN
Yeliz AKSÜT**

MALATYA 2020

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ SOSYOLOJİK ANALİZİ
(MALATYA ÇOCUK İZLEM MERKEZİ UYGULAMASI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

YELİZ AKSÜT

Danışman

Prof. Dr. ERSAN ERSOY

Malatya, 2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

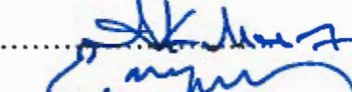
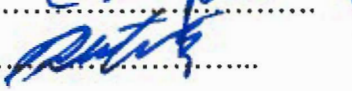
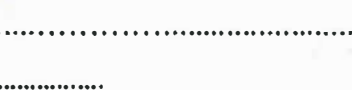
ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ SOSYOLOJİK ANALİZİ
(MALATYA ÇOCUK İZLEM MERKEZİ UYGULAMASI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof.Dr. Ersan ERSOY

HAZIRLAYAN
Yeliz AKSÜT

Jürimiz 08.05.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Sosyoloji....Anabilim, Sosyoloji Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı	imzası
1. Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ.....	
2. Prof. Dr. Ersan ERSOY.....	
3. Dr. Öğretim Üyesi Ahmet ÇETİNTAŞ	
4.	
5.	

İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

ONUR SÖZÜ
T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum " **Çocuk Cinsel İstismarının Sosyolojik Analizi (Malatya Çocuk İzlem Merkezi Uygulaması)** " Adlı çalışmanın, tezin seçilme safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya' da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Yeliz AKSÜT

.././2020

ÖZET

Son yıllarda hızla artan ve en sık işlenen suç türü olan çocuk cinsel istismarı, disiplinler arası bir çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Ancak literatürde çocuk cinsel istismarı ile ilgili çoğunlukla sağlık ve hukuk alanlarında çalışmalara rastlanmaktadır. Bu sorunun çözümü, yalnızca tıbbî deliller toplayarak cinsel istismarcıya verilecek ceza oranını arttırmak değildir. Evrensel bir sorun olarak çocuk cinsel istismarının gün geçtikçe artmasında ve gizlilik içerisinde sürdürülmesinde toplumların sosyo- kültürel tutum ve davranışları da etkili olmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda çocuk cinsel istismarına neden olan toplumsal risk faktörleri analiz edilmiştir. Böylece bu soruna sosyolojik açıdan yaklaşılarak disiplinler arası alana katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Gerçekleştirdiğimiz mağdur odaklı çalışma için Sağlık Bakanlığına bağlı Malatya Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM), en uygun saha olmuştur. Çocuk dostu bir ortam olarak ÇİM, çocuğun yaşadığı travmatik olaydan ikincil örselenmesini ortadan kaldırmayı amaçlayan, çocuğa ve ailesine tıbbî, adlî, psikolojik ve sosyal destek sağlayan bir kurumdur. Çalışma kapsamında ÇİM’de kayıt altında bulunan 678 mağdur çocuğun -kimlik bilgileri saklı kalmak kaydıyla- vaka dosyaları içerik çözümlemesine tâbi tutulmuştur. Çalışma hem nitel hem de nicel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel yöntemler kullanılarak elde edilen veriler, SPSS paket programında rakamsal ve yüzdelik değerlere dönüştürülmüştür. Elde edilen bulgular neticesinde çocuk cinsel istismarı hakkındaki basmakalıp yargıların sorunun çözümünü zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Açığa çıkması önlenen ve gizlilik içerisinde sürdürülmeye çalışılan cinsel istismar, toplumsal sistemin bünyesinden atamadığı sorunlu öğelerinden beslenmekte ve yine toplumsal sistemdeki değerlerin yozlaşmasına yol açmakta; adeta bumerang etkisi yaratmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, İstismar, Çocuk Cinsel İstismarı, Çocuk İzlem Merkezi,

ABSTRACT

Sexual abuse needs an interdisciplinary study. However, there are studies in terms of health and law regarding child sexual abuse in the literature. The solution to this problem is not to collect medical evidence and to increase the penalty rate for the harasser. As a universal problem, socio-thought attitudes and behaviors of societies are also effective in maintaining sexual abuse of children in arts and privacy. This risk in this thesis study analyzes the social risk factors that cause sexual abuse of children. According to the disciplines, this problem was tried to be approached in a sociological environment.

Malatya Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM), which is affiliated with the Ministry of Health, has been the most suitable field for the victim-oriented work we have carried out. As a child-friendly environment, ÇİM is a formation that aims to eliminate secondary trauma from the child's traumatic event and provides medical, legal, psychological and social support to the child and his family. Within the scope of the study, case files were subjected to content analysis, provided that 678 children who were registered at ÇİM were registered. The data obtained by using qualitative methods were converted into numbers and percentages in the SPSS package program. As a result of the findings, it has been determined that stereotypes about child sexual abuse make the solution of the problem difficult. Sexual abuse, which is prevented from being exposed and tried to be carried out in secrecy, is fed by the elements of the social system that are rotten but cannot be removed, and also leads to corruption in the social system; creates a boomerang effect.

Keywords: Child, Abuse, Child Sexual Abuse, Child Monitoring Center.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında beni destekleyen, bilgi birikimi ve deneyimiyle bana yol gösteren, çok kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Ersan ERSOY'a, teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın veri toplama kısmında bana kolaylık sağlayan Malatya İl Sağlık Müdürlüğü çalışanlarına ve Çocuk İzlem Merkezi uzmanlarına, bu süre zarfında motive olmama katkı sağlayan kadim dostum Evrim TAYMAZ'a teşekkür ederim. Maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu çalışmayı birlikte güzel günler göreceğimiz çocuklarımıza ithaf ediyorum.

KISALTMALAR

a.g.e. :	Adı geçen eser
a.g.m. :	Adı geçen makale
ev:	Çeviren
ev. edt:	Çeviri Editörü
HS :	ocuk Hakları Sözleşmesi
KK:	ocuk Korma Kanunu
ÇİM:	ocuk İzlem Merkezi
Der:	Derleyen
DSÖ:	Dünya Sağlık rgt
S:	Sayfa
TMK:	Türk Medeni Kanunu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK- İş:	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNICEF:	(United Nations International Children's Emergency Fund) Birleşmiş Milletler ocuklara Yardım Fonu
WHO:	World Health Organization (Dünya Sağlık rgt)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODU

1.1.Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	4
1.2.Araştırmanın Amacı	4
1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.4.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	6
1.4.1.Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)	6
1.4.2.Çocuk İzlem Merkezinin Kuruluşu ve Amacı	6
1.4.3.Çocuk İzlem Merkezinin İşleyişi	8
1.5.Araştırmanın Yöntemi.....	9
1.6.Araştırmanın Hipotezleri	11
1.7.Veri Çözümleme Teknikleri.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE ÇOCUK İSTİSMARI KAVRAMLARININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.Çocukluk Döneminin Analizi.....	14
2.1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramları.....	14
2.1.2.Tarihsel Süreçte Çocuk ve Çocukluk	20
2.1.3.Çocukluk Döneminin Genel Özellikleri.....	26
2.1.4.Çocuk ve Gelişim Sürecine Yönelik Yaklaşımlar	30
2.1.5.Çocukluk ve Sosyalleşme.....	41
2.2.Çocuk İstismarı	47
2.2.1.Çocuk İstismarı Kavramı.....	47
2.2.2.Çocuk İstismarı Türleri	50
2.2.3.Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Teoriler	54

2.2.4.Çocuk Cinsel İstismarının Boyutları	58
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ TOPLUMSAL BOYUTU

3.1.Sosyo- Kültürel Değişmeler ve Çocuk Cinsel İstismarı	68
3.2.Cinsel Sapma Davranışları ve Onları Engelleyen Sosyal Kontrol Mekanizmaları...	71
3.3.Medy ve Çocuk Cinsel İstismarı Olgusu	73
3.4.Damgalanma ve Cinsel İstismarın Yarattığı Toplumsal Problemler	78
3.5.Aile ve Ataerkil İlişkiler Çerçevesinde Çocuk Cinsel İstismarı Olgusu	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARINA NEDEN OLAN SOSYAL FAKTÖRLER

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. İncelenen Dosyalar ve Yıllara Göre Dağılımı	88
4.2.Mağduru Tanıtıcı Sosyo- Demografik Bilgiler	89
4.2.1.Mağdurun Cinsiyeti	89
4.2.2.Mağdurun Yaşı	91
4.2.3.Mağdurun Eğitim Durumu	92
4.2.4.Mağdurun Ailesinin Gelir Düzeyi	93
4.2.5.Mağdurun Aile Tipi	95
4.2.6.Mağdurun Engelli Olma Durumu	97
4.2.7.Mağdurun Yaşadığı Yerleşim Yeri.....	98
4.3.İstismarcıyı Tanıtıcı Sosyo- Demografik Bilgiler	100
4.3.1.İstismarcının Cinsiyeti.....	100
4.3.2.İstismarcının Yaşı.....	101
4.3.3.İstismarcının Engel Durumu.....	102
4.3.3.İstismarcının Eğitim Durumu	103
4.3.4.İstismarcının Medeni Durumu.....	103
4.4.Madde Bağımlılığı ve Cinsel İstismar	104
4.5.Yakınlık Derecesi ve Cinsel İstismar	105
4.6.İstismar ile Bildirim Arasında Geçen Süre.....	108
4.7.Ensest Vakaların ve Uzun Yıllar Açığa Çıkmamasının Nedenleri	108
4.8.Aile Yapıları ve Cinsel İstismar Olgusu	110
4.9.Bir Risk Faktörü Olarak Aile İçi Şiddet	112
4.10.Damgalanma Korkusu ve Cinsel İstismar Vakalarının Gizlenmesi.....	113

4.11.Cinsel İstismar Hakkında Eğitim ve Bilgilendirme	115
SONUÇ	118
KAYNAKÇA.....	125
EKLER: DOSYA ANALİZ FORMU	131

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Cinsel İstismar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı.....	89
Tablo 2: Mağdurun Cinsiyeti.....	90
Tablo 3: Mağdurun Yaşı	91
Tablo 4: Mağdurun Eğitim Durumu.....	92
Tablo 5: Mağdurun Ailesinin Gelir Düzeyi	93
Tablo 6: Mağdurun Aile Tipi.....	95
Tablo 7: Mağdurun Engelli Oma Durumu	97
Tablo 8: Mağdurun Yaşadığı Yerleşim Yeri	98
Tablo 9: İstismarcının Cinsiyeti.....	100
Tablo 10: İstismarcının Yaşı	101
Tablo 11: İstismarcının Engel Durumu	102
Tablo 12: İstismarcının Eğitim Durumu.....	103
Tablo 13: İstismarcının Medeni Durumu	104
Tablo 14: Alkol / Madde Bağımlılığı ve Cinsel İstismar.....	104
Tablo 15: İstismarcının Mağdur İle olan Yakınlık Derecesi.....	105
Tablo 16: İstismar ile Bildirim Arasında Geçen Süre	108
Tablo 17: İstismarcının Yakınlık Derecesi ile İstismarı Bildirim Arasındaki Süre.....	109
Tablo 18: İstismarcının Yakınlık Derecesi ve Mağdurun Aile Tipi	111
Tablo 19: Aile İçi Şiddet ve İstismarcının Mağdur ile Olan Yakınlık Derecesi	113

GİRİŞ

Bir toplumun sahip olduğu en önemli zenginliği çocuklardır. Çocuklar, geleceğin nesillerini nicelik olarak oluşturmak dışında da bir anlam ifade etmektedir. Geleceğin bir yatırımı olarak görülen çocuk, toplumda yetişkinlerin bakış açlarına göre varlık kazanmaktadır. Bu nedenle yetişkinlerin çocuklara dair algılamaları, toplumun bireylerini inşa etmede önemli bir faktördür. Çocuk, çağlar boyunca içi doldurulacak boş bir kap, şekillendirilmesi gereken bir balmumu, boş bir levha olarak görülmüştür. Bu tür düşünce kalıplarının ortaya çıkmasında çocuğun saf ve masum yanı etkili olmuştur. Çocukluğun bu saf ve masum yönünü manipüle etmek, yetişkinlerce bir iktidar meselesine dönüşebilmektedir.

Çocuğa yüklenen anlam ve işlev, tek ve evrensel bir süreçten oluşmamaktadır. Bununla birlikte çocukluk evresi de tek bir doğrusal çizgide ilerlememiştir. Çocuk ve çocukluk kavramları sosyal ve kültürel olarak inşa edilmiştir. Her iki kavram, ortaya çıktığı toplumun tarihini, kültürünü, değerlerini yansıtan bir inşadır. Bazı toplumlarda çocuk aileye katkı açısından ekonomik bir değer olarak görülürken, bazı toplumlarda ise sevgi ve tatmin ihtiyacını karşılayan bir psikolojik değere sahiptir. Bazen çocuk, bütün bu ihtiyaçları eş zamanda karşılayabilecek boyutta değer kazanmaktadır. Bu kavramların inşası, toplumlar ve kültürler arasında farklılaştığı gibi aynı toplum ve kültür içinde de farklılaşabilmektedir. Çocuğun kendisi ve çocukluk dönemi sadece yaş ve gelişim aşamaları ile ifade edilen biyolojik faktörlerle açıklanamaz. Çocuk bireysel olduğu kadar sosyal bir aktördür. Toplumsallaşmanın edilgin nesnelere değil kendi dünyalarını kurabilen etken bir öznedir. İnsanı insan yapan değerlere sahip olma ve bu değerleri yaşamı boyunca sürdürebilmesinin temelleri çocukluk döneminde atılmaktadır. Bireysel ve sosyal kişiliğin oluşumunun büyük bir çoğunluğu çocukluk döneminin etkileriyle gerçekleşmektedir.

Çocuğun masumiyeti, iyi hâli, birtakım gelişim yetersizliği, yetişkinlerin bakış açısından acizlik olarak görülmüş ve bu nedenle çocuklar, tarih boyunca her türlü istismara maruz kalmıştır. Çocukluğun tarihsel incelemelerinde, toplumların ekonomik, siyasi, dinsel, kültürel koşullarının istismara yol açtığı açıkça görülmektedir.

İnsan hayatının yetişkinlik dönemine son derece önemli etkilerde bulunan çocukluk dönemini ihmal etmek ve görmezden gelmek toplumların ilerlemesine ket vurmaktadır. Bu nedenle çocukların gelişimine ve ileriki yaşamına önemli ölçüde zarar veren genelde çocuk istismarı ve özelde çocuk cinsel istismarını multidisipliner bir sorun olarak irdeleyip, sorunun kökeninde yatan sosyo- kültürel risk faktörlerini gün yüzüne çıkarmak önem taşımaktadır.

Tüm toplumlarda görüldüğü tespit edilen çocuk cinsel istismarı, çocuğun yaşamı boyunca olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal olarak çocuğun zarar görmesine yol açan cinsel istismarın en ağır biçimi ensest vakalardır. Sevdiği ve güvendiği kişiler tarafından ve bazen en güvenli ortamı olan kendi evinde cinsel istismara uğraması çocuğun büyük bir yıkım yaşamasına yol açmaktadır. Açığa çıkması önlenen ve gizlilik içerisinde sürdürülmeye çalışılan cinsel istismar, toplumsal sistemin çürümüş fakat bünyesinden atamadığı öğelerinden beslenmekte ve yine toplumsal sistemdeki değerlerin yozlaşmasına yol açmakta; adeta bumerang etkisi yaratmaktadır.

Bir insanlık sorunu olarak çocuk cinsel istismarı tüm dünyada kaygı verici boyutlarda artmaya devam etmektedir. Dünyada milyonlarca çocuk ve gencin çeşitli boyutlarda cinsel istismara maruz kaldığı ve resmi kayıtlarda beş yaşından küçük çocukların ve hatta bebeklerin dâhi bulunduğu tespit edilmiştir.¹ Resmî kurumlara yansıyan cinsel istismar vakaları buzdağının görünen kısmıdır ve yalnızca bu kurumlarda kayıt altına alınan vakalar bile göz önüne alındığında durum korku ve endişe vericidir. Polis ve adli makamlara bildirilmeyen cinsel istismar suçları literatürde karanlıkta kalan “siyah sayılar” olarak adlandırılmaktadır.² 2016 yılının Adalet Bakanlığı verilerine bakıldığında çocuk cinsel istismarı suçunda Türkiye dünya sıralamasında 3. sırada yer almaktadır.³

Çalışma, Nitel ve Nicel yöntemler birlikte kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verileri elde etme ve toplama sürecinde, Nitel yöntem içerisinde yer alan, gözlem,

¹ Topçu, Sedat: Cinsel İstismar, Phoenix Yayınları, Ankara- 2009, s.,12- 13.

² Sokullu, Füsün Akıncı: Viktimoloji, Beta Yayınları, İstanbul- 2008

³ Adalet Bakanlığı verileri, bkz: www.adalet.gov.tr Erişim Tarihi: 04.04. 2020.

görüşme ve içerik analizi gibi veri toplama tekniklerine müracaat edilmiştir. Toplanan veriler SPSS programı yardımıyla nicel değerlere dönüştürülmüş, istatistiki bilgiler elde edilerek değişkenler arasında ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; araştırmanın konusu, amacı, problemleri, önemi, sınırlılıkları ve araştırma yöntemi, kullanılan teknikler, veri toplama teknikleri ve süreci, araştırma evreni ve örnekleme ve araştırmada karşılaşılan güçlükler hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde çalışmanın uygulamasını gerçekleştirdiğimiz ve dosyaları analiz ettiğimiz Çocuk İzlem Merkezi'nin işleyişi ve kurumsal yapısı hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde; çocuk ve çocuk istismarı kavramları ile ilgili alanda mevcut olan kaynaklar taranmıştır. İlk olarak, çocuk kavramının ne anlama geldiği ve çocukluğun tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamalar, çocukluk dönemi ile ilgili yaklaşımlar ve çocukluk dönemindeki sosyalleşme süreçleri aktarılmıştır. Daha sonra çocuk istismarının tanımı, türleri ve bu konudaki teorik yaklaşımlara değinilmiştir. Bölüm içerisinde çocuk cinsel istismarına ayrı bir başlık altında yer verilmiştir. Araştırmamızın nicel bölümünde kullandığımız soru kâğıdı, Çocuk Cinsel İstismarının Boyutları adlı alt başlığından hareketle oluşturulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; çocuk cinsel istismarının artmasına ve gizlilik içerisinde sürdürülmesine neden olan toplumsal risk faktörleri analiz edilmiştir. Bu bağlamda yaptığımız çalışma kapsamında çocuk cinsel istismarının yaşanmasında ve açığa çıkmayıp gizlilik içerisinde sürdürülmesinde etkili olan ailesel, kültürel, ekonomik, toplumsal koşulların ve medyanın yarattığı risk faktörlerine değinilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; ÇİM'de gerçekleştirdiğimiz çalışma sonucunda elde ettiğimiz araştırma bulgularına ve yorumlara yer verilmiştir.

Çalışma sürecinde elde edilen veriler ve bulgular sonuç ve değerlendirme başlığı altında yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODU

Bu bölümde araştırmanın konusu, önemi, amacı, sınırlılıkları, evren ve örnekleme, yöntemi, varsayımları, hipotezi, veri çözümleme teknikleri, üzerinde durulmuştur.

1.1.Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu çalışmada çocuğun fiziksel, zihinsel ve psiko- sosyal yaşantısında travmatik sonuçlara yol açan çocuk cinsel istismarı sorununa değinilmiştir. Cinsel istismar, yalnızca mağdur ile istismarcı arasındaki bir sorun değil; aynı zamanda mağdurun bireysel ve sosyal yaşantısını olumsuz etkileyen, toplumun değerlerini temelden sarsan bir eylemdir. Bu nedenle çalışmamız yalnızca mağdur ve failin profilini belirlemek ile sınırlandırılmamış; aynı zamanda “sosyal bir hastalık”⁴ olan istismar sorununa sosyolojik bir bakış açısıyla yaklaşarak, sorunun toplumsal risk faktörleri analiz edilmiştir.

Çocuklukta yaşanan travmaların etkisinin yetişkin yaşamı boyunca devam ettiği bilinen bir gerçektir. Bu travmaların en ağır ve en uzun süren biçimi, cinsel istismar sonrası görülmektedir. Cinsel istismardan dolayı fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan sağlığı bozulan çocuk, gelecekte bireysel ve sosyal hayatında sorunlar yaşamaktadır. Nitekim toplumların yarınları olarak görülen çocuğun refahının aleyhine olan her türlü eylem, toplumun refahını da engellemektedir. Gerek masumiyetin ve iyiliğin sembolü olan çocuğun refahı gerekse toplumun sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için bu sorunun sosyal kökenlerini araştırmak ve ortaya çıkarmak önem arz etmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Çocuğun cinsel istismarı hemen her toplumda yaşanan fakat üzerinde konuşulmaktan kaçınılan ve görünmez kılınan bir sorundur. Günümüzde yazılı ve görsel medya, -cinsel istismar haberlerini doğru veya yanlış bir biçimde sunması tartışılmaksızın- bu konunun görünür olmasını sağlamıştır. Çocuk cinsel istismarı, güncel bir sorun olarak kendisine akademik çevrede genellikle tıp ve hukuk alanında yer

⁴ James, Allison, Chris Jenks and Alan Prout : Theorizing Childhood, Polity Press, Cambridge, UK-1998, s., 154.

bulmuştur. Ancak istismar sorunu çok boyutlu bir olgudur ve multidisipliner bir yaklaşım gerektirir. Bu çalışmadaki amaçlardan birisi, çocuk cinsel istismarının toplumsal boyutu ile ilgili sosyoloji alanına literatür kazandırmaktır.

Altının önemle çizilmesi gereken bir durum ise bir toplumda çocuk istismarı ile ilgili çalışmaların bulunmaması ya da az olması böyle bir sorunun olmadığını kanıtlamaz. Aksine o toplumda istismarın gündelik yaşamın bir parçası olarak kabul edildiğinin göstergesi olabilir.⁵ Çocuğun bir birey olarak görülmemesi ve birey olmasından kaynaklanan haklarının gözardı edilmesi, istismar olarak tanımlanabilecek eylemlerin sıradan bir durummuş gibi algılanmasına neden olmaktadır. Genelde çocuk istismarının özelde ise çocuk cinsel istismarının kültürel farklılıklara dayanmadığı ve evrensel bir suç olduğu çalışma boyunca vurgulanmıştır.

Cinsel saldırı suçunu bir hastalık, suçluyu ise anormal olarak nitelendirip sorunu tıbbî nedenlere bağlamak suçlunun masumlaştırılması riskini taşımaktadır. Araştırmamızın temel amacı, çocuk cinsel istismarının yaşanmasında yalnızca bireysel patolojik durumlar değil aynı zamanda bu suça neden olan sosyal, ekonomik, kültürel ve ailesel koşulları ele almak ve hangi sosyal yapı ve ilişkilerin bu suça neden olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Kamuoyunda, çocuk cinsel istismarı konusunda doğru bilinen birçok yanlış mevcuttur. Örneğin, alt gelir gruplarında cinsel istismar vakalarının daha sık görüldüğü düşünülmektedir. Fakat bu konuda önemli çalışmalar gerçekleştiren David Finkelhor, kamuoyunun dikkatini çeken, mağdurlar için ortak görünen herhangi bir özelliğin, çok sayıda mağdur için geçerli olmadığını savunmuştur. Bildirilen cinsel istismar vakalarında mağdurların çoğu yoksul ve parçalanmış ailelerden geliyorsa, bunun nedeni bu çocukların daha yüksek risk altında olmaları mı yoksa basitçe daha kolay tespit edilmeleri midir? Bir zamanlar cinsel istismarın belirli sosyal koşullarda ve aile yapılarında ortaya çıktığı düşünülmekteydi. Ancak yapılan birçok araştırma bulgularında bu durum kesin olarak kanıtlanmamıştır; cinsel istismar genel olarak bütün sosyal koşullar ve aile yapılarında görülmektedir. Yine de cinsel istismara yol açan bazı değişkenlerin var olduğu da bir

⁵Polat, Oğuz: Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1, (2. Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara-2017, s., 27.

gerçektir.⁶ Bu değişkenlerin ne olduğunu ortaya çıkarmak ve analiz etmek, doğru çözüm önerilerini beraberinde getirecektir.

1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2015- 2019 yılları arasında Malatya ilinde bulunan Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesine bağlı Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)'ndeki cinsel istismar mağduru çocukların - kimlik bilgileri saklı kalmak kaydıyla- adli dosyalarının incelenmesi ve dosyaların detaylı olarak incelenmesi için oluşturulan soru kâğıdı ile sınırlıdır. Çalışma için ilgili kurumlardan etik kurul onayı ve izinler alınmıştır.

1.4.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın ana evreni, Türkiye'de cinsel istismara uğrayan çocuklar olmakla birlikte, araştırma evrenini, Malatya'daki cinsel istismara uğrayan çocuklar oluşturmaktadır. Bu evren içerisinde araştırmamızın örneklemini ise 2015-2019 yılları arasında, Malatya Çocuk İzlem Merkezine cinsel saldırı ve taciz iddialarıyla başvuran farklı sosyo- ekonomik düzeye sahip, 18 yaş altındaki cinsel istismar mağduru çocuklar teşkil etmektedir. Resmiyete intikal eden ve merkez içerisinde yer alan 678 çocuğa ait adli vaka dosyaları örneklekimizi oluşturmaktadır. Bu dosyaların tamamına ulaşılmış ve incelenme gerçekleştirilmiştir.

1.4.1.Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)

1.4.2.Çocuk İzlem Merkezinin Kuruluşu ve Amacı

Çocuk izlem merkezi, "cinsel istismar suçları başta olmak üzere mağdur çocukların adli yargılama süreçlerinde tekrar mağdur olmasının önüne geçmeyi amaçlayan, 04.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile ülke genelinde yaygınlaştırılması düşünülen ve Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler bünyesinde kurulan bir oluşumdur."⁷ Çocuk İzlem Merkezleri, 0- 18 yaş grubu arasındaki cinsel istismar mağduru çocukların ikincil örselenmesini önleyen, bütün adli ve tıbbi

⁶ Finkelhor, David: A Sourcebook on Child Sexual Abuse, (2. Edition), Sage Publications, USA- 1986, s., 60- 61.

⁷ "Çocuk İzlem Merkezinin İşleyişi Hakkında Genel Değerlendirme", bkz: <http://www.sakaryabarasu.org.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

işlemlerin tek bir merkezde yapılabilirdiği çocuk dostu bir ortamdır. Ülkemizde şu an 44 ilde 47 ÇİM hizmet vermekte ve bu merkezlerin 81 ilde yaygınlaştırılması için faaliyetler sürdürülmektedir.⁸

2012/ 20 Başbakanlık Genelgesi'nde cinsel istismar mağduru çocukların birçok nedenden dolayı çocuğa verilmesi zorunlu olan tıbbi, hukuki, ruhsal ve sosyal desteğin aksadığı tespit edilmiştir. Ayrıca mağdur çocukların kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumlarına ayrı ayrı defalarca ifade vermesi ve bu süreçte gizliliğin sağlanamaması çocuğun yaşadığı travmanın sürdürülmesine ve tekrardan örselenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bu alanda eğitimli kişiler tarafından bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edebilmesi için ÇİM kurulmuştur.⁹ ÇİM, öngörölmüş bir yapı olarak çocuğun üstün yararı ilkesi ile hareket eden ve kurumlar arası eşgüdümü amaçlayan bir oluşumdur.¹⁰

ÇİM'in işbirliği ve koordinasyon içinde olduğu kurumlar;

- Sağlık Bakanlığı
- Adalet Bakanlığı,
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,
- İçişleri Bakanlığı,
- Milli Eğitim Bakanlığı,
- Diyanet İşleri Başkanlığı,
- Adli Tıp Kurumu Başkanlığı temsilcilerinin katılımıyla ÇİM Yönetim ve Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca
- Yargıtay Başkanlığı,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu,
- İl Cumhuriyet Başsavcılığı temsilcileri ile katkı sağlayabileceği öngörölen ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra üniversiteler, sivil toplum kuruluşları,

⁸“Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)”, (20. 02. 2020), bkz: <https://yenimahalleah.saglik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

⁹“Çocuk İzlem Merkezinin İşleyişi Hakkında Genel Değerlendirme” bkz: <http://www.sakaryabarosu.org.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

¹⁰“Çocuk İzlem Merkezi Türkiye Raporu 2015”, bkz: <http://www.trabzonbarosu.org.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

meslek birlikleri, konu ile ilgili uluslararası kuruluş ve özel sektör temsilcileri de Kurul toplantılarına davet edilebilmektedirler.¹¹

1.4.3.Çocuk İzlem Merkezinin İşleyişi

Çocuk dostu bir ortam olarak tanımlanan ÇİM’de çocuğun en yüksek yararının ve haklarının gözetilmesi için bu konuda eğitim almış uzmanlar görev almaktadır. ÇİM bünyesinde hekim, psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, hemşire ve sekreter görev almaktadır. ÇİM’e mağdur getirildiğinde Cumhuriyet savcısı ve avukat da orada bulunup görev alır. Bu birimde yirmi dört saat hizmet verilmektedir. Mesai saatleri dışında adli görüşmeci eğitimi almış kişiler nöbet almaktadır.

ÇİM’ler Sağlık Bakanlığına bağlı bir hastane içerisinde, üzerinde tabela olmayan dışarıdan bakıldığında hastanenin diğer bölümlerinden ayırt edilmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Birimin içerisinde adli muayene odası, aile görüşme odası, çocuk oyun odası, bekleme salonu, adli görüşmeci odası, doktor odası, acil durumlarda kız ve erkek çocukları için hazırlanmış içerisinde banyo ve tuvaletin bulunduğu konaklama odası, adli görüşmeci odasının aynalı bölümle ayrılmış Cumhuriyet savcısı ve avukat için gözlem odası, arşiv odası, polis odası, sekreterlik ve mutfak yer almaktadır. Mağdur çocuğun ÇİM’e getirilmesinden itibaren beslenme, barınma, sağlık, güvenlik ve eğitim gibi gerekli olan bütün ihtiyaçları karşılanmaktadır.

İstismara uğramış veya istismar şüphesi ile kolluk kuvvetlerine bildirilen vakalar çocuk şubeye intikal eder ve daha sonra sivil polis eşliğinde sivil araçla mağdur çocuk ÇİM’e getirilir. İlk önce çocuğun yaşına uygun olarak mağdur ya çocuk odasına ya da ergen odasına alınarak eğitilmiş görüşmeciler tarafından ön görüşme yapılır. Barodan çocuk için avukat talebinde bulunulur. Bu sırada aile görüşmecisi çocuğun ailesi veya bakımından sorumlu yetkili kişiler veya kurum görevlileri ile görüşme yapar. Daha sonra Cumhuriyet savcısı ve avukat eşliğinde adli görüşmeci ile beraber çocuğun ifadesi alınır. Eğer çocuk ailesinin yanında güvende değilse veya vaka ensest ise savcılık talimatıyla Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü (ASPİM) tarafından güvenli bir yere yerleştirilir. ASPİM tarafından gerektiği durumlarda çocuğun ailesine sosyal inceleme başlatılmakta

¹¹ 04.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan Başbakanlık Genelgesi, bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

ve bunun sonucunda çocuğun sosyal, ekonomik, eğitimsel, sağlık, psikolojik destek gibi gereksinimleri karşılanmaktadır.

Bu süreçte kayıt altına alınan ses ve video kayıtları, mağdura veya ailesine ait sosyo-demografik bilgiler ile onların ifade tutanakları, savcılık talimatları, hekim raporları, kurumlar arası üst yazışmalar gibi resmi dokümanlar mahremiyete uygun koşullarda protokol numarası ile arşivde saklanır.

1.5.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın kuramsal çerçevesi, konuya ilişkin yerli ve yabancı literatür taramasından oluşmaktadır. Araştırmanın ikinci kesitinde ise 2015 ile 2019 yılları arasındaki süreçte Çocuk İzlem Merkezine başvuran cinsel istismar mağduru çocukların her birinin sosyo demografik bilgileri ile olay öykülerinin, ebeveynleri ile yapılan aile görüşmelerinin, sosyal inceleme raporlarının ve tıbbî ve adlî tutanakların yer aldığı dosyalar “içerik çözümlemesi” tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

İnsanlar tarafından üretilen iletişim materyallerinin(örneğin, film veya video, ses kayıtları, fotoğraf, yazılı belge, sokak işaretleri, grafiti, çevrimiçi kimlikler, vb...) incelenmesi ve yorumlanması olan içerik analizi, kullanılan materyal kayıtlarındaki bilgi içeriğini veriye dönüştürür.¹² Araştırmacı materyallerdeki içeriği analiz edebilmek için uygun örnekleme tekniği ile bir kodlama sistemi oluşturur veya araştırma konusu ile ilgili hazırda var olan kodlama sistemini kullanır.¹³ Kodlama, iletişim metinlerinde geçen somut deneyimleri sözel olarak en doğru şekilde ortaya koyan bir sözcük veya söz öbeğidir. Analiz edilen içeriğin parça parça ve dağınık görünen çok sayıdaki kodlanmış benzer verileri daha geniş bir gerçeklikte kategorilendirilir. Kategoriler, kodların daha anlaşılır ve raporlamaya uygun hâle getirilmesini sağlayan veri azaltma işlemidir.¹⁴ İçerik analizi, iletişim materyallerinde ilk bakışta algılanamayan üstü kapalı, gizli olan mesajları ortaya çıkaran ikinci bir okumadır. İçerik analizi, çıkarım esasına dayalı olarak

¹² Akay, Emel Şentuna: “İçerik Analizi”, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Edt. Asım Arı), (9. Baskı), Eğitim Yayınları, Konya- 2019, s., 344- 345.

¹³ İ. Günbayı (30. 11. 2019), “ Nitel Araştırmada Veri Analizi: Tema Analizi, Betimsel Analiz, İçerik Analizi ve Analitik Genelleme, <http://www.nirvanasosyal.com/>, Erişim Tarihi: 3. 04. 2020.

¹⁴ Arıkan, Arda: *Etnografin El Kitabı*, Anı Yayınları, Ankara- 2018, s., 65- 67.

mesajlarda gözlemlenen ve betimlenen öğeleri yorumlama amacı taşır. Bu açıdan içerik analizi, bir tür iletişim psikanalizini ve iletileni algılama sanatı olarak adlandırılabilir.¹⁵

Nitel veri analiz türü olan içerik analizinde tümdengelimci bir yol takip eden araştırmacı, araştırma konusu ile ilgili kategoriler geliştirir. Daha sonra incelediği veri setinde, bu kategoriler içerisine giren kelime, cümle veya resimleri sayar. Örnek verilecek olursa kadının mevcut kültürel yapı içerisinde baskı altında tutulduğunu öne süren feminist bir kuramın içerik analizinde araştırmacı, “kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki kalıplaşmış imajlar” isimli bir kategori geliştirir. Daha sonra en çok satılan gazete ve dergilerde yer alan kadın ve erkek resimlerini inceler ve geliştirdiği kategori içerisine giren resim sayısını sayar. Eğer bu kategori içerisine giren ve kadınların geleneksel rollerine vurgu yapan kadın resimleri sayısı belirli bir sayıya ulaşmış ise kadınların baskı altında tutulduğunu öneren kuram böylece desteklenmiş olur.¹⁶ İçerik analizinde nitel yöntemlerle elde edilen bilgi içeriği, verilere dönüştürülür. Ardından bu veriler, nicel ölçüm araçlarının yardımı ile rakamlara dönüştürülür. Nitel ve nicel yöntemin birlikte kullanılmasına olanak tanıyan içerik analizini araştırmamızda kullanmamızın amacı iletişim metinlerinde gizlenen mesajı çözümleyerek sorunumuz hakkında sosyal gerçeklikleri ortaya çıkarmaktır.

Araştırmamız çerçevesinde gerekli izinler alındıktan soru kâğıdını oluşturabilmek için Çocuk İzlem Merkezine gidilmiş ve arşivde yer alan dosyaların ön incelemesi yapılmıştır. Dosya kapsamında özellikle mağdur çocukların -kimlik bilgileri gizli kalmak kaydıyla- ifade tutanaklarından yola çıkarak çalışmanın teorik çerçevesini destekleyici anahtar kavramlar belirlenmiştir. Araştırma süresince soru kâğıdında yer almayan yeni bir kavramla karşılaşıldığında, soru kâğıdına eklenmiştir. Daha sonra benzer kavramlar aynı kategori altında kodlanıp sayısal oranlar çıkartılmıştır. Böylece nitel araştırmamız, nicel yöntemlerle desteklenmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Nitel ve nicel araştırmanın biraradallığını savunanlara göre ikisi arasında bir üstünlük bulunmamaktadır. Nicel araştırmada yöntem önceden bellidir ve bulmayı plânladığımız bilgileri bize sayısal

¹⁵ Bilgin, Nuri: Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, (2. Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara- 2006, s.,1.

¹⁶Özdemir. Murat: Nitel Veri Analizi.” Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010/11(1), s. 335.

olarak sunar. Nitel araştırmada ise araştırmacı, değişkenleri doğal ortamında gözlemler ve gereksinime göre yöntem belirler. Ayrıca nitel araştırmada hem aradığımız hem de aramadığımız birçok bilgiye, birçok farklı bakış açısına ulaşılmakta ve sayısız insanî deneyimler kazandırmaktadır. Nitel araştırmanın nicel araştırmadan bir farkı var ise; o fark sayısal değil, insanîdir.¹⁷

Araştırmamızda hem nitel hem nicel yöntemin birlikte kullanılması daha kapsamlı ve birbirini tamamlayıcı bulgulara ulaşmamızı sağlamıştır. Cinsel istismar mağduru çocukların sosyo- demografik bilgileri nicel yöntemler ile analiz edilmiş ve istatistiksel veriler elde edilmiştir.

Cinsel istismar mağduru çocukların ve ebeveynlerinin dosyada yer alan beyanları derinlemesine incelenmiştir. Mağdur çocukların bizzat kendisinin anlattığı cinsel istismar öyküleri, başta aile ve yakın çevresi olmak üzere mikro düzeyden toplumsal yapı gibi makro düzeye kadar uzanan gerçeklikler hakkında önemli ipuçları vermiştir. “Cinsel istismar konusunda hikâye uyduran çocuk sayısı çok azdır. Eğer bir çocuk cinsel olarak istismar edildiğine ilişkin bilgi veriyorsa temel yaklaşım çocuğa inanmak olmalıdır. ‘Çocuklar cinsel istismarı hayal güçlerinin genişliği ile uydururlar’ cinsel istismarla ilgili yanlış bir düşüncedir.”¹⁸ Bu nedenle bu ipuçları araştırma için hazırlanan soru kağıtlarında bulunan boş kenarlara el ile not edilmiştir. Araştırmanın bulgular ve yorum bölümünde mağdur çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimlerden örnek vakalar seçilerek betimsel bir resim sunulmuş ve cinsel istismarın yaşanmasında ve gizlilik içinde sürdürülmesinin altında yatan sosyo- kültürel nedenler yorumlanmaya çalışılmıştır.

1.6.Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez, bir araştırmada, çalışmaya başlarken ileri sürülen iddialardır. Araştırma sürecinde bu iddiaların doğru olup olmadığı kontrol edilir. Bu araştırmanın hipotezlerini aşağıdaki ifadeler oluşturmaktadır:

¹⁷ Arıkan, Arda: a.g.e., s., 11- 14.

¹⁸ “Çocuğa İnanın”, (Hürriyet, 17. 02. 2018) bkz: <https://www.hurriyet.com.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

1. Her iki cinsiyetten çocuklar, cinsel istismara mâruz kalmakla birlikte kız çocukları erkek çocuklarına oranla daha çok cinsel istismara uğrar.
2. Erkekler, kadınlara oranla daha çok cinsel istismar uygular.
3. Her yaş grubundan çocuklar cinsel istismarın hedefi olabilir.
4. Çocuğa cinsel istismarda bulunanların yabancı kişiler olmaktan ziyade istismarcıların çoğunluğu çocuğun aynı aile mensuplarından veya yakın çevresinden olur.
5. Cinsel istismarın, aynı aile üyeleri veya yakın çevresi tarafından gerçekleştiği durumlarda cinsel istismar uzun yıllar sürebilir ve gizlenebilir.
6. Cinsel saldırıların gerçekleştiği ortamlar tehlikeli, ıssız, insanlardan uzak mekânlarda gerçekleşmekten ziyade mağdurun en güvenli ortam olarak gördüğü evinde ya da kamu kullanımına açık mekânlarda gerçekleşir.
7. Çocuk cinsel istismarı her sosyal sınıfta görülmektedir, fakat bildirilen vakalar genellikle alt sosyo- ekonomik sınıflara aittir.
8. İstismarcılar sanıldığığının aksine “hasta” ya da “anormal” değil, çok büyük bir kısmı sağlıklı ve normal bir yaşayış tarzı sürdürür.
9. Aile içi cinsel saldırının gerçekleşmesinde güç, cinsiyet, yaş hiyerarşisi etkili olur.
10. Ensest yaşanan ailelerde, sıklıkla aile içi fiziksel şiddet yaşanır.
11. Ailesi tarafından ihmâl edilen, ilgiye ve sevgiye muhtaç çocuklar daha çok risk altındadır.
12. Sosyal bakımdan yetersiz ve izole olmuş ailelerde ensest olgusuna daha sık rastlanmaktadır.
13. İstismarcılar çeşitli sosyal medya kanalları ve internet ağları aracılığıyla kendilerine daha kolay hedef bulabilmektedir.
14. Çocuk cinsel istismarı kent ve kır ayrımı gözetmeksizin bütün yerleşim yerlerinde görülür.

1.7. Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırma kapsamında, Çocuk İzlem Merkezindeki dokümanların içeriğinin incelenmesi ve araştırmanın teorik çerçevesindeki bilgiler ışığında hazırlanan soru kâğıdındaki nicel veriler, SPSS 24.0 paket programı yardımıyla tablo hâline dönüştürülmüştür. Elde edilen bulgular tablolarda frekans ve yüzdeler dağılımları şeklinde verilmiş ve değişkenler arasındaki ilişkiler ki-kare yöntemi kullanılarak analiz edilip yorumlanmıştır. Soru kâğıdının boş kenarlarına el ile tutulan notlar ise oluşturulan tablolar ile birlikte aktarılmış ve yorumlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇOCUK VE ÇOCUK İSTİSMARI KAVRAMLARININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.Çocukluk Döneminin Analizi

2.1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramları

Çocuk ve çocukluk dönemi ile ilgili tanımlamalar, yetişkinlerin çocuğa olan bakış açısından ele alınmıştır. Bu kavramların tanımlanmasında genel olarak çocukların yetişkinlik dönemine ait olan birtakım yeterliliklere sahip olunamaması ölçütü kullanılmaktadır. Yapısal olarak çocuk ve çocukluk dönemi kavramlarının, yetişkin-çocuk karşıtlığı üzerinden tanımlandığı ifade edilebilir.

Çocuk terimi, bebeklikle erginlik dönemi arasında yer alan bireyleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu dönemler arasında yer alan “çocuk, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttadır.”¹⁹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 6/1- b maddesinde” çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılır.”²⁰ Yaş evrelerine göre tanımlanmasının dışında “çocuk terimi, ya bir evlât ya da bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış birisi”²¹ anlamına gelmektedir.

“Çocuk tanımlarında çocuğun anne-babaya bağımlı olması, bakıma ve korunmaya muhtaç olması temel ölçüttür. Çocuk, fiziksel, psikolojik, ekonomik ve toplumsal açılardan bir başkasının bakımına ve korunmasına ihtiyaç duyan ve bu nedenle bir diğere (öncelikle ana-baba bunların yokluğunda ise ilgili kişi ya da kurumlara) bağımlı, henüz kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek olgunluğa erişmemiş bireydir.”²² İnsan yavrusu birtakım gelişim yetersizliğinden dolayı doğadaki diğer tür canlılarda olduğu gibi doğduktan kısa bir süre sonra ihtiyaçlarını kendi başına karşılayamaz. Bu ihtiyaç hâli

¹⁹ Yörükoğlu, Atalay: Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, (7. Baskı), Özgür Yayınları, İstanbul- 2007, s., 13.

²⁰5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 6/1- b. Bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.01.2019.

²¹ Marshall, Gordon: Sosyoloji Sözlüğü, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara-2009, s., 120.

²² Ayan, Sezer: Aile ve Şiddet, Ütopya Yayınevi, Ankara-2009, s., 103-104.

oldukça uzun bir dönemi kapsamakta ve kendisinden yaşça büyük bireylere bağımlı olmasına yol açmaktadır.

Çocuğun yetişkine muhtaç olması, onların güçsüz bir grubu temsil ettiği anlayışına yol açmaktadır. Bob Franklin, çocuğun iktidar ile ilişkili bir kavram olduğunu dile getirmiştir. Çocuk, iktidar olanlara rağmen iktidar olamayan güçsüz bir grubu ifade etmektedir.²³

Görüldüğü üzere çocuk, yetişkinlerin gözünden tanımlanmış ve böylece toplumsal bir konuma yerleştirilmiştir. Bir açıdan da dile getirebiliriz ki; yetişkinler tarafından toplumların dini, ekonomik, siyasal, kültürel yapısına uygun bir çocuk modeli oluşturulmuştur. Çocuk, bebeklikten ergenliğe kadar olan dönemde yer almaktadır. Çocuk, çeşitli ihtiyaçların karşılanmasında bir başkasına bağımlı olan ve bu bağımlılıkla birlikte varlığı betimlenen bir insan yavrusudur. Nitekim “çocukların olgunlaşmamış olması biyolojik bir gerçekliktir, ama bu olgunlaşmamışlığın algılanışı ve anlamlandırılması bir kültür olgusudur.”²⁴

Çocuk sözcüğü insanlığın tarihi ile eş zamanlıdır. Fakat çocuğu tanımlarken kullanılan yaş evreleri toplumsal anlamda daha geç bir dönemin ürünleri olmaktadır. Bu duruma neden olarak çocuğun tarihsel süreç içerisinde toplumsal ve kültürel anlamda yaşadığı güçlükleri ve olumsuzlukları gösterilmektedir. Her toplum yaşadığı dönemin sosyo- kültürel- ekonomik yapısına göre bir çocuk ve çocukluk anlayışına sahip olmuştur.

Çocuğu daha iyi tanımlamak açıklamak için çocukluk dönemine de değinmek gerekir. Çocukluk dönemi, insan hayatında oluşturduğu etkiler bakımından ele alınması gereken önemli bir konudur. Kendine ait özellikleri olan bu dönem, bireyi yaşamı boyunca etkileyecek izler bırakmaktadır. Çocukluk, insanı yetişkinliğe hazırlayan bir evre olduğundan çok önemlidir. Biyolojik, psikolojik ve toplumsal gelişmenin hızlı ve köklü dönüşümleri çocukluk döneminde gerçekleşmektedir.²⁵ Çocukluk oldukça modern bir kavramdır. Daha birkaç yüzyıl önce birçok insan, yaşamın ilk evrelerinin belirleyici

²³ Franklin, Bob: Çocuk Hakları, (çev. A. Türker), Ayrıntı yayınları, İstanbul-1993, s. 21.

²⁴ Heywood, Colin: Baba Bana Top At, (çev. Esin Hoşsucu), Kitap Yayınevi, İstanbul-2003, s., 10.

²⁵ Pembecioğlu, Nilüfer: İletişim ve Çocuk, (2. Baskı), Ebabel Yayınları, Ankara-2006, s., 15.

olduğunu, daha sonraki gelişimin ve işleyişin temelini oluşturduğunu düşünmemekteydiler.²⁶

İnsanlar yaşamlarının ilk yıllarında edindikleri bakış açılarından farklı bir yöne kendilerini kolaylıkla çevirememektedirler. Bunu başarabilenler varsa da sayıları fazla değildir. İster çocukluk ister yaşlılıkta bireyin yaşam amacının aynı kaldığı görülmektedir. Bir insanın çocukluğundan yola koyularak ilerideki yaşamına ilişkin birçok şeyi tahmin edebilir, bu konuda kimseden bir açıklama beklemeksizin pek çok şeyi önceden bilebiliriz. Bir insanda gördüğümüz şeylere ilk çocukluk yaşantılarının izleri diye bakabiliriz.²⁷ Bu açıdan bakıldığında çocukluk insan hayatının önemli bir dönemi olmakla birlikte yetişkinlik ve sonrasının başlangıcıdır.²⁸

Ayrıca çocukluk deneyiminin yetişkin kişiliğinin temelini oluşturduğunu ifade etmekle beraber insan yaşamının bütününe biçimlendirmedeğini de vurgulamak gerekir. Bireylerin çevresel koşullarının değişimiyle birlikte yaşama dair tutum ve davranışları da değişebilmektedir. “Çocukluk, birey olma sürecinin erken dönemlerini vurgular.”²⁹

Doğumdan on iki yaşına kadar olan dönem, diğer gelişim dönemlerine göre çok daha anlamlı paya sahiptir. Çocukluk, bir grup yaş evresini oluşturmakla birlikte çocukluk, toplumun yapısal bir biçimidir. Çocukluk hem çocuklar hem de çocuk ve yetişkinler arasındaki sosyal ilişkileri yöneten değerler, tutumlar, normlar ve davranış kalıplarını içermektedir.³⁰ Çocukluk, yapısal bir biçimdir; çocuklar yaşamlarını sosyal olarak inşa edilmiş periyotta sürdürürler. Çocukluğun yapısal biçiminden kastedilen onun bir kategori ya da toplumun bir parçası-sosyal sınıf ya da yaş grupları gibi- olduğunu dile getirmektir. Bu anlamda çocuklar, çocukluklarının birer üyeleri veya görevlileridir. Çocukların kendileri için çocukluk geçici bir dönemdir. Diğer bir yandan çocukluğun

²⁶ Gander, J. Mary ve Harry W. Gardiner: Çocuk ve Ergen Gelişimi, (çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur), (5. Baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara-2004, s., 25.

²⁷ Adler, Alfred: İnsanı Tanıma Sanatı, (çev. Kâmuran Şipal), (17. Baskı), Say Yayınları, İstanbul-2017, s., 27.

²⁸ Doğan, İsmail: Akıllı Küçük, Sistem Yayıncılık, İstanbul-2000, s., 2.

²⁹ Ayan, Sezer: a.g.e., s., 102.

³⁰ Ritchie, Oscar W. ve , Marvin R Koller: Sociology of Childhood, Meredith Publishing, New York-1964, s., 3-16.

üyeleri sürekli değişse ve çocukluk doğası ve fikri tarihsel olarak farklılık gösterse bile, çocukluk kalıcı yapısal bir biçim veya kategoridir.³¹

“Biyolojik açıdan herhangi bir kültürün kendisini yeniden üretme gereksinimini unutmaması tasavvur edilemez. Fakat bir kültürün toplumsal açıdan çocukluk fikrine sahip olmaksızın varolması oldukça muhtemeldir. Bebekliğin tersine çocukluk, biyolojik bir kategori değil toplumsal bir kurgudur.”³² Çocukluk toplumsal bir yaratımdır. Çocukluğun nasıl tasarlandığı, nasıl algılandığı her zaman toplumsal ve tarihsel bir bakış açısına dayanmaktadır.³³ Çocukluğun toplumsal yaratımının, çocukların siyasal, entelektüel, cinsel ya da ekonomik varlıklar olarak hareket etme becerilerinin olmadığı düşüncesinden hareketle kurulduğunu belirten görüşler de literatürde mevcuttur.³⁴

İnsan hayatı, doğum sonrası genel olarak şu dönemleri kapsamaktadır:

- 1) Bebeklik (0-2 yaş)
- 2) İlk çocukluk (2-7 yaş)
- 3) Son çocukluk (7-11 yaş)
- 4) Ergenlik (12-18 yaş)
- 5) Genç yetişkinlik (18-30 yaş)
- 6) Orta yetişkinlik (30-45 yaş)
- 7) Yaşlılık (45-75 yaş) olarak kabul edilmektedir.³⁵

Her bir dönem bireylerin ortak olan fiziksel ve psiko-sosyal gelişim ve değişimleri göz önüne alınarak kategorilendirilmiştir. John Holt, *Çocukluktan Kaçış* adlı eserinde insan yaşamındaki bölünmeleri yapay olarak değerlendirmektedir. “İnsan yaşamını bir eğri olarak düşünebiliriz doğumla başlar, fiziksel, zihinsel ve toplumsal güçle çeşitli zirvelerde yükselir, bir süre düz bir platoda devam eder ve yaşlılığa ve ölüme doğru düşüşe geçer. Bu yaşam eğrisi her insan için farklıdır. Fakat bütün insanlar için bu tek bir

³¹ Corsaro, William A.: *The Sociology of Childhood*, (2nd Edition), Pine Forge Press, Thousand Oaks, CA-2005, s.,3.

³² Postman, Neil: *Çocukluğun Yokoluşu*, (çev. Kemal İnal), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara-1995, s., 7.

³³ Elkind, David: “Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme ve Eğitim”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, (ed. Bekir Onur), Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara-2001, s., 15.

³⁴ Tezcan, Mahmut: *Çocuk Sosyolojisi*, (2. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara-2012, s., 2.

³⁵ Ayan, Sezer: a.g.e., s.,118.

eğridir ve bir bütünlüktür. Bu gelişim ve değişim süreklidir.”³⁶ İnsan yaşamı doğumla başlayıp ölümla biten kesintisiz bir süreçtir. Fakat modern toplumun yarattığı çocukluk kurgusu, insan yaşamını ikiye ayırmıştır. İnsan yaşamı artık kurumsal bir yapı haline getirilmiştir. Çocukluk, bir bütün olan yaşam eğrisini ikiye ayırmıştır. Biri çocukluk, diğeri yetişkinliktir. Bu durum insan hayatında büyük bir ayrıma neden olmaktadır.³⁷

Çocukluk dönemi diğer yaşam dönemlerine göre biyolojik gelişimle birlikte zihinsel, duygusal, sosyal gelişim açısından oldukça yoğun bir süreci kapsamaktadır. Bireyin daha sonraki yaşam evrelerini şekillendirmede, yön vermede çocukluk döneminin diğer dönemlerle olan bağlamsallığı göz ardı edilemez.

Çocukluk dönemi ile ilgili tanımlamalarda karşılaşılan önemli bir sorun, çocukluğun başlangıcı ile bitiş dönemi arasındaki görüş ayrılıklarının mevcudiyetidir. Başlangıç olarak doğum öncesinin mi yoksa doğum sonrasının mı alınması gerektiği ilk sorundur. Bebeğin anne karnındayken de çevresiyle iletişime geçtiği varsayılmaktadır. Bu nedenle doğum öncesinin de bu kategoride yer alıp almayacağı bir sorun olmuştur. Bunun yanı sıra çocukluk döneminin bitiş de bir diğer anlaşmazlık sebebidir. Toplumların hukuki ve yasal yaptırımlarına göre çocukluk üst sınırı farklılaşabilmektedir. Örneğin, bireyin erken yaşta evlenmesi ya da erken yaşta çalışmaya başlaması gibi durumlarda bireyin çocukluğu sona erebilmektedir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun (TMK) 11. maddesine göre “erginlik onsekiz yaşın doldurmasıyla başlar” ve yine TMK’nın 11. maddesinde “evlenme kişiyi ergin kılar” ibaresi de yer almaktadır.³⁸ Ancak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) 3/1- a maddesine göre “çocuk: daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.”³⁹ Bu maddeye göre kişi, on sekiz yaşından önce ergin olsa bile - on sekiz yaşından önce evlilik durumlarında olduğu gibi - çocuk sayılmaya devam edilecektir.

³⁶ Holt, John: Çocukluktan Kaçış, (çev. Sinem Yılanıcı, Cihan Aksoy), Beyaz Yayınları, İstanbul-2000, s., 8.

³⁷ A.g.e., s., 9.

³⁸4721 sayılı Türk Medeni Kanunu md. 11. Bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.01.2019.

³⁹ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu md. 3/1- a. Bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.01.2019.

“Çocuklar, fiziksel ve zihinsel gelişim özellikleri, psiko - motor becerileri, davranış ve tutum, anatomik özellikler bakımından çeşitli benzerlikler göstermektedir. Oysa “çocukluk” yetişkinlerin çocuklara attığı, yapıştırdığı ve uygun gördüğü çeşitli sosyal ve kültürel özellik ve değerlere göre şekillenen bir yaşam devresi, çağı ve dünyasıdır. Bu bakımdan “çocukluk imgesi”, yetişkinlerin kültür, ideoloji, siyasal görüş, felsefe, gelenek ve görenekler, din vb. bakımdan iliştiirdikleri ‘yapımsal (constructional)’ bir durumu ifade eder.”⁴⁰

Çocuk ve çocukluk dönemi kavramlarının pratiğinde toplumların mevcut sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları önemli rol oynamaktadır. Farklı tarihsel dönem ve mekânlarda farklı çocuk ve çocukluk anlayışları var olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde evrensel ve sabit bir çocukluk anlayışı bulunmamaktadır. Bazı dönemlerde çocuk masumiyetin, sevginin, iyiliğin sembolü durumundayken bazı dönemlerde de çocuk doğduğu andan itibaren günahkâr sayılmıştır. Toplumların çocukluk görüşleriyle ilgili bu değişimlerin temelinde yetişkin dünyasının kurduğu toplumsal yapılanmaların etkisi oldukça önemlidir.

Çocuk ve çocukluk dönemlerine ilişkin yapılan çalışmalar çoğaldıkça tanımların içeriği de değişmektedir. Çocuğun yetişkinlerden farklı olarak kendine özgü düşünce, duygu ve davranışlara doğuştan sahip olduğu anlayışı, tanımlamalarda da değişikliğe yol açmıştır. Çocuğun toplum içinde diğer yaş dönemlerine ait bireylerden bağımsız olarak varlık kazanması görece yenidir. “Çocukluğun tarihi ve çocuk sosyolojisi başta olmak üzere çocukla ilgili birçok bilim dalı ve bilim adamı, çocukluğun kurulmasının süregiden bir süreç olduğunu, çocukluğun hiçbir zaman sabit ve değişmez olmadığını kabul etmektedirler. Bu değişimin temel eksenini çocukların yetişkinlerin dünyasından derece derece ayrılması ve çocukluğun kendine özgü özellikleri olan kavramsal ve toplumsal bir kategori olarak kurulmasıdır.”⁴¹

⁴⁰ İnal, Kemal: Çocuğun Örselenen Dünyası, Sobil Yayıncılık, Ankara-2007, s., 82.

⁴¹ Onur, Bekir: “Çocukluğun Dünü ve Bugünü”, Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, 2005/19(10): s., 101-102.

2.1.2.Tarihsel Süreçte Çocuk ve Çocukluk

Antik dönemin çocuk ve çocuklukla ilgili olumlu bir tutuma sahip olduğu söylenememekle birlikte günümüz çocukluğunu şekillendirmede önemli bir rol üstlenmiştir. Antik dönemde çocuk ve genç için kullandıkları sözcükler ve bebeklikle yaşlılık arasında kalan evre belirsizdir. Dönemin resim ya da heykel sanatı incelendiğinde çocuk resimleri ya da heykellerine rastlanmamaktadır.⁴² Çocukluğun tarihi ile ilgilenen çoğu araştırmacı, dönemsel olarak toplumların sanat, edebiyat gibi alanlarında da çocuğun yer alıp almadığına dair incelemeler yapmışlardır ve böylelikle çocuk ve çocukluğa yönelik daha fazla bulgulara ulaşabilme şansını elde etmişlerdir.

Antik dönemde, örneğin eski Yunan, Mezopotamya ya da Roma toplumlarında çocuklar yetişkinler tarafından son derece katı muamelelere maruz kalmıştır. Babanın çocuğu üzerinde sınırsız hakkı vardı. Baba çocuğunu dilediği gibi cezalandırabilir, köle olarak satabilir, sakat bırakabilir hatta öldürebilirdi. İlkçağda bebek öldürme, çocuğu terk etme ve çocuğu satma yaygın ölçüde gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu uygulamalardan biri olan bebek öldürme, nüfusun kontrolünü sağlamak amacıyla öncelikle gerçekleştirilirdi.⁴³ O dönemde yaşayan Aristo, insan yaşamında çocukluğu bir felaket olarak nitelendirmiştir. İnsan yaşamını tehlikeye sokabilen bin türlü zorluklar, hastalıklar ve kazalar arasında çocukluk dönemi de bulunuyordu. Çocuk, hareketlerinde aklını kullanamadığı için erdeme ulaşamazdı. Çocukluk kendi haline bırakılacak olursa mutsuzluk ve huzursuzluktan ibaretti.⁴⁴ Bu tarz yetişkin tutumları o dönemin olumsuz çocukluk görüşünü yansıtmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde çocuklar ve çocukluğa dair olumlu yetişkin tutumları da bulunmaktadır.

Olumlu çocuk görüşünü savunanlara göre, çocuk eğitilebilir değerdedir. Toplumun kendini devam ettirebilmesi, çocukların uygun eğitimiyle gerçekleşmektedir. Çocuklar ailelerin haz ve sevinç kaynağı olarak görülmüştür. Roma döneminde çocuklar doğanın planının örnekleri olarak görülmüşler ve kutsal sayılmışlardır. Ancak bu durum soylu çocukları ve genellikle erkek çocukları için geçerli olmuştur. Annenin yanı sıra çocuğun yetişmesiyle ilgilenenlerin çokluğu (ebe, hemşire, sütanne, özel öğretmen, hekim gibi),

⁴² Postman, Neil: a.g.e., s., 16.

⁴³ Ritchie, Oscar W. ve , Marvin R Koller: a.g.e., s.,19

⁴⁴ Bumin, Kürşat: Batı'da Devlet ve Çocuk, Çizgi Kitabevi Yayınları, Ankara-2013, s., 20.

çocukların iyi yurttaşlar olarak nasıl eğitilecekleri konusu ve çocuklukla ilgili dönemleştirilmelerin yapılmış olması modern çocukluk imgesinin oluşturulması açısından öncü uygulamalar olmuştur.⁴⁵

İlkçağlarda çocuklara yönelik az da olsa var olan olumlu eylemler Ortaçağ döneminde hiçbir şekilde görülmemiştir. Bugün çocuk istismarı olarak adlandırdığımız uygulamalar bu dönemde meşru görülmekteydi. Ortaçağ Avrupa'sının dini, siyasi, ekonomik, kültürel katı uygulamalarından çocuklar da etkilenmişti. Örneğin çocuk, kilise tarafından doğuştan günahkâr sayılmaktaydı. Bu nedenle yetişkinlerin, çocuklarına en sert müdahalelerle yaptırım uygulaması gerekli görülmekteydi. Antik dönemdeki gibi Ortaçağ'da da bebek öldürme, çocukları satma ve terk etme, çocukları cinsel eylemlere zorlama gibi insani olmayan eylemler rutin bir pratik hâline dönüşmüştü. Ortaçağ'da "çocuk, bebeklik ile ergenlik arasındaki yaşam evresinden çok, yalnızca akraba-döl olarak ifade ediliyordu."⁴⁶

Çocukluğun tarihi ile ilgili araştırmalar yapan Fransız tarihçi Phillippe Aries, çocuğun Ortaçağ'da da var olduğunu fakat çocukluk fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Aries çocukluk fikrinin çocuk sevgisi ile karıştırılmamasını vurgulamıştır. Çocukluk fikri, çocukluğun özel doğasına karşılık gelir ve bu özel doğa çocuğu yetişkinden, hatta genç yetişkinden ayırmaktadır. Ortaçağ toplumunda bu farkındalık yoktu.⁴⁷ Modern çağların başlangıcına kadar, Ortaçağ'da çocuklar yetişkinlerle bir tutulmaktaydı. Çocukların süttten kesildikten sonra anneleri ya da bakıcıları olmadan kendilerine bakabileceği düşünölmekteydi. Çocuk yedi yaşına gelir gelmez doğrudan yetişkin topluluğuna katılırlardı. Yaşlılar ve gençlerin benzer iş etkinliklerini paylaşırlardı ve onların oyun arkadaşlarıydı. Toplumsal yaşamın işleyişi, bütün yaş evreleri ve sınıfları için o dönemde tek bir çizgide ilerlemiştir.⁴⁸ Ortaçağ Avrupa'sında yaygın olan görüş 'çocuklar görülür; duyulmaz' anlayışıydı. Çocuklar, toplumun genel bir kuralı olarak zorunluluktan dolayı erken yaşlarda sosyal olgunluğaa erişirdi.⁴⁹

⁴⁵ İnal, Kemal: Çocuk Hakları ve Siyaset, (2. Baskı), Yeni İnsan Yayınları, İstanbul-2018, s., 69-70.

⁴⁶ Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner: a.g.e., s.,26.

⁴⁷ Aries, Philippe: Centuries of Childhood, Alfred A. Knopf, New York-1962, s., 128.

⁴⁸ A.g.e., s., 411.

⁴⁹ Ritchie, Oscar W. ve , Marvin R Koller: a.g.e., s.,20.

Çocuklar, yetişkinler gibi giydirilirdi, kendine özgü oyun ve oyuncakları yoktu, bunun yanı sıra yetişkinlerin cinsel eylemlerine katılmaları da normal karşılanırdı. Ortaçağ’ da bizim modern anlamda anladığımız ayıp duygusu yoktu. Bir yetişkin ile çocuk arasındaki en önemli farklardan biri, yetişkinin, çocukların bilmesinin uygun görülmediği sır, çelişki, şiddet, trajedi gibi yaşamın belirli yönlerini bilmesi olduğu söylenebilir.⁵⁰

Ortaçağ’da çocukluğun bilinmediğine dair tespitler, dönemin sanat anlayışına da bakılarak yapılabilir. Ortaçağ sanatı çocukluğu bilmemekteydi ya da tasvir etmek için girişimde bulunulmadı. Bu ihmal yeteneksizlik ya da yetersizlikten dolayı değildir. Bu daha çok, Ortaçağ dünyasında çocukluğun olmamasından kaynaklanmaktadır. Ortaçağ sanat eserlerinde çocuklar yer alsalar bile yetişkin gibi tasvir edilmişlerdir. Çocuklar birer küçük yetişkin ya da minyatür yetişkin olarak adlandırılmışlardır.⁵¹

Ortaçağ, antik dönemin ‘paideia’(eğitim)’sını unutmuştu ve modern eğitime dair hiçbir şey bilinmiyordu. Eğitim, çocukların ve yetişkinlerin dünyası arasındaki farkı ve geçişi vurgulamasından dolayı önemli bir işleve sahiptir. Ortaçağ uygarlığı eğitimin işlevini kavramada başarısız olmuştur. Modern zamanların başında eğitime olan ilginin yeniden canlanmasıyla çocuk yetişkin topluluğundan ayrılmıştır ve çocuklar yaş gruplarına göre kategorilendirilmiş ve çocukluk düşüncesi gelişmiştir.⁵²

Çocukluk modern bir toplumsal kurgu olarak 15. yüzyıllarda başlamıştır. Matbaanın icadı, kitap yayıncılığının gelişmesi, okulların yaygınlaşması, Rönesans ve Aydınlanma filozoflarının çocuğa yönelik seküler ve koruyucu düşünceleri, kentleşme, orta sınıf ailelerinin ortaya çıkması gibi etmenler çocukluğu inşa etmede önemli araçlar olmuşlardır.⁵³ Çocukluk fikrinden ilk olarak erkek çocukları yararlanmışlardır. Kız çocukları daha uzun bir süre yetişkinlerin geleneksel yaşam tarzını sürdürmek durumunda kalmışlardır.⁵⁴

⁵⁰ Postman, Neil: a.g.e., s.,28.

⁵¹ Aries, Philippe: a.g.e., s.,33.

⁵² A.g.e., s.,411-412.

⁵³ İnal, Kemal: “Türkiye’ de Çocukluk: Nereye!”, *Çocuk ve Medya*, (ed. Selda İçin Akçalı), Ebabel Yayınları, Ankara-2007, s.,16.

⁵⁴ Aries, Philippe: a.g.e., s., 61.

Çocukluk, bir orta sınıf fikri olarak ekonomik faktörlere bağlı gelişen yapısal bir süreçtir. Ancak orta sınıf çocuklarına para harcayabilirdi. Alt sınıflarda çocukluk fikrinin görülmesi ise orta sınıflarınkinden bir yüzyıl sonra gerçekleşmiştir. Çocukların derece derece yetişkinlerin dünyasından ayrılmasında matbaa ve bununla beraber okulun çocukluğun simgesel çevresi üzerinde ayrı bir denetim mekanizmasını oluşturması etkili olmuştur. Çocuklar artık yetişkinlerden farklı giyinen, konuşan, günlerini farklı bir biçimde geçiren ve en sonunda farklı bir biçimde düşünen insanlar olmuştur.⁵⁵

17. ve 18. yüzyıllarda Aydınlanma döneminin iklimsel koşulları ayrıca Fransız ve Endüstri Devrimi'nin boy vermesiyle birlikte çocukluk fikrinin gelişmesi ve yaygınlaşması hızlanmıştır. Bilim ve teknolojideki ilerlemelere bağlı olarak okullaştırma olgusu çocukluğun dönemlere bölünmesinde önemli rol oynamıştır. Ulus- devlet modeli içinde çocuklara yönelik sosyal politikalar oluşturulmuştur. Çocukların korunması ve refahı artık yalnızca ailelerin sorumluluğunda değil devletlerin de bu konuda uygulamalarda bulunması anlayışı gelişmiştir. Çocuğun modern toplumun kurumlarına uygun bir birey olarak yetiştirilmesi öngörülmüştür. Bu noktada devletler, rasyonel ve disiplinli eğitim çerçevesinde kolektif yaşama uyum sağlayacak aynı zamanda liberal değerlerle örtüşen iyi bir yurttaş yetiştirmek için çocuklara, toplumun mihenk taşı olarak bakmışlardır.⁵⁶

17. ve 18. yüzyıllarda özellikle Locke ve Rousseau olmak üzere Aydınlanmacı filozoflar çocuklara ve çocukluk dönemine özel ilgi göstermişler ve çocuklukla ilgili çalışmalara öncülük etmişlerdir. “Günümüz çocuğa bakış biçimi büyük ölçüde Rousseau'nun yolunu açtığı, insanın ve dolayısıyla çocuğun doğal olarak “iyi” kabul edildiği, çocuğun “ilk günah” ın sembolü olarak görülmeyip, “kötülüğün” nedeninin toplumda aranmaya başlandığı 18. yüzyılın ikinci yarısından ibarettir.”⁵⁷ Rousseau, çocukların, yetişkinlerden farklı olarak kendine özgü birtakım duygu ve düşüncelere sahip bireyler olduğunu vurgulamıştır. Çocukluk, doğaya en yakın yaşam evresidir. “Rousseau, doğanın, çocukların yetişkin oluncaya kadar, çocukluklarını yaşamalarını

⁵⁵ Postman, Neil: a.g.e., s., 62.

⁵⁶ İnal, Kemal: a.g.e., s.,29-30.

⁵⁷ Bumin, Kürşat: a.g.e., s.9-10.

istediğini belirtir. Çocukların görüşü, düşüncüsü, hissedışı ve özellikle de mantığı kendine hastır: yetişkinlerin “zeki” ve “insani” tarzına karşılık, çocukların “hassas” ya da “naif” bir akıl yürütme biçimi vardır. Oldukça küçük olanlar bile iyi ile kötü olanı birbirinden ayırt etmek konusunda sıkıntı çekmeyeceklerdir. Masum olduklarından, doğal hallerine uygun olanı seçecekler ve sonra da sadece doğru olanı yapacaklardır. Bazı zararlara sebep olabilirler, ama bunu isteyerek yapmazlar.”⁵⁸ John Locke ise çocuğun doğuştan donanımlara sahip olmadığını, çocuğun zihninin boş bir levhaya benzediğini iddia etmiştir. Boş bir zihni doldurmak için aile, okul ve devlete büyük sorumluluklar düşmektedir. Şayet “cahil, ayıp duygusu olmayan, disipline edilmemiş çocuk, çocuğun değil, yetişkinlerin başarısızlığını gösterir.”⁵⁹

19. yüzyıl, çocukların refahı konusunda devletlerin yasa yapma ve bu yasaları uygulama yöntemlerinin geliştirilmesine öncülük etmiştir. 20. yüzyılda modern çocukluğun paradigması inşa edilmiştir. Çocukluk dönemi ve sorunlarına yönelik araştırmalar diğer dönemlere göre zirveye çıkmıştır. 20. yüzyıl çocukluğun altın çağı olarak adlandırılmaktadır. Bilimsel buluşlar, teknolojik gelişmeler ve artan refah ile birlikte çocukların kaderleri de değişmiştir. Çocuklara olan yatırım artmıştır ve bu yatırımın ulusal ilerlemenin önemli bir faktörü olduğu anlaşılmıştır.⁶⁰ Modern çocukluğun gelişmesinde kurumsallaşmanın katkısı önemli ölçüde etkili olmuştur. “Bu bağlamda eğitim kurumlarının ve okullaşmanın, çocukların serbest zamanlarını örgütleyen spor, din ve gönüllü kuruluşlarının, hayır ve esirgeme kurumlarının, çocuk mahkemelerinin, hastanelerin ve rehberlik kliniklerinin, çocuk yayınlarının gelişimi”⁶¹ nin arttığı açıkça ortadadır.

Yirminci yüzyıl çoğunlukla çocuk sorunlarının tartışıldığı bir dönem olmuştur. Çocuklarla ilgili tüm dünya ölçeğinde en önemli belge olan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) hazırlanmıştır.⁶² Çocuk Hakları Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

⁵⁸ Heywood, Colin: a.g.e., s., 33.

⁵⁹ Postman, Neil: a.g.e., s., 77.

⁶⁰ Yörükoğlu, Atalay: a.g.e., s., 237-238.

⁶¹ Tan, Mine: “Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk”, *Çocuk Kültürü*, (ed. Bekir Onur), Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara-1997, s., 33-34.

⁶² Yolcuoğlu, İsmet Galip: Türkiye’de Çocuk Sorunu ve Çocuk Yetiştirme, Nobel Yayın, Ankara-2012, s., 7.

tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Sözleşme 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girmiştir. Sözleşme çocuk haklarına uluslararası bir boyut kazandırmıştır.

Modernleşme süreciyle birlikte, geçmiş dönemlerle karşılaştırılamayacak derecede çocuklara sağlık, eğitim, sosyo kültürel alanlarda yatırımlar yapılmıştır. Günümüze doğru çocuğa yapılan yatırımlar gittikçe artmaktadır. Çocuğun ve çocukluğun tarihsel serüvenine bakıldığında olumlu bir ilerlemenin gerçekleştiği söylenebilir. Çocuklar artık Ortaçağ'daki gibi sadece bir akraba-döl olarak ifade edilmemektedir. Çocuk, ailenin sevinç kaynağı, toplumların geleceğinin umut ışığı, kısacası çocuklar, dünyayı yaşanır kılan sevimli varlıklar hâline gelmiştir. Aileler, hangi sosyo-ekonomik sınıfa ait olursa olsun, çocuklarına en iyi yaşamı sunabilmek için bütün olanaklarını, imkânlarını seferber etmektedirler. Devletlerin ve sivil toplum kuruluşlarının çocuk duyarlılığını da unutmamak gerekir. Çocukların korunmasına yönelik yapılan yasa ve düzenlemeler, bildiriler, mitingler, kitle iletişim araçlarının kampanyaları, eğitim kurumlarının faaliyetleri, vb. çocuklar adına oldukça olumlu faaliyetlerdir. Bunun yanı sıra çocuk ve çocukluk dönemi sorunlarına olan duyarlılığın artmasında akademik çevrenin bilimsel araştırmaları ve yayınları da etkili olmuştur. Günümüzde, bu nitelikli atılımlara rağmen çeşitli sorunlar içinde yaşamak zorunda bırakılan sayısız çocuk vardır.

Çocuklar, insanlığın başlangıcından beri iyi muameleleri zaten hak etmekteydi. Çocuğun masumiyeti, iyi hâli, birtakım gelişim yetersizliği, yetişkinlerin bakış açısından acizlik olarak görülmüştür ve bu nedenle çocuklar, tarih boyunca her türlü istismara maruz kalmıştır. Çocukluğun tarihsel incelemelerinde, toplumların ekonomik, siyasi, dinsel, kültürel koşullarının, istismara yol açtığı açıkça görülmektedir.

Çocukluğun görünümü, oluştuğu ekonomik, dinsel ve entelektüel ortama bağlı olarak değişim göstermektedir. Çocukluk fikrinin bazı durumlarda yüceltilmesi, bazen de yozlaştırılıp yok olma tehlikesiyle karşılaşmasına rağmen hiçbir zaman ortadan kaybolmamıştır.⁶³

⁶³ Postman, Neil: a.g.e., s., 71.

2.1.3.Çocukluk Döneminin Genel Özellikleri

Çocukluk döneminde bireyler, fiziksel, bilişsel, psiko-sosyal açıdan hızlı değişim ve dönüşümler yaşamaktadır. Çocukluk dönemi, geleneksel ya da modern toplumlarda farklı bir işleyişe sahiptir. Geleneksel toplumlarda çocuklar yetişkin yaşamına ve doğrudan üretime daha erken yaşlarda katılmaktadırlar. Geleneksel toplumlarda çocukların çocukluğu erken yaşlarda bitebilmektedir. Modern toplumlarda ise çocukluk, kurumsallaştırılarak faaliyet göstermektedir; öyle ki çocukların ev dışında zaman geçirdikleri yerler olan okullar, çeşitli eğitim kursları, sanatsal veya spor faaliyet merkezleri son çocukluk dönemini daha da uzatmıştır. Toplumların çocuğa bakış açısı, çocuğun gelişimini ve olgunlaşmasını da etkilemektedir. Örneğin geleneksel toplumda çocuk kas gücüne dayalı üretimde bulunduğu için fiziksel olarak daha büyük görünebilmektedir ve yetişkin yaşamına daha erken katılabilmektedir. Bu açıdan tek bir çocukluk yoktur. Farklı ve yerel bağlamlarda ele alınması gereken çocukluklar vardır.

Çocukluk kurgusunun toplumsal yapılarla olan bağlamsallığı göz önündedir. Evrensel bir çocukluk olmadığı gibi sadece yerel bağlamlarda çocukluk dönemini incelemek birçok açıdan sakıncalıdır. Kültürel farklılıkların ve yerel çeşitliliğin fazla ön plana çıkarılması, bütün çocukların hem ortak hem de belirli bir toplum bağlamındaki çıkarlarına hizmet edebilecek politik önlemlerin alınmasından ve gündemlerin oluşturulmasından vazgeçilmesi anlamına gelmektedir.⁶⁴

Çocukluğun gelişim dönemlerinin bilimsel olarak ele alınması, çocukluk dönemini özelliklerinin evrensel bir kalıpta sunulmasını mümkün kılmıştır. Gelişim dönemleri uluslararası bir nitelik kazanarak belli ilkelere dayandırılmaktadır. Tüm bireyler için geçerli olduğu saptanan fiziksel, bilişsel, psiko-sosyal, cinsel gelişim aşamalarının ortak ilkeleri oluşturulmuştur. Çocukluğun birçok açıdan gelişim evrelerini öğrenmek, çocuklar hakkında daha bilinçli tutum ve davranışları kazandırmaya yardımcı olacaktır.

Gelişim, öğrenme, yaşantı ve olgunlaşma sonucunda bireyde görülen düzenli ve sürekli değişikliklerdir.⁶⁵ Gelişim, döllemeden itibaren başlayarak bireyin yaşamının

⁶⁴ James, Allison: “Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, (ed. Bekir Onur), Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara-2001, s., 30.

⁶⁵ Selçuk, Ziya: *Eğitim Psikolojisi*, (14. Baskı), Nobel Yayın, Ankara-2007, s., 15.

sonuna kadar devam eden bir süreçtir. İnsan gelişimi fiziksel, cinsel, fizyolojik (hormonal), duygusal, sosyal, zihinsel, kişisel ve ahlaki boyutlarıyla ele alınabilmektedir. Doğum öncesi de dâhil olmak üzere bireyler, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik gibi olgunlaşma aşamalarından geçerler. Bu olgunlaşma aşamaları bir öncelik- sonralık ve devamlılık içinde gerçekleşir. Her aşamada insan davranışlarının kendine özgü nitelikleri bulunur.⁶⁶

Gelişim, çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir. Gelişim sürecine üç temel açıdan bakılmaktadır. Birincisi; gelişim, biyolojik bir süreçtir. İkinci görüş; gelişim, bireyin çevresiyle olan etkileşimin ürünüdür. Üçüncüsü ise; biyolojik yapı ve çevrenin özelliklerinin birbiriyle etkileşimlerinin ürünü olarak gelişim gerçekleşmektedir. Bu bakış açılarının her biri gelişim sürecinin farklı yönlerine ağırlık verir ve kendilerine özgü bir kuramsal yaklaşım sunarlar.⁶⁷ Günümüzde çocuğun gelişimine genetik kalıpların etki ettiği kabul edilmekle beraber aynı zamanda olumlu çevre (aile, toplum ve kültür) koşullarının etkisi ve önemi de reddedilmemektedir. Kalıtım (soyaçekim) mı yoksa aile ve toplum çevresi mi yerine, günümüzde her ikisinin ortaklaşarak çocuğun gelişimine etkide bulunduğu kabul edilmektedir.⁶⁸ Örneğin bir çocuğun cinsiyet, göz rengi, boyunun uzunluğu gibi fiziksel özelliklerinin belirlenmesinde kalıtım etkili iken, çocuğun kişilik özellikleri veya dil gelişimi içinde yaşadığı çevrenin kültürüne göre değişmektedir.

“Döllenmeden itibaren insanın içinde yaşadığı ve etkilendiği tüm dış uyarıcılar çevreyi meydana getirir. Çevre doğum öncesi, esnası ve sonrası tüm durumları kapsar. Bebeğin anne karnındaki gelişimi, annenin hamilelikte yetersiz beslenmesi, psikolojik gerginlikler ve geçirdiği kazalar gelişimi olumsuz etkileyen doğum öncesi etkenlerden bazılarıdır. Doğumda yanlış yöntem kullanılması, bebeğin travmaya maruz kalması vs. doğum esnasında karşılaşılabilecek çevreyle ilgili olumsuz etkenlerdendir. Doğum sonrası etkenlerden bazıları ise, aile çevresi, beslenme, hastalıklar, kazalar, kitle iletişim araçları vs. olarak sayılabilir.”⁶⁹

⁶⁶ Kulaksızoğlu, Adnan: Ergenlik Psikolojisi, (13. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul-2011, s., 12-13.

⁶⁷ Cüceloğlu, Doğan: İnsan ve Davranışı, (17. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul-2008, s.,332.

⁶⁸ Güvenç, Bozkurt: “Çocuk ve Kültür”, *Çocuk Kültürü*, (ed. Bekir Onur), Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara-1997, s., 20-22.

⁶⁹ Selçuk, Ziya: a.g.e., s.17.

“İnsanın büyüme ve gelişmesinde bazı safhalar çok özel önem taşırlar. Bu safhalara “Hassas Dönem (Kritik Dönem)” denir. Hassas dönem gelişme süresince karşılaştığımız dönemlerdir ki, bu dönemlerde sevgi eksikliği, besin azlığı gibi yoksunluklarla karşılaşıldığında telafi edilemeyen, kalıcı hasarlar ortaya çıkar. Bebeklik ve ilk çocukluk yıllarını kapsayan hayatın ilk beş yılı hassas dönemdir.”⁷⁰ “Davranışlarımızı büyük ölçüde belirleyen temel kişilik örgütlenmesi “birinci çocukluk”, geri kalanı “ikinci çocukluk” evresinde”⁷¹ oluşmaktadır.

Gelişimde önemli olan bazı temel ilkeler vardır:

- Gelişim aşamalarında bir öncelik- sonralık vardır. Bedensel ve motor gelişimler, belirli bir sırayla ortaya çıkarlar. Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur.
- Gelişim sürekli devam eden bir süreçtir. Bazı dönemlerde gelişim hızlı bazı dönemlerde ise yavaş ilerleyen bir süreç olabilir. Her bir gelişim aşamaları önceki aşamaların birikimine dayalı olarak ilerler.
- Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlardaki gelişimler birbirleriyle etkileşimde bulunarak gerçekleşir. Örneğin, çocuğun kasların normal gelişimi hareket gelişimini kolaylaştırır. Hareket gelişimi ise, sosyal gelişime olanak sağlar. Çünkü rahat hareket edebilen çocuk insanlarla daha sık iletişime girer ve sosyal gelişimi daha hızlıdır. Sosyal etkileşimlerde bulunduğu zaman zihinsel gelişim de hızlanır.
- Doğum öncesi ve yaşamın ilk evreleri gelişim açısından önemli niteliktedir. İlk yıllarda hızlı bir gelişimin olması bu önemi pekiştirmektedir. Yaşamın ilk yılları “kritik dönem” olarak adlandırılmaktadır.
- Gelişimde bireysel ayrılıklar vardır. Her birey kendine özgü bir gelişim süreci izlemektedir. Gelişim her ne kadar bedensel olarak aynı süreçlerden geçse de bireylerin kalıtsal özellikleri ve çevreden aldıkları etkiler farklıdır.⁷²

⁷⁰ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s., 13.

⁷¹ Güvenç, Bozkurt: a.g.e., s., 18.

⁷² Selçuk, Ziya: a.g.e., s., 20-23.

Doğum sonrası ilk evre bebeklik (0-2 yaş) dönemidir. Bebeklik dönemi insanoğlunun en hızlı geliştiği evredir. Yaşamın ilk iki yılında zihinsel gelişimin temelleri atılır. Bu yıllarda çocuğun dil gelişiminde büyük bir ilerleme görülür.⁷³

İlk çocukluk (2-7 yaş) dönemi bebeklikle okula başlama yaşı arasında kalan evredir. Bu dönemde çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel, kişisel, ahlâkî ve bedensel gelişiminin temelleri atılmaktadır. Bu döneme “oyun çağı” da denilmektedir. Çocuk, oyun yolu ile kendisini ve başkalarını tanımaktadır. İlk çocukluk döneminde çocuklar, kendi benliklerini hayatın merkezine koyarlar. İnsanlarla ilişkileri almaya dayalıdır. Çocuk bu dönemde ebeveynleri ile olumlu etkileşimler içine girerse bağımsız ve girişimci bir kişilik geliştirebilmektedirler.⁷⁴

Son çocukluk (7-11 yaş) döneminde çocuk, dünyayı mantıksal ilişkiler içinde görebilir, görünen olay ve olguları soyut kavramlara göre daha kolay anlayıp yorumlama yapabilir. Bu dönemin ilk yıllarında büyüme oldukça yavaştır. Cinsel konulara olan ilgi yoğun değildir. Bu dönemde çocuğun başarmak zorunda olduğu bazı temel faaliyetler vardır. Okul ders programındaki temel bilgileri öğrenebilme, yetişen bir insan olarak yaşatları ile uygun ilişkiler kurabilme, çevresindeki yetişkinlere uyum sağlayabilme, dilde yaşına uygun temel kavramları öğrenebilme, kendisine karşı olumlu tutumlar geliştirebilme gibi faaliyetler çocuğun üstesinden gelmesi gereken belirgin “gelişim görevleridir”. Bu dönemdeki çocuk anne-babanın etkisinin yanında arkadaşlarının etkisine de açıktır. Çocuk artık işbirliğine dayalı sosyal faaliyetlere katılabilir. Bu dönemin sonlarına doğru buluş öncesi bedensel ve duygusal değişiklik belirtileri görülmeye başlanır.⁷⁵

Ergenlikte (12-18 yaş) son çocukluk dönemine göre daha hızlı ve sürekli gelişim ve değişim yaşanmaktadır. Bu dönemin çocuk için en önemli evre olduğunu ifade edebiliriz. Ergenlik, insan hayatının en karmaşık dönemidir. Çocuk, ergenlikte bedensel, cinsel, duygusal, sosyal, kişisel gelişim açısından başkalaşım ve değişim yaşamaktadır. Bir kimlik oluşturma çabası içinde şimdiye kadar ki sahip olduğu

⁷³ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s., 15.

⁷⁴ A.g.e., s.16.

⁷⁵ A.g.e., s., 16-17.

değerleri sorgulamakta, gözden geçirmekte ve arayış içerisinde olmaktadır.⁷⁶ Nitekim ergenlik, son çocukluk döneminin bitişi ile yetişkinlik döneminin başlangıcı arasında yer alan bir geçiş dönemini ifade etmektedir. Ergenlik döneminin başlangıcı ve bitişi yaşanan coğrafi ve sahip olunan kültürel, ekonomik koşullara ve genetik yapıya göre değişiklik göstermektedir.

Genel olarak kız çocukları için 11- 13, erkek çocukları için 13- 15 yaşları buluşma çağı olmaktadır. Kızlar erkeklere oranla iki yıl önce buluşma ermektedirler. Ergenlik çağındaki gencin bedeninin yapısını değiştiren hızlı değişiklikler olmaktadır. Zihinsel yapısında ve ilgilerinde gelişme görülmektedir ve her iki cins de fiziksel ve hormonal olarak cinsel gelişmelerini tamamlamaktadırlar. Bu dönemde gelişim ve değişim hızlı bir şekilde meydana gelmektedir. Genç, bu çağda ebeveynleri ve çevresi tarafından ne tam bir yetişkin ne de çocuk olarak adlandırılmaktadır. Hemen hemen bütün toplumlarda ergenlik çağı fırtınalı geçen bir dönem olarak gösterilmektedir.⁷⁷

2.1.4.Çocuk ve Gelişim Sürecine Yönelik Yaklaşımlar

2.1.4.1.Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı

İnsan gelişimini zihinsel yeteneklerin gelişimine bağlayan Jean Piaget, çocuğun zihinsel yapısının yetişkinlerinkinden niteliksel olarak farklı bir şekilde işlediğini savunmuştur. Çocuk doğduğu andan itibaren çevresindeki bilgileri sadece almakla kalmaz aynı zamanda onları anlama çabası içine girerek kendi dünyasını inşa eder. Bu nedenle çocuğun minyatür ya da küçük yetişkinler olarak adlandırılması doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Çocuğun sosyal ve ahlak gelişimi, temelde bilişsel gelişime bağlı olarak ilerlemektedir.

Piaget, çocukta bilişsel gelişimi detaylı olarak uzun yıllar araştırmış ve devresel gelişmeleri içeren bir kuram ortaya atmıştır. Doğal gözlem yöntemiyle yaptığı bu araştırmadan ortaya çıkan temel varsayımlar şunlardır:

1. Değişik yaşlardaki çocuklar düşünce ve problem çözümlerinde niteliksel farklılıklar gösterirler.

⁷⁶ A.g.e., s., 17-18.

⁷⁷ A.g.e., s., 17-18.

2. Her çocuk belirli bir devre dizisinden geçerek bilişsel gelişmesini tamamlar. Bu devreler kültürel ve toplumsal farklılıklara karşın evrensellik gösterir.
3. Her devrede, bir önceki devrelerin sentezi yapılır ve problem çözümüne daha etkili, ussal bir yaklaşım geliştirilir.⁷⁸

Toplumsal çevreye göre çocukluk döneminin yaş aralığı farklı olmasına rağmen bütün çocuklar aynı bilişsel davranışları sergilemektedirler. Çocuklar, bir dönemden diğerine derece derece ilerlemektedir ve basitten karmaşığa doğru bir zihinsel düzenlemeden geçmektedirler. Her bir alt devre daha sonraki bilişsel yetenekler için temel oluşturmaktadır. Bir aşamaya ait zihinsel yetenekler kazanılmadan diğer bir üst aşamaya geçilemez. Çocuğun zihinsel düşüncesi ardışık kurallı bir sıra ile gelişmektedir. Böylece çocuk bilişsel gelişimin her bir evresini başarıyla tamamlar ve çevresine uyum sağlamayı becerir.

Piaget'nin bilişsel gelişimi dört döneme ayrılmaktadır, bunlar;

1. Duyu- Hareket Dönemi (0- 2 yaş)
2. İşlem Öncesi Dönem (2- 6 yaş)
3. Somut İşlemler Dönemi (7- 11 yaş)
4. Soyut İşlemler Dönemi (12 yaş ve üzeri)

Duyu- Hareket Dönemi (0-2 yaş): Bebekler henüz “düşünme” ye yetenekli değildirler, yani bilgiyi zihinsel olarak (ilkel bir düzeyin ötesinde) işleyemezler, sorunları kafasında çözemezler ya da somut simgeler kullanamazlar. Bebekler çevreleriyle etkileşime girmesi sonucu deneyim kazanır ve önceden kestirilebilir, örgütlenmiş “zekâ görünümlü” duyu- hareket eylemlerine gittikçe artan bir yeterlilik gösterirler. Bebeklerin zekâsı- gerçek düşünme anlamında- derin düşünücü ya da irdeleyici bir zekâ değildir; daha çok algılayan ve yapan bir zekâdır. Bilişsel işleyiş eylemle sınırlı bir türdür. Bu dönemin temel görevi, çocukların şeyleri evirip çevirmesine ve keşfetmesine yardım eden etkili ve karmaşık duyu- hareket eylemlerinin gelişimidir. Piaget, ilk duyu- hareket

⁷⁸Kağıtçıbaşı, Çiğdem: Günümüzde İnsan ve İnsanlar, (12. Baskı), Evrim Yayınevi, İstanbul-2010, s., 366.

şemalarının ilk düşünme yeteneklerinin temelini oluşturduğuna inanmaktadır. Duyu-hareket dönemi, düşünme ve problem çözme gibi daha sonraki süreçlerin temelini oluşturmaktadır. Bir duyu- hareket şeması, bebeğin çevresiyle etkileşime girmek için kullandığı örgütlü bir eylemdir ya da eylemler sıralamasıdır.⁷⁹

Bu dönemde çocuğun gelişiminde “taklit” önemli rol oynamaktadır. Çocuk için herkes gizli bir modeldir. Çocuklar çok büyük taklitçilerdir ve kendilerinin hoşuna giden pekiştirece sahip olan modelleri daha fazla taklit ederler. Taklit etme, biçimlendirmeyi hızlandırmaktadır.⁸⁰ Çocuğun taklit yeteneğinin gelişmesi, bir sonraki dönemin zihinsel gelişimi için bir temel teşkil etmektedir.

İşlem Öncesi Dönem (2-6 yaş): Piaget'nin “işlem” terimi mantıksal düşünebilme anlamında kullanılmaktadır. İşlem öncesi dönemde mantıksal düşünme gelişmemiştir. Çocuğun eylemleri düşünceye dayalıdır; fakat yetişkinlerde görülen anlamda bir mantıksal düşünme değildir. Bu nedenle bu dönemdeki çocuğun düşüncesi işlem öncesi olarak değerlendirilmektedir.⁸¹

Bu devrede çocuk, kelimeler kullanmaya ve nesnelere ilgili semboller geliştirmeye başlar. İşlem öncesi evrede dil gelişimi oldukça hızlıdır. Çocuk, kelime, kavram ve sembolleri öğrendikçe oyun yaşamını da zenginleştirmektedir. Örneğin, bir ağaç dalını at gibi kullanmaya, ana- baba rollerine girerek arkadaşlarıyla taklit oyunları oynamaya başlar. Birçok çocuk hayali arkadaş icat ederek, bu hayali arkadaş evine davet eder, beraber yemek yer. Bu sembolik, hayali ve oyunsal maceralar sayesinde çocuk yavaş yavaş gerçek yaşama hazırlanır. Çocuğun bu evredeki önemli becerilerinden biri de nesnelere kategorilere ayırmaktır. Nesnelere büyüklük, renk, biçim gibi belirli duyuşal özelliklere göre sınıflandırabilmektedir.⁸²

Somut İşlemler Dönemi (7- 11 yaş): Çocuk bu dönemde bilgiyi sistematik ve mantıklı bir biçimde özümseyebilmektedir, ancak bunu bilgiyi somut bir biçimde verildiği zaman yapabilmektedir. Soyut bilgileri işlemekte yetersizdirler. İlkokul çağındaki çocuklar

⁷⁹ Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner: a.g.e., s., 177- 210.

⁸⁰ A.g.e., s.,204.

⁸¹ Selçuk, Ziya: a.g.e., s., 92.

⁸² Cüceloğlu, Doğan: a.g.e., s., 347.

somut bir dönüşümü zihinsel olarak tersine çevirebilir ve belirli bir zamanda bir durumun birçok yönünü ele alabilirler.⁸³ Çocuk, bu dönemde sembolik zihinsel faaliyetlerden somut zihinsel işlemlere geçmektedir. Akıl yürütmeye dayalı işlemlerle sonuçlar elde edebilmektedir. Bu yaşlarda çocuk toplama, çıkarma gibi zihinsel işlemleri parmaklarını veya başka nesnelere kullanarak yapabilmektedir.

Somut işlemler evresinde çocuk gerçek dünya ile hayal dünyasını ayırt edebilmektedir. Örneğin, ebeveynlerinin anlattığı masalları daha önceden gerçekmiş gibi dinleyen çocuk, bu evrede masalın gerçek olmadığını bilmekte ve bu kavrayış içinde masalları dinlemektedir. Okul çağındaki çocuk, bir olayı diğer insanın gözüyle görmeye başlamaktadır. Ben merkezliliğin yerini sosyal davranış almaktadır. Piaget, işlem öncesi dönemi “ego- merkezli” olarak tanımlamaktaydı. Somut işlem döneminde ise çocuk, ego merkezli olmaktan kurtulup, diğer kişinin gözüyle dünyayı görebilmekte ve sosyal ilişkilerinde yeni bir aşamaya geçmektedir.⁸⁴

Soyut İşlemler Dönemi (12 yaş ve Üzeri): Soyut işlemler döneminde çocuk, geleceğe yönelik soyut biçimde düşünebilir, varsayımlar ileri sürerek çeşitli ihtimaller üzerinde akıl yürütebilir. Bir konunun farklı yönlerini ele alarak onları ayrı ayrı sınavabilir. Soyut işlemler dönemindeki ergenin soyut sözcükleri kullanma ve anlama becerisi gelişmiştir. Felsefe, din, siyaset ve ahlâk gibi soyut konularda akıl yürütmeye başlamıştır. Bu dönemde çocuk tümevarım ve tümdengelim yoluyla düşünce yürütebilmektedir. Böylece genç, gerçeğe ait bütün ihtimalleri hesap edebilmektedir. Daha esnek bir düşünce yapısına kavuşur. Bir problemin farklı çözümleri olabileceğini düşünür. Deyimlerin, atasözlerinin ve benzetmelerin ifade edilen anlamının ardındaki farklı anlamları kavrayabilir, bir yazılı metnin, bir tiyatro eserinin veya bir filmin ana fikrini daha kolay çıkarabilir.⁸⁵

Ergenlik döneminin bir başka özelliği de ben merkezli olmasıdır. Ergen, bu dönemlerde kendi düşüncesinin en doğru düşünce olduğunu iddia eder. İşlem öncesi evredeki çocuğun temel özelliği de ben merkezli olmasıydı. Fakat burada bir ayırım yapılması gerekir. Ergenlik çağındaki genç, farklı bakış açılarının olduğunu

⁸³ Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner: a.g.e., s., 177.

⁸⁴ Cüceloğlu, Doğan: a.g.e., s., 351-352.

⁸⁵ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s., 137-138.

anlayabilmesine rağmen işlem öncesi dönemdeki çocuk bunu başaramaz. Çünkü yeterli olgunluk düzeyine erişmemiştir.⁸⁶

2.1.4.2.Sigmund Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Sigmund Freud, çocuklukta cinsel davranışların önemine ve kişiliğin gelişiminde cinselliğin etkisine vurgu yapmıştır. İnsan, cinsel dürtülerden oluşmuş bir varlıktır. Bu dürtüler, insanın gelecekteki yaşamını şekillendiren birtakım psikoseksüel evrelere ayrılmaktadır. Freud, insanın kişilik ve sosyal gelişimini bedendeki cinsel haz bölgelerine yoğunlaşarak kuramlaştırmıştır. Psikoseksüel gelişim aşamaları şu şekildedir:

1. Oral Dönem (Doğumdan 18. aya kadar)
2. Anal Dönem (18. ay – 3 yıl arası)
3. Fallik Dönem (3- 6 yaş arası)
4. Örtülü (Latent) Dönem (6-12 yaş arası)
5. Genital Dönem (12-18 yaş)

Oral Dönem (Doğumdan 18. Aya kadar): Oral kelimesi Latince "ağız" anlamına gelmektedir. Oral dönemde cinsel dürtünün merkezi ağız bölgesindedir. Bebek, emmeyle bağlantılı olarak güçlü bir zevk ve doyuma ulaşır. Daha sonraları bu zevk ve doyum ısırma, çiğneme, yutma gibi ağızla ilgili eylemlerde görülmektedir. Ağızla ilgili olan eylemler açlığın dışavurumu olarak algılanmamalıdır. Bu eylemlerin her biri kendi başına zevk alınan etkinliklerdir.⁸⁷

Cinsel örgütlenmelerin bu evreleri olağan bir akış içerisinde ve hiçbir engelle karşılaşmaksızın yaşanmakta ve geride bırakılmaktadır. Ancak patolojik vakalarda bu evreler etkinleşir ve kolaylıkla tanınabilecek hale gelirler.⁸⁸ Bazı durumlarda bazı bireyler kendisinden kaynaklanan nedenlerden dolayı evrelerden birine saplanırlar. Birey psikoseksüel gelişim evrelerindeki zevk getirici davranışa aşırı düşkünse ya da o davranışı yapmaktan engellenmişse *saplanma/fiksasyon* ortaya çıkar. Örneğin, bir çocuk

⁸⁶ Selçuk, Ziya: a.g.e., s., 101.

⁸⁷ Fromm, Erich: Psikanalizin Bunalımı, (çev. K. Erzincan Kına), (2. Baskı), Say Yayınları, İstanbul-2008, s.,193-194.

⁸⁸ Freud, Sigmund: Cinsellik Üzerine, (çev. Elif Yıldırım), (3. Baskı), Oda Yayınları, İstanbul-2018, s., 70.

memeden çok erken veya çok geç kesilmişse, ağızdan zevk alma türüne saplantı gerçekleştirir. Bu çocuğun yetişkin bir kimse olduğunda içki, sigara, uyuşturucu alışkanlığı ya da yeme davranışlarında bozukluklar görülebilir.⁸⁹

Anal Dönem (18 ay- 3 yıl arası): Anal dönemde vücut ürünlerinin sınırlandırılmamış boşaltımı çocukta anüs mukoza zarının zevk verici uyarılması çağrışımını oluşturur. Bu dönemde tuvalet eğitimi çocukta temel bir değişiklik meydana getirir. Çocuk kendini bu eğitimin taleplerine uydurdukça, dışkının tutulması ve boşaltımı ile ilgili fizyolojik süreçler zevkin yeni kaynağı olur. Bu dönem daha sonraki yaşantıları iki şekilde etkilemektedir. Birincisi tutma, toplama ve üretmede zevk alma ya da yeteneksizlikle sonuçlanan bunun da ötesinde düzenlilik, dakiklik, temizlik ve cimrilğin gelişiminde kendini gösterir. İkinci olarak anal dönem, bireyin ileriki yaşantısında mal mülk edinme sevgisinde ifade bulur. Bu dönemde eğer anne katı ve baskıcı bir tuvalet eğitimi uygularsa çocuğun ileride tutucu, inatçı, cimri, sürekli kendini denetim altında tutan bir kişilik geliştirmesine yol açmaktadır. Ya da anne tuvalet eğitiminde teşvik edici davranışlar sergilerse çocukların yaratıcı, cömert, üretici niteliklere sahip olunacağı ifade edilmektedir.⁹⁰

Fallik Dönem (3- 6 yaş arası): Üçüncü evrede çocuk, tüm dikkatini genital organlarına yöneltmektedir. Çocuk bu aşamada kız ve erkek cinsiyetlerini öğrenir. Çocuğun cinsiyet ayrımının farkına varması bu dönemlerde olmaktadır ve bu ayrım çoğunlukla insan yaşamının üçüncü ve dördüncü yıllarına denk gelmektedir. Böylece çocuk, bu dönemde cinsel rollerine uygun bir yaşam sergilemeye başlar.⁹¹

Fallik aşamada kız ve erkek çocukları kendi benliklerine özgü çatışmalardan geçmektedir. Bu çatışmanın çözümü üst- ben' in gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Bu aşamada çocuklar karşı cins ebeveynleriyle güçlü bağlar oluşturmakta fakat kendi cinsinden olan ebeveynlerine karşı düşmanca tutum ve davranışlar oluşturmaktadır. Kız çocukları babalarına cinsel ilgi duyarlar ve annelerini kıskanırlar. Fakat kız çocuklarının annelerine olan ihtiyaçlarından dolayı annelerine açıkça cephe almazlar. Bu çelişkiyi

⁸⁹ Cüceloğlu, Doğan: a.g.e., s., 412-413.

⁹⁰ Fromm, Erich: Psikanalizin Bunalımı., s., 198-199.

⁹¹ Freud, Sigmund: Cinsellik Üzerine, s., 52.

çözebilmek için kız çocukları babalarına olan arzularını bastırıp annelerini model alırlar. Freud, Yunan mitolojisinden etkilenererek bu karmaşaya Elektra kompleksi adını vermiştir. Aynı şekilde erkek çocukları da annelerine cinsel ilgi duymakta babalarını ise kıskandıklarından dolayı ortadan kaldırmak isterler. Fakat çocuğun bu arzusu onu kaygılandırır, çünkü baba daha büyük ve kuvvetlidir. Diğer bir yandan çocuk iğdiş edilme korkusuna kapılır. Bu korkuyu ve çatışmayı ortadan kaldırmak için çocuk, annesine olan cinsel arzularını bastırır ve babasıyla özdeşleşmeye çalışır. Freud, bu çatışmayı ise Oedipus Kompleksi olarak adlandırmıştır. Eğer kız ya da erkek çocukları kendi içlerindeki bu çatışmaları bu dönemde ortadan kaldıramazsa ilerleyen dönemlerde kendilerinde sosyal, duygusal ve cinsel davranış bozuklukları görülebilmektedir. Çatışmalar bu dönemde çözüme ulaşırsa, yani çocuk, kendi cinsinden olan ebeveynle özdeşleşmeyi başarabilirse, toplumsal rolleri, kuralları, değerleri içselleştirerek topluma uyumlu bir birey olur.⁹²

Örtülü (Latent) Dönem (6-12 yaş arası): Latent dönemde çocuğun cinsel dürtüleri durgunluk kazanmaktadır. Bu dönem çocuğun cinsel açıdan sakin geçen bir evre olduğundan örtülü ya da gizil dönem olarak adlandırılmıştır. Fallik dönemin aksine örtülü dönemde kız ve erkek çocuklar kendi cinsleri ile iyi ilişkiler kurar. Çocuk, aynı cins ebeveynini ve diğer yetişkinleri kendisine model alır. Oyun, çocuklar için ön plandadır. Cinsellik ve saldırganlık güduları bu dönem için öğrenme, araştırma ve insanlarla iyi ilişkiler kurmada kullanılır. Örtülü dönem sağlıklı bir şekilde atlatılamazsa, çocuk içsel dürtülerinin denetimini sağlayamamakta ve enerjisini yanlış yönde kullanmaktadır; ya da dürtülerini aşırı denetim altına alarak obsesif kompulsif kişilik yapısı geliştirebilir.⁹³

Genital Dönem (12- 18 yaş arası): Latent dönemde sakin kalan dürtüler bu dönemde yeniden canlanmaktadır. Bu nedenle özellikle cinsel dürtülerden kaynaklanan çatışmalar tekrar ortaya çıkmaktadır. Oedipal çatışmalarını çözümleyememiş ergenlerde, cinsel dürtülerinin etkisi altında kendi duygularından endişe duymaya başlar. Ergende ebeveynlerinden uzaklaşmak isteği doğabilir ve karşı cins ile olan ilişkilerde başarılı olamayabilir. Çocukluk döneminden kalan birçok sorunu bu dönemde çözümülemesi

⁹² Cüceloğlu, Doğan: a.g.e., s., 413.

⁹³ Selçuk, Ziya: a.g.e., s., 55- 56.

gerekmektedir. Genital dönemde genç, toplumsal değerleri benimsememe, reddetme gibi çelişkili düşüncelere yönelebilir. Bu dönem sağlıklı bir şekilde geçirilmezse genç, aşırı bağımlı ya da aşırı bağımsız bir kişilik geliştirebilir. ⁹⁴ Ergenlik dönemini kapsayan genital evre, gencin fizyolojik, bedensel, duygusal, cinsel, sosyal açıdan hızlı değişim ve dönüşümlerine sahne olmaktadır. Genç için bu dönem, özellikle cinselliğe karşı yoğun çelişkili duygular içinde olduğu stresli ve fırtınalı bir dönem olmaktadır. Erken çocuklukta çelişkiler buluş döneminde ortaya çıkmakta ve ergenlikteki bu çelişkiler çocukluğun bir yansımasıdır. Bu nedenle esas olarak gelişimin ilk üç dönemi daha önemlidir.⁹⁵

Freud'un gelişim evreleri birçok yönden eleştirilmiştir. İlk olarak kavramların fazla kuramsal olması, bu kavramların deneysel verilerle desteklenmemesi bilimsel bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmesini engellediği ifade edilmektedir. İkinci olarak, Freud' un kişiliğin gelişiminde cinselliğe aşırı vurgu yapması eleştirilmiştir. Çoğu görüşe göre bugünkü modern toplumların çocuk yetiştirmelerinde ve yaşamlarında cinsel tabuların rolü az olmaktadır. Kuramın eleştiri alan diğer bir yönü ise yapmış olduğu gözlem ve genellemelerin belli bir bölgenin ve dönemin şartlarıyla yapılmasıdır. Ayrıca Freud'un yalnızca nevrotik kişiler olan kendi hastalarının davranışlarını gözlemleyerek kuramını oluşturması bilim insanları tarafından sorgulanmıştır. Bütün eleştirilere rağmen Freud'un psikanalitiği, psikoloji dalının temelini oluşturmaktadır ve halen Freud'cu düşünce çok sayıda klinik psikolog tarafından kullanılmaktadır.⁹⁶

2.1.4.3.Erik H. Erikson'un Psiko-sosyal Gelişim Kuramı

Erikson, başta psikanalitik kuramı benimsemiştir. Erikson, çocuğun birtakım cinsel dürtülere sahip olduğunu ve birtakım psikoseksüel evrelerden geçtiğini belirtmiştir. Ancak bu cinsel dürtüler çok daha geniş bir bütünün parçasıdır. Erikson, psikanalizin çocuk cinselliği üzerinde çok fazla durduğunu dile getirmiştir ve ayrıca kendi kuramını

⁹⁴ A.g.e., s., 56.

⁹⁵ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s., 22.

⁹⁶ Cüceloğlu, Doğan: a.g.e., s.,414- 415.

geliştirirken psikanalizden de yararlanmışır.⁹⁷ Çocukluk dönemlerini ele alırken aynı zamanda ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini de kapsayan psikososyal kuramını oluşturmuştur. İnsan gelişiminde kültürel ve sosyal çevrenin önemine de vurgu yapmıştır. Bu kurama göre çocuğun kişisel gelişimini ancak sosyal çevre ile olan ilişkileri belirlemektedir.

Diğer gelişim kuramlarında olduğu gibi Erikson'un kuramında da gelişim evrelerinin birbirini sıralı olarak izler. Psikanalitik kuramda bir dönemde ortaya çıkan bunalımlar çözülemezse bireyin daha sonraki yaşantısına etki etmekteydi. Fakat uygun çevresel şartlar sağlandığında birey, daha önceki yaşantılara bağlı olmadan sağlıklı dönemler geçirebilmektedir. Psikososyal gelişim kuramında, her bir döneme eşlik eden bunalım ve krizler hâkimdir. Buradaki bunalım veya kriz, bir tehlike olarak değil bireyin gelişimine olanak sağlayan bir terim olarak kullanılmıştır. Erikson'un yaşam evreleri sekiz grupta incelenmektedir. Çalışmamız çocukluk ile ilgili olduğu için 0 – 18 yaş grubu arasındaki evreler ele alınacaktır. Psikososyal gelişimin evreleri şu şekildedir:

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0- 18 ay)
2. Özerkliğe Karşı Şüphe ve Utanç (18 ay- 3 yaş)
3. Girişkenliğe Karşı Suçluluk (3- 6 yaş)
4. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)
5. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karışıklığı (12- 18 yaş)
6. Yakınlığa karşı Yalnızlık (Genç Yetişkinlik Çağı)
7. Üretkenliğe Karşı Durgunluk (Orta Yetişkinlik Çağı)
8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (Yaşlılık Çağı)

Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0- 18 ay): Bebekler, yaşamın ilk yıllarında ana-babalarına, kendisine bakmakla yükümlü diğer kişilere ya da çevresindeki insanlara güvenip güvenmeyeceği konusunda bir izlenim edinmektedirler. Bebeğin ihtiyaçları ortaya çıktığında giderilen, ilgi ve bakım gösterilen, sevilen, kendisiyle konuşan ya da oynanan bebek, dünyanın ve insanların güvenilir olduğuna dair duygular geliştirecektir. Yetersiz ilgi ve bakıma maruz kalan bebek ise insanların ve dünyanın güvenilir olmadığı

⁹⁷ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s.30.

duygusuna kapılacaktır.⁹⁸ “Temel güven duygusundan yoksun olarak yetişmiş olan çocuklar, ilerideki hayatlarında, sosyal ilişki kurmaktan çekinen, kendine güvensiz kişiler olabilirler. Ancak kişi daha sonraki dönemlerde bu eksikliğini tedavi edebilirse sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilen ve kendine güvenen bir insan olabilir.”⁹⁹

Özerkliğe Karşı Şüpheli ve Utanç (18 ay- 3 yaş): Çocuk, bu dönemde çevresini kendi başına keşfetmek ister. Birçok işi kendi başına yapmaya çalışarak özerklik kazanmak ister. Eğer ebeveyn, çocuğun bu girişimlerini olumlu bir şekilde yönlendirerek rehberlik yaparsa, çocuk sağlıklı bir özerklik duygusu geliştirir.¹⁰⁰ Ebeveynlerin aşırı koruyucu, yasaklayıcı ya da cezalandırıcı tutumları çocuğun çekingen, kendine güvensiz, kararsız bir kişilik olmasına neden olmaktadır. Bununla beraber çocuğu aşırı serbest bırakmak, dış tehlikelerden korumamak da olumsuz anlamda çocuğun kişiliğini etkileyecektir.¹⁰¹ Bu dönemin temel niteliğine göre ebeveynler ne aşırı koruyucu ne de aşırı serbest olmalıdırlar. Çocuğu tehlikelerin olmadığı ortamda özgür bırakmak ve aynı zamanda tamamen başıboş bırakmayıp ikisi arasında bir denge kurmayı başarabilirlerse; özgüvenli, bağımsız ve kendi başına doğru karar verebilen bireyler yetiştirmiş olurlar.

Girişkenliğe Karşı Suçluluk (3- 6 yaş): İlk çocukluk yıllarını kapsayan bu dönemde çocuk, etkinlik alanlarını genişletmekte ve daha fazla toplumsal yönelimli olmaktadır. Çocuk, merak ve araştırma duygusunun yoğun olduğu bu yıllarda çeşitli etkinliklerde bulunmak ister. Çocuğun faaliyetleri sonucu edindiği deneyimler ona temel bir girişkenlik duygusu kazandırır. Eğer ebeveynler, çocukların araştırmacı bir kimlikle gerçekleştirdiği etkinlikleri engellemez ve olumlu bir şekilde yönlendirirse çocukta girişkenlik duygusu gelişecektir. Fakat kısıtlayıcı ve denetleyici ana- baba yaklaşımları çocukta suçluluk duygusuna neden olacaktır. Bu durum, sağlıklı bir kişilik gelişimini engeller ve bir sonraki gelişim evresini de olumsuz yönde etkileyebilir.¹⁰²

Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş): Okula gitmeye başlayan çocuk, yeni bir toplumsal çevreye adım atmaktadır. Bununla birlikte yeni bir psiko-sosyal dönüm

⁹⁸ Bozkurt, Veysel: Değişen Dünyada Sosyoloji, (13. Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa-2017, s., 132.

⁹⁹ Selçuk, Ziya: a.g.e., s.,61.

¹⁰⁰ Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner: a.g.e., s., 240.

¹⁰¹ Selçuk, Ziya: a.g.e., s., 63.

¹⁰² Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner: a.g.e., s., 321.

noktasına ulaşır. Okula başlayan çocuktan birtakım zihinsel ve sosyal beceriler kazanması istenilir. Çocuk, başarı sağladığı zaman ebeveynleri tarafından takdir görürse kendine özsaygısı artar ve daha fazla başarılı olmak için çabalar. Fakat çocuğun çalışmaları sonucu elde ettiği başarılar desteklenmezse çocuk, kendisini değersiz hisseder ve aşağılık duygusuna kapılır. Aşağılık duygusu geliştiren çocuk, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramaz ve uyum gücünü çeker.¹⁰³ Çocuk, bu evrenin esas bunalımı olan aşağılık duygusundan ancak çalışkanlık yönünde çaba harcayarak kurtulur. Orta çocukluk dönemi, çocuğun toplumsal ortamını genişletmekle beraber gelecekteki sorumlulukları için toplumsallaşmanın araçlarını nasıl kullanacağını öğrendiği önemli bir dönem olmaktadır.¹⁰⁴

Erikson, çocuğun okulda kazandığı başarılar ile psiko-sosyal gelişimin ilk evresi arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Ailesi aracılığıyla temel güven duygusunu edinmiş çocuğun daha başarılı olduğu gözlenmiştir. Temel güven duygusundan yoksun olan çocuğun ise tam başarı gösteremediği çok sayıda araştırma tarafından kanıtlanmıştır.¹⁰⁵

Kimlik kazanmaya karşı Rol Karışıklığı (12-18 yaş): Ergenlik dönemine giren genç, fiziksel ve cinsel açıdan hızlı değişim yaşamaktadır. Bununla beraber psiko-sosyal değişiklikler aynı hızla gelişmez. Fiziksel ve cinsel olarak yetişkin özellikleri gösteren genç, sosyal ve duygusal olgunluğa aynı anda erişemediği için bazı bunalımlarla karşılaşır.¹⁰⁶ Ergenliğe ulaşan genç için çocukluk rollerinden ayrılıp yetişkin rollerine geçmek sancılı bir dönemdir. Bu nedenle bir kimlik arayışına girmektedir. Fakat bu durum pek kolay değildir. Yeni bir kalıcı kimlik oluşturmak beraberinde pek çok sorumluluğu ve problemi de getirmektedir. Bu dönemde bir kimlik krizi ile karşı karşıya kalınmaktadır. Genç, bu krizi sağlıklı bir şekilde atlarsa olumlu bir benlik geliştirir. Gencin içinde bulunduğu sosyal çevrenin yapısı kimliğinin niteliğini

¹⁰³ Selçuk, Ziya: a.g.e., s.,64.

¹⁰⁴ Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner: a.g.e., s., 404-405.

¹⁰⁵ Cüceloğlu, Doğan: a.g.e., s., 358.

¹⁰⁶ Ayan, Sezer: a.g.e., s.,121.

şekillendirebilmektedir. Ayrıca Erikson, bütün gençlerin kimlik krizi yaşamadığını, genel bir problem olmadığını ifade etmiştir.¹⁰⁷

2.1.5.Çocukluk ve Sosyalleşme

Çocukluk biyolojik bir temele dayanmakla birlikte, sosyal çevre çocukluğu başlatmadıkça daha doğrusu ona gereksinim duymadıkça çocukluk gerçekleşmeyecektir.¹⁰⁸ Bu nedenle çocukluk, sosyal çevrenin etkisi altında ilerleyebilmektedir. Aynı zamanda insan, gereksinimlerinden dolayı doğuştan sosyal çevrenin varlığına ihtiyaç duyar. Diğer insanlarla iletişim kurmaya muhtaçtır. İnsanın sosyal çevreye uyum sağlamadan var olması muhtemel değildir. Dolayısıyla sosyalleşme(toplumsallaşma) terimi, her yaş evresindeki bireyler için önem arz etmektedir. “Sosyalleşme terimi, daha çok sosyolojide kullanılır ve çevrenin çocuk üzerindeki etkisini ön plana çıkarır. Sosyalleşme, insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir, yani ailesinin, akraba ve komşuluk çevresinin, kent ve köyünün ve nihayet ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesidir.”¹⁰⁹

Toplumsallaşma, bireyin içinde yer aldığı küme ya da toplumun kurallarını öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Toplumsallaşma süreci, toplumun uygun kalıplarını, değerlerini ve hislerini öğrenmeyi ve onları içselleştirmeyi kapsar. Çocuk bu süreçte toplumun kendisinden ne beklediğini ve nasıl davranması gerektiğini öğrenmekle kalmaz, ayrıca öğrendiği tutum ve davranışları içselleştirir. Çocuğun toplumsallaşması daha uzun süreçte gerçekleşmekte ve bunun sonucunda toplumun yetişkin bir bireyi olmaktadır.¹¹⁰ “Bir diğer ifade ile toplumsallaşma, insan olma sürecidir. O, en genel anlamda bir eğitimidir. Toplumsallaşan birey, toplumun bir üyesi haline gelir ve diğer bireylere benzer davranışları gösterir. Toplumsallaşma bir taraftan bireylere kimlik kazandırırken, diğer taraftan da toplumun kültürünü kuşaktan kuşağa aktarır. O, hem toplumsal davranışı etkiler, hem de kimliğin gelişimini.”¹¹¹

¹⁰⁷ Selçuk, Ziya: a.g.e., s., 65-66.

¹⁰⁸ Postman, Neil: a.g.e., s., 182.

¹⁰⁹ Kağıtçıbaşı, Çiğdem: a.g.e., s., 359.

¹¹⁰ Elkin, Frederick: Çocuk ve Toplum, (çev. Nazife Güngör), Gündoğan Yayınları, Ankara-1995, s., 10.

¹¹¹ Bozkurt, Veysel: a.g.e., s., 115-116.

Toplumsallaşma, bireyin doğumıyla başlayan ölümüyle biten daimi bir süreçtir. Toplumsallaşma bir açıdan bireyin yaşam içgüdüsünden kaynaklanmaktadır. Birey ancak toplum içinde güvende ve yaşam kaynaklarını toplum içinde bulabilmektedir. Toplumun bu koruyucu ve ihtiyaçları karşılayıcı niteliğinden dolayı tıpkı toplumun en küçük birimi olan ailedeki anne-babanın işlevini gördüğünü söylemek mümkündür. Bireyler, toplumu hem inşa ederler hem de toplum bireylerden önce de zaten vardır. Diğer bir deyişle “insan toplumun kurallarına uyacak’ aşamaya gelmiştir. Akli başında hiç kimse toplumsallık duygusuna sırt çevirerek, onun yeterince etkinliğinden uzak kalarak büyüüp gelişemez.”¹¹²

Bir çocuğun toplumsallaşabilmesi için öncelikle içinde toplumsallaşabileceği bir toplumun varlığı gerekmektedir. İkinci olarak, çocuğun yeterli ve gerekli biyolojik ve kalıtsal özelliklere sahip olması gerekir. Üçüncüsü ise, çocuğun diğer insanlarla birtakım ilişkiler kurma isteği içinde olmasıdır. İfade edilen bu üç ön koşul toplumsal bilincin kazanılmasının temelini oluşturmaktadır.¹¹³

Çocuk, birçok toplumsallaştırma araçlarıyla toplumsallaşma sürecine dâhil olmaktadır. Belli başlı toplumsallaşma araçları aile, akran grubu, okul, kitle iletişim araçları, siyasi, ekonomik, dinsel kurumlar, vs. dir. Toplumsallaştırma araçlarının her biri çocuğu, kendine özgü kalıplar, kurallar ve değerler içinde toplumsallaştırmaktadır. Toplumsallaştırıcı araçlar, çocuğun toplumsallaşmasında destekleyici birimlerdir. Her bir toplumsallaştırma aracının çocuğun toplumsallaşmasına etkisi farklıdır ve bu araçlar çocuğu, bütün yönleriyle topluma hazırlamaktadır.

Toplumsallaşma sürecinde en önemli birim aile olmaktadır. Çocuk ailenin içinde doğar ve ilk ilişki kurduğu insanlar aile bireyleridir. Aile, toplumun değerlerini yansıtan -ayna işlevini gören- ve bu değerleri öğreten ilk ve en küçük birimdir. Çocuk, ailesinin yardımı ile belirli sosyal tutum ve davranışları kazanmaktadır. Böylelikle diğer sosyal gruplara geçişi daha kolay olmaktadır. Hiçbir çocuk tüm yaşamını sadece yakın aile çevresinin sınırları içinde geçirmez. Modern çocuğun yaşam deneyimleri, ailenin, akran

¹¹² Adler, Alfred: a.g.e., s., 55.

¹¹³ Elkin, Frederick: a.g.e., s., 15.

grubunun, semtinin ve çoğu kez yerel topluluğunun ötesinde karmaşık toplumlara doğru genişler.¹¹⁴

Çocuğun toplumsallaşmasında okul kurumu da aktif rol almaktadır. Okula gitme ilk çocukluk evresi de dâhil olmak üzere bütün bir çocukluk dönemi ve sonraki bazı dönemleri de kapsamaktadır. Yaşamımızın çoğunu eğitim kurumlarında geçirmekteyiz. Burada toplumun kalıplaşmış değer ve yargılarını bir müfredat içerisinde öğrenmekteyiz. Okulun toplumsallaştırma şekli aileye göre daha normatiftir. Bunun yanı sıra farklı kültür ve etnik gruplarla beraber gerçekleştirilen eğitim, çocuğun başka toplulukların kültürlerini tanınmasını, sosyal çevresini geliştirmesini sağlamaktadır. Çocuklara kültürel farklılıkların çatışma unsuru olarak öğretilmediği takdirde çocuğun sosyal gelişimi olumlu yönde ilerler. Çocuğun okul ve okul dışı çevresindeki akran grupları da toplumsallaşma sürecine farklı bir boyut kazandırmaktadır. “Arkadaş kümeleri çocuğun toplumsal ufkunun genişlemesine ve onun daha karmaşık bir kişilik kazanmasına da katkıda bulunurlar. Bu da kümelerde yeni oyunların, yeni simgelerin denenmesi, böylece üyelerden farklı ilgilerin ve duyguların uyandırılmasıyla gerçekleşmektedir.”¹¹⁵

Kitle iletişim araçları, diğer toplumsallaşma araçlarından farklı olarak bireylerarası iletişimde tek yönlüdür ve doğrudan bireylerle iletişim kurmazlar. Kitle iletişim araçları günümüzde çocuğun dünyasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve çocuğun gününün birçok vaktini almaktadır. Nitekim toplumsallaştırıcı etkileri biricik, kendilerine özgüdür. Çocuk kitle iletişim araçlarında gördüğü, duyduğu durumları kendi ilgi alanına geçirir ve onların bir bölümünü onun yaşam biçimini, varlığını etkiler. Kitle iletişim araçları çocuğa, çeşitli deneyimler dizisi sunmakla birlikte çocuğun ailevi bağlarını zayıflatmaktadır.¹¹⁶ “Genel olarak çocukların yaşam deneyimlerinde toplumsallaşma kurumları bütünüyle birbirine bağlı olarak işlevlerini sürdürürler. Her kurum ötekenden farklı bir etki yapar. Ancak çocuğun yaşamını bölümlere ayırmazlar. Değişik araçlar çocuğun kişilik yapısı içinde tortulanarak onun yaşam deneyimlerine sinerler.”¹¹⁷

¹¹⁴ Ritchie, Oscar W. Ve Marvin R. Koller: a.g.e., s., 37-43.

¹¹⁵ Elkin, Frederick: a.g.e., s., 91.

¹¹⁶ A.g.e., s., 97-105.

¹¹⁷ A.g.e., s., 105.

Çocuk, çoğu zaman ve çoğu toplumlarda çevresindeki bireyler ve kurumlar tarafından yalnızca pasif bir alıcı konumunda görülmektedir. Çocuğun toplumsallaşması tek yönlü bir ilişkiler ağından oluşmamaktadır. “Çocuk toplumdaki aldığını yine bir biçimde topluma yansıtmaktadır, hem de benzer iletişim özelliklerini koruyarak ve bunları kullanarak bunu yapmaktadır.”¹¹⁸ Çocuk ve yetişkinler arasında aktif bir etkileşim vardır. Çocuk ve çocukluk araştırmalarında çocukların pasif bir alıcı değil eyleyen bir özne olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Çocuk yalnız yetişkinlerin belirlediği toplumsallaştırma pratiklerinin edilgin bir nesnesi olarak değil, aynı zamanda çocuğu, kültürün yeniden üretimi sürecinde yaratıcı bir özne olarak ele almak gerekir¹¹⁹

Çocuklar, kendi eşsiz çocuk kültürünü üreten aktif, yaratıcı sosyal ajanlardır; yetişkin topluluğunun üretimine de katkıda bulunmaktadır.¹²⁰ Çocuk, toplumsal süreçten etkilendiği gibi sosyal süreçlere de etkide bulunmaktadır. Toplumsallaşma olgusu, yalnızca yetişkinlerin pratiklerini çocuklara öğretmek şeklinde algılanmadığı takdirde çocukların içinde saklı potansiyellerini ortaya çıkarmada etkili bir araçtır.

Çocukluk ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren William Corsaro, sosyalleşme sürecinde iki farklı modelin öne sürüldüğünü belirtmektedir. İlki, “*deterministik model*”dir. Bu modelde çocuk, toplumun sürdürülmesine katkıda bulunan potansiyel bir “aday” ve eğitim aracılığıyla kontrol edilmesi gereken “evcilleşmemiş bir tehdit” olarak görülmektedir. Deterministik model, fonksiyonalist yaklaşımla açıklanır. Toplumsal denge ve düzenin her dâim ön planda olduğu fonksiyonalist yaklaşımda çocukların bu düzene katılımının ve topluma uyumunun sağlanması için eğitimin önemini vurgulanmaktadır. Fonksiyonalist görüşün sözcülerinden biri olan Talcott Parsons, çocuğun, toplum için bir tehdit olduğunu ifade etmiş; ona göre çocuk şekillendirilmeli ve topluma uyacak hale getirilmelidir. Parsons, toplumu birbirine bağımlı ve iç içe geçmiş bir ağ olarak nitelendirmektedir. Toplumun karmaşık bir yapı arz etmesi nedeniyle çocukların bu sisteme girişini bir problem olarak sunmaktadır. Çocuk, toplumsal sistemin işleyişi için faydalı bir potansiyel olmasına rağmen, sosyalleşinceye kadar bir tehdit

¹¹⁸ Pembecioğlu, Nilüfer:a.g.e., s., 31.

¹¹⁹ Tan, Mine: a.g.e., s.35.

¹²⁰ Corsaro, William A., a.g.e., s.,3.

unsurudur. Üstelik Parsons, çocuğu doğum aracılığıyla “sosyal havuza” fırlatılmış bir “çakıl taşı”na benzetmektedir. Bu çakıl taşının sosyal havuza fırlatılmasıyla oluşan ilk dalga aileyi temsil etmektedir. Çocuğun sosyalleşmesi ilk olarak ailede başlar ve çocuk büyüdükçe dalgalar da toplumsal sistemin diğer parçalarına yayılır. Çocuk, aşamalı olarak toplumsallaşır ve nihayet toplumsal sistemi benimser ve sürdürür.¹²¹

Bir diğer model “*yapılandırmacı model*”dir. Yapılandırmacı modelde çocuk, aktif bir ajan ve istekli bir öğrenendir. Determinist modelde sosyalleşme tek taraflı bir süreç olmaktaydı. Öyle ki çocuklar, yetişkinlerin desteği ve yaptırımlarıyla (pekiştirmeleri ve cezalandırmaları) şekillenmekteydi. Bu yaklaşımda çocuk, çevresinden aldığı bilgileri kendi yorumlamasıyla organize eder ve kendi dünyasını inşa eder. Yapılandırmacı modelin en iyi temsilcisi Jean Piaget sayılmaktadır. Piaget’nin çocuklar hakkında birçok empirik çalışması ve bu çalışmaların ardılları tarafından geliştirilmesi çocukların imajı üzerinde büyük bir darbe etkisi yaratmıştır. Piaget’nin modelinde çocuk, bebeklik döneminin ilk günlerinden itibaren çevreyle ilgili bilgileri yorumlar; organize eder ve kullanır. Böylece çocuk, kendi fiziksel ve sosyal dünyasının kavramlarını inşa etmeyi başarır. Ayrıca Piaget’nin “evre” kavramı önem arz etmektedir. Çünkü, evre kavramı, çocukların dünyayı yetişkinlerden niteliksel olarak farklı şekillerde algılayıp örgütlediklerini göstermektedir.¹²²

Yapılandırmacı modelin bir başka teorisyeni ise Lev Vygotsky’dir. Piaget gibi Vygotsky de insan gelişiminde çocukların aktif rolünü vurgulamıştır. Vygotsky, çocukların sosyal gelişiminin her zaman çocukların kollektif eylemlerinin sonucu olduğuna ve bu eylemlerin toplumda yer aldığına ve gerçekleştiğine inanmaktaydı. Bu kollektif eylemler, hem sosyal hem de psikolojik gelişime yol açan pratik eylemlerdir. Çocuğun gelişim düzeyi iki aşamada gerçekleşmektedir: ilk olarak sosyal düzeyde daha sonra bireysel düzeyde; önce insanlar arasında sonra çocuğun içinde. Vygotsky, burada şunu vurgulamaktadır: bütün psikolojik ve sosyal becerilerimiz daima başkalarıyla olan

¹²¹ A.g.e., s., 7- 8.

¹²² A.g.e., s., 10.

etkileşimden elde edilmektedir. Biz bu becerileri, bireysel düzeyde içselleştirmeden önce kişiler arası düzeyde geliştirir ve kullanırız.¹²³

Sosyolojik açıdan sosyalleşmenin sadece uyum ve içselleştirme meselesi olarak görüldüğünü belirten Corsaro, sosyalleşmenin bir yeniden üretim süreci olduğunu belirtmektedir. Çocuğun sosyalleşmesi denilince, çocuğu gelecek için eğitime ve hazırlama akla gelmemelidir. Sosyalleşme sürecinin iki yaklaşımına alternatif olarak “*yorumlayıcı model*” ortaya atılmıştır. Yorumlayıcı yaklaşımda çocuklar yenilikçi ve yaratıcı yönleriyle topluma iştirak etmektedirler. Çocuklar ve onların çocukluğu, üyeleri oldukları toplum ve kültürü tarafından etkilenmektedir. Çocuklar sadece toplumu ve kültürünü içselleştirmez aynı zamanda kültürel üretime ve değişime katkıda bulunurlar. Şöyle ki, çocukların topluma katılımı var olan sosyal yapının ve sosyal üretimin sınırlarını zorlar.¹²⁴ Yorumlayıcı yaklaşım, deterministik ve yapılandırmacı modeli birleştirerek kuramsal bir model oluşturmaya çalışmıştır. Deterministik model kuramsal olarak çocuğu sosyalizasyonun bir çıktısı olarak görmekte ve edilgen kılmaktadır. Toplumun mevcut yapısının düzenlilik içinde sürdürülmesi üzerine aşırı yoğunlaşmışlardır. Yapılandırmacı model ise sosyal eylemliliği aşırı vurgulamıştır ve yapı ihmal edilmiştir. Yorumlayıcı model ise çocuğun sosyalleşme sürecinde hem sosyal yapının hem de sosyal eylemin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu modele göre çocuk, toplumun kültürü tarafından etkilenmektedir aynı zamanda kültürel üretime katkıda bulunan aktif varlıklardır.

Çocuk ve çocukluk incelemelerinin çoğalmasıyla birlikte çocuğa olan bakış açısı da evrimleşmiştir. Çocukluk araştırmalarının temel sayıltıları şunlardır:

- Çocukluk sosyal olarak yapılandırılmıştır.
- Çocuklar, başlı başına araştırılmaya değerdir.
- Çocuklar, yetkin sosyal aktörlerdir. Çocuklar, sosyal dünyaya ilişkin özgül bir bakış açısına sahiptirler.

¹²³ A.g.e., s., 13- 14.

¹²⁴ A.g.e., s., 19.

- Çocuklar, sosyal dünyadan bilgilenen ve sosyal dünyayı bilgilendiren insanlar olarak görülmektedir.¹²⁵

Çocukluğun sosyal olarak yapılandırılması yaklaşımı “çocukların her yerde ve her zaman aynı olmadığını, toplumsal olarak kurulduğunu ve bağlamsal olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır.”¹²⁶ Çocuklar, bir grup öznedirler. Fakat onların özneliği ne değişken ne de kalıcıdır. Çocukların özneliği toplum tarafından belirlenmektedir, bu nedenle çocukluk, sosyal bir fenomen örneği olmaktadır. Çocukluğun yaşam döneminin nitelikleri toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yapıları tarafından belirlenmektedir. Çocukluk, kültürler arası bakış açılarına dayanan çoklu bir kavramdır ya da çoklu realiteler olarak görülebilir.¹²⁷

2.2.Çocuk İstismarı

2.2.1.Çocuk İstismarı Kavramı

Çocuk istismarı, son yüzyıllara ait bir terim olmasına rağmen fiiliyatta insanlığın başlangıcına kadar uzanabilecek bir olgudur. Bu konu hakkında sistematik çalışmaların yapılması, bir sorun olarak gündeme gelmesi yeni sayılır. Çocuk istismarı, birçok farklı faktörün etkisiyle ortaya çıkmakta ve çocuk istismarının birçok farklı sonucu bulunduğundan dolayı çok boyutlu bir fenomen olarak ele alınmalıdır. Toplumdaki bireylerin hangi eylemlerinin istismar olarak değerlendirilmesi noktasında çeşitli görüşlere sahip olunması tek ve evrensel ve belirli bir istismar tanımını mümkün kılmamaktadır.¹²⁸

Çocuk istismarının genel bir tanımını yapmak zor olmasına rağmen evrensel bir sorun olduğu uluslararası topluluklarca kanun ve düzenlemelerle kabul edilmektedir. Çocukların yetişkinler tarafından istismarı etnik, coğrafi, dini, kültürel ve ekonomik yönden sınır tanımayan bir sorundur. Çocuk istismarı, 18 yaşından küçük çocukların anne ve babaları, onlara bakıp gözetmekle ve eğitmekle yükümlü olan kişiler, vasi kişiler, koruyucu aile fertleri, usta ya da yabancı kişiler tarafından yapılan, sağlıklarına zarar veren, fiziksel, duygusal, zihinsel, cinsel ya da sosyal gelişimlerini engelleyen tutum ve

¹²⁵ James, Allison, Chris Jenks and Alan Prout : a.g.e., s., 28- 31.

¹²⁶ Onur, Bekir: Çocuk, Tarih ve Toplum, İmge Kitabevi, Ankara-2007, s., 36.

¹²⁷ James, Allison, Chris Jenks and Alan Prout : a.g.e., s.,27- 33.

¹²⁸ Keser, İnan: Çocuk Cinsel İstismarı, (2. Baskı) Karahan Kitabevi Yayınları, Adana-2016, s.,6.

davranışlara maruz kalmalarıdır.¹²⁹ Bu anlamda çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkinler ya da yabancılar tarafından çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal, fiziksel, cinsel gelişimini olumsuz etkileyen tutum ve davranışların bütünü istismar kapsamına girmektedir.

Çocuğa yönelik her türlü şiddet eylemleri geçmiş dönemlerden günümüze getirilen ve yarınlara taşınacak olan, tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmayan “insanlığın kanayan yarası” olarak ifade edilen yaygın bir davranış biçimidir.¹³⁰

Çocuk istismarı ilk kez bir röntgen uzmanı olan Caffey tarafından 1946 yılında beyin kanaması, göz içi kanamaları ve uzun kemiklerde kırıkları olan çocuklarda tanımlanmıştır. 1962 yılında çocuk hekimi olan C. H. Kempe ve arkadaşları tarafından “Dövülmüş (Hırpalanmış) Çocuk Sendromu” tanımlanmıştır. Bu tanımlama; çocuk istismarı ile ilgili çalışmaların dönüm noktasını oluşturmuştur.¹³¹ 1964 yılında ise Fontana “kötü davranma sendromu” adı altında duygusal yoksunluk, ihmal ve kötü beslenme koşullarının içinde yer aldığı bir tanım yapmıştır.¹³²

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün yapmış olduğu çalışmalar sonucunda çocuk istismarının genel bir tanımına ulaşılmıştır. Bu tanıma göre bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fizik gelişimini, psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımı aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine almaktadır. Davranışın çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli yapılması şart değildir.¹³³ DSÖ’nün tanımında açıkça görülmektedir ki istismar, yalnızca bireysel bir durum ya da olay değildir. Nitekim istismarın toplumsal boyutlara varan faillik ve yapısından söz edilebilir. Bir toplum ve bu toplumun değerleri, normları, gelenek ve görenekleri, çocuğu eğitme veya disipline etme amacıyla istismarın hem

¹²⁹ Bayraktar, Seda: İnsanlığın Kanayan Yarası Çocuk İstismarı ve İhmali, Nobel Tıp, İstanbul-2015, s.,38-41.

¹³⁰ Bayraktar, Seda: a.g.e., s., 38.

¹³¹ A.g.e., s., 39.

¹³² Polat, Oğuz: Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1, s., 35.

¹³³ A.g.e., s., 22.

uygulayıcısı olabilmekte hem de istismarı haklı gerekçeler sunarak kurallaştırabilmektedir. Bu nedenle istismar olgusu bireysel olduğu kadar sosyal bir fenomendir. Henry Kempe çocuk istismarını “sosyal bir hastalık” olarak tanımlamıştır.¹³⁴

“0-18 yaş grubundaki çocuğun kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenemez bir davranışa maruz kalması çocuk istismarıdır. Bunun çocuğun fiziksel, psiko-sosyal gelişimini engelleyen, gerçekleştiği toplumun kültür değerleri dışında kalan ve uzmanı tarafından da istismar olarak kabul edilen bir davranış olması gerekmektedir.”¹³⁵ Bir eylemin istismar kapsamına girebilmesi için, o eylemin kaza dışı zarar verici ve o kültür tarafından yasaklanmış olması gerekmektedir. Aynı zamanda istismarın önlenemez olması da önemli bir durumdur. İstismarı önleyebilecek insan eylemlerinin varlığı zorunludur.

İstismar eylemleri iki unsura bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Birincisi zaman içerisinde değişiklikler göstermesidir. Örneğin elli yıl önce normal kabul edilen bir davranışın bugün toplumun onayladığı davranışların dışında kalması çocuk istismarında çok önemli bir boyut olmaktadır. İkinci unsur ise bu davranışların kültürler arasında farklılık göstermesi ve ülkeden ülkeye değişiklikler göstermesidir. İstismarın kültürel boyutuna ilk kez 1975 yılında Parke ve Colimer değinmiştir. Parke ve Colimer, ana-babaların ve çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin, bir kültürdeki çocuk yetiştirme standartlarına uygun olmayan eylem ve eylemsizlikleri içeren, çocuğun kaza dışı zarara uğramasını çocuk istismarı ve ihmali olarak tanımlamaktadır.¹³⁶

Örneğin gelişmiş ülkelerde çocuğun cezalandırılması amacıyla yaralanması, sıcak kullanılması kültürel normlara göre büyük tepkilere yol açacak, vahşet olarak kabul edilecek bir davranış modeliyken bazı ilkel kabile topluluklarında, örneğin çocukluktan erişkinliğe geçişin bir göstergesi olarak yüzde veya gövdede yara izi oluşturma son derece önemli olabilir ve bu izleri oluşturmayı ihmal eden ana babalar istismarcı veya ihmalkâr olarak damgalanabilir. Bununla birlikte çocuk istismarı kültürel bir açıdan ele alınıp göreceli bir sorun olarak algılanmamalıdır. Kültürel boyutla birlikte evrensel ve mutlak

¹³⁴ James, Allison, Chris Jenks and Alan Prout: a.g.e. s., 154.

¹³⁵ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s., 30.

¹³⁶ A.g.e., s., 22-35.

ölçütlerde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumla ilgili bir örnek vermek gerekirse İran'da mayın alanlarının çocuklar tarafından temizlenmesi yerel halk için bir kahramanlık göstergesi iken, uluslararası alanda çok ciddi bir çocuk istismarı olarak görülmektedir. Yerel topluluklarca çocuklara yönelik birtakım olumsuz eylemler istismar olarak kabul edilmese de, bazı belli standartları ihlal ettiklerinde evrensel çapta bir istismar olgusudur.¹³⁷

Çocuk istismarının net bir tanımının yapılamamasının en önemli nedenlerinden birisi de toplumun çocukların ne zaman bir kişiliğe sahip olduğu ve ne zaman bağımsız bir birey olduğu konusunda değişik yaklaşımların bulunmasıdır. Bu durum fetüs, yeni doğan ve çok küçük çocuklara yönelik eylemlerin sınıflandırılmasında sorun oluşturmaktadır. Gebelik süresince fetüseye yönelik zarar verici uygulamalar, -örneğin düşükler- çocuk istismarı olarak sınıflandırılabilir. Bunun dışında doğumdan hemen birkaç dakika sonraki bazı infantisit (bebek öldürme) uygulamalar çocuk istismarı olarak değerlendirilirken bazı yerel topluluklarda nüfusun düzenlenmesi adına yapılması gereken ve normal bir durum olarak değerlendirilebilmektedir.¹³⁸

2.2.2.Çocuk İstismarı Türleri

2.2.2.1.Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar çocuğun anne- babası veya çocuğa bakmakla yükümlü diğer yetişkinler tarafından bedensel olarak örselenmesidir. UNICEF, fiziksel istismarı çocuğun kaza dışı yaralanması sonucunda çocuğa acı veren ve çocuğun gelişiminde sürekli zarara yol açabilen şiddet hareketleri olarak tanımlamaktadır. Fiziksel istismar en yaygın istismar olup bulguların belirlenmesi en kolay istismar türüdür.¹³⁹

Fiziksel istismar hasara neden olan kırıkların, yanıkların, kesiklerin ortaya çıkmasına yol açan istismar türüdür. Bir tokattan, çeşitli objelerin kullanımına varan cezalandırma yöntemlerini içerir. Dubanowski ve Synder'in Hawaii'de yaptıkları araştırmaya göre fiziksel cezalandırmanın kültürel olarak yer edinmiş olması, istismar olgularının temelini oluşturmaktadır. Öte yandan kültürler arası yapılan araştırmalar

¹³⁷ A.g.e., s.,36.

¹³⁸ A.g.e., s., 39.

¹³⁹ Bayraktar, Seda: a.g.e., s., 45-46.

göstermektedir ki, pek çok toplumda fiziksel disiplin bilinçsizce ve kendiliğinden çocuk eğitiminde yer edinmektedir. Fiziksel disiplin eğer uzlaşma, tehdit ve kötü söz sonrası son çare olarak yer alırsa, ebeveynin o zamana kadar artan sinirinden ötürü dayak daha şiddetli bir şekilde çocuğa uygulanabilmektedir.¹⁴⁰

Fiziksel istismarı içeren eylemler, çoğu toplumda normal olarak kabul edilmektedir. Genellikle eğitim ve disiplin amaçlı kullanılan fiziksel ceza, o toplumun sahip olduğu dini, kültürel sosyo-ekonomik yapıları ile yakından ilişkilidir. Örneğin Doğu kültürlerinde “dayak cennetten çıkmıştır” sözüne olan inanç fiziksel cezanın uygulanmasını meşru kılabilir. Bu nedenle fiziksel istismar da dâhil olmak üzere tüm istismar türleri bireysel davranışla açığa çıktığı ve toplumsal koşulların kaynaklık ettiği bir olgudur.

2.2.2.2.Duygusal İstismar

Çocuğun duygusal gelişimini olumsuz etkileyen, çocuğun onurunu zedeleyen tutum ve davranışlar duygusal istismar kapsamına girmektedir. Duygusal istismar olarak: bağırma, aşağılama, korkutma, reddetme, sevgisizlik, çocuktan yaşının üstünde sorumluluk bekleme, kardeşler arasında kıyaslama ve ayırım yapma, aşırı baskı ve otorite kurma, bağımlı kılma, aşırı koruma ve koruyucu olma, cezalandırma, küçük yaşta çalıştırma gibi tutum ve davranışlar örnek verilebilir.¹⁴¹ Duygusal istismara maruz bırakılan çocuğun benlik gelişimi olumsuz biçimde etkilenmektedir. Duygusal istismar, çocuk ve gençlerin kendilerini olumsuz etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalması ve ihtiyaç duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılması sonucunda toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik hasara uğratılmaları durumudur.¹⁴²

“Tanımlanması en zor ancak en sık rastlanan istismar türüdür. Psikolojik gelişmenin duraklamasına neden olan sözel istismarı veya aşırı emirleri kapsayan, çocuğun kimliğini zedeleyen ve bozuk davranışları ortaya çıkaran tavırları içerir. Duygusal istismar veya psikolojik örselenme diğer tüm kötü muamele biçimlerini şemsiye gibi altına toplayan bir olgudur. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte bulunabilir.

¹⁴⁰ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s.,29-42.

¹⁴¹ Bayraktar, Seda: a.g.e., s., 71-72.

¹⁴² Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s.,43.

Cinsel ya da fiziksel istismara uğramış bir çocukta aynı zamanda duygusal istismarın da oluşmuş olduğu görülmektedir. Fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut fiziksel bulgular bulunmamaktadır.”¹⁴³

2.2.2.3.Cinsel İstismar

“Cinsel istismar, psikososyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel stimülasyon için kullanılmasıdır. Yani bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel doyum için kullanılması cinsel istismardır. Genital bölgeleri elleme, teşhircilik, röntgencilik, pornografiden ırza geçmeye kadar çok geniş yelpazedeki tüm davranışları kapsamaktadır.”¹⁴⁴ Cinsel istismar, 0-18 yaş grubu arasındaki bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel tatmin için kullanılması anlamına gelmektedir.

Cinsel istismar oluş şekline göre fiziksel temas içermeyen ve fiziksel temasın olduğu cinsel istismar türü olarak iki grup altında incelenmektedir:

1. Fiziksel temas olmayan cinsel istismar davranışları: Sözel, cinsel içerikli konuşmalar, teşhircilik, röntgencilik, pornografik film seyrettirme, çocuğun cinsellik içeren reklamlarda, filmlerde ve oyunlarda oynatılması.
2. Fiziksel temasın olduğu cinsel istismar davranışları: Cinsel amaçlı dokunma ve okşama, cinsel organların vücudun herhangi bir yerine dokunması ya da cinsel ilişki, anal veya cinsel bölgeye sürme, fuhuş, müstehcenlik, tecavüz ve öldürme gibi.¹⁴⁵

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde çocuk cinsel istismarı ile ilgili kapsamlı teorik bilgilere diğer başlıklarda değinilecektir.

2.2.2.4.Toplumsal İstismar

Toplumsal fakirlik, yetersiz konutlaşma, zayıf sağlık hizmetleri, yetersiz besin kaynakları gibi global boyutta olayları kapsar. Çocuğun gelişimini engellediği için

¹⁴³ A.g.e., s., 43.

¹⁴⁴ A.g.e., s., 42.

¹⁴⁵ Bayraktar, Seda: a.g.e., s., 54.

istismar grubuna girebilen bu olaylar bireysel ana- baba iradelerinin dışında olgulardır. Bu gibi durumlarda istismar ya da ihmal edilen çocuklara sıklıkla rastlanılır ve ebeveynlerde çocukla aynı sorunları paylaşmaktadır. Toplumsal ve bireysel ihmal veya istismar birbirleriyle örtüşebilmektedir. Bu nedenle ikisini birbirinden ayırt etmek zordur. Toplumsal ve bireysel istismarı birbirinden ayırt edebilmek için toplumsal koşulları ve ailelerin dinamiklerini iyi analiz etmek gerekir.¹⁴⁶

Bununla birlikte deprem, sel gibi doğal afetler veya hastalıklar toplumsal istismar kapsamına girmemektedir. Çünkü bir olgunun istismar kapsamına girebilmesi için insan eylemlerine bağlı olarak meydana gelmesi gerekir. Ayrıca istismarın kimler tarafından önlenebileceği konusu hangi olguların toplumsal istismar olabileceğini belirlemektedir. Örneğin “gelişmekte olan bir ülkede çocuğunun imkânsızlıklar içerisinde menenjitten ölümünü olanaksızlıklar nedeniyle yalnızca izlemek zorunda kalan bir anne- babanın bu durumu çocuk istismarı olarak kategorize edilmemesi gereken bir durum iken, gelişmiş bir ülkede ortaya çıktığında bu çocuk istismarıdır.”¹⁴⁷ Örnekten de anlaşıldığı üzere önlenebilirlik, istismarın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bir olgunun toplumsal istismar sayılabilmesi için bir ülkenin devletinin olanaklarının mevcut olmasına rağmen o ülkenin çocuklarının çoğunun bu olanaklardan mahrum kalması ve bundan dolayı zarar görmesidir. Aynı zamanda bir toplumdaki çocuk yaşta çalıştırma ya da evlendirme, dilencilik, fahişelik gibi durumlar toplumsal istismar olarak görülmektedir.¹⁴⁸

2.2.2.5. Çocuğa Yönelik İhmal Davranışı

İhmal, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin, çocuğun en temel gereksinimlerini karşılamamasıdır. Beslenme, giyim, sağlık, eğitim gibi konularda ve aynı zamanda çocuğun ihtiyaç duyduğu sevgiyi ve yeterli ilgiyi göstermeme çocuk ihmali sayılmaktadır. “İhmal; istismara giden yolda atılan ilk adımdır. İstismar olaylarının içinde genellikle yoğun şekilde ihmal vardır. Ancak her ihmal istismara gider diye bir kural

¹⁴⁶ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s., 28-29.

¹⁴⁷ A.g.e., s.,31.

¹⁴⁸ A.g.e., s.,31.

yoktur.”¹⁴⁹ İstismar, aktif bir olgu olarak ele alınırken, ihmalin ise pasif bir olgu olduğu görülmektedir.

İstismar ve ihmal birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayacak davranış biçimleridir. İhmal, yetişkinin unutkanlık veya bilgisizlik sonucu çocuğu olası tehlikelerden korumaması veya yetişkinin çocuğa karşı temel yükümlülüklerini yerine getirmemesidir. Bu durumdan dolayı çocuk bazen ciddi zararlar görebilir. İhmalin süresi, nedeni, çocuğun ihmalden dolayı gördüğü zararın derecesi ihmal davranışının boyutunu belirlemektedir. Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin unutkanlık veya bilgisizlik sonucu çocuğun zarar görmesi ile sonuçlanan ihmaller bir dereceye kadar mazur görülebilir. Fakat anne- baba veya sorumlu kişilerin çocuğa yönelik yükümlülüklerini bilinçli olarak yerine getirmemeleri ihmalden çok, istismar olarak değerlendirilmelidir.¹⁵⁰

2.2.3.Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Teoriler

2.2.3.1.Psikiyatrik Model

Yapılan çalışmalar neticesinde çocuğu en fazla istismar eden kişilerin oranında anne- babanın daha fazla olduğu görülmektedir. Psikiyatrik model, ebeveynlerin kişilik özellikleri üzerinde durmuş ve çocuk istismarı ile ilgili olduğu düşünülen bazı kişilik bozuklukları belirlenmiştir. Narsistik eğilimler, öfke kontrolünde bozukluk, kaygı, depresyon, empati kuramama, kompulsivite (kişi veya nesnelere aşırı bağımlılık) gibi kişilik bozuklukları istismarın risk faktörleri olarak görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin sorumluluklarını yerine getirememesi gibi yetersizlik duygusu, bağlanma gereksinimleri, olgunlaşmamış olması aile içinde çocuğun istismar edilmesine neden olmaktadır.¹⁵¹

Psikiyatrik model ebeveynlerin ‘anormal’ ya da ‘hasta’ oldukları yönünde bir varsayımdan yola çıkarak istismarcı ebeveynleri şizofren, manik depresif ve psikotik gibi sınıflamalarla belirlemeye çalışmışlardır. Fakat yapılan klinik gözlem ve incelemeler sonucu çocuklarını istismar ettiği tespit edilen ebeveynlerin yalnızca

¹⁴⁹ Bayraktar, Seda: a.g.e., s., 38.

¹⁵⁰ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s., 199.

¹⁵¹ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1., s.,47-48.

%10'unun bazı ruhsal sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Çoğunlukla istismarcı ebeveynlerin normal zekâ düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.¹⁵²

2.2.3.2.Sosyal Öğrenme Modeli

Sosyal öğrenme modelinin temsilcilerinden biri olan Albert Bandura, bir davranışın oluşumu ve gelişimi sürecinde gözleme dayalı öğrenmenin önemli bir unsur olduğunun ifade etmiştir. Bireyler, çocukluk yıllarında çevrelerindeki çeşitli insan davranışlarını ve tepkilerini gözlemlemektedir. Çocuklar gözlemledikleri bu davranışları taklit etme yoluyla model alırlar. Çocukların model olarak taklit ettiği davranışlar, çevreden aldığı ödül veya cezalandırmaya göre ya pekişmekte ya da sönmektedir.¹⁵³ Bu modele göre istismar olarak adlandırılan saldırgan davranışlar öğrenilmektedir. Birey, şiddeti çocukluğundan itibaren ilk olarak ailesinde ve daha sonra sosyal çevresinde (akran grupları, kitle iletişim araçları, vs.) gözlemleyip öğrenmektedir.

Bandura ve arkadaşları (1961) saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğunu yapmış oldukları araştırmayla desteklemiştir. Bu araştırma da çocuklara içi hava dolu bir bebeğe vuran ve zaman zaman ona hakaret eden bir film izletilmiştir. Daha sonra çocukları bu bebekle oynayabilecekleri bir odaya götürmüşlerdir. Çocuklar bebekle oynarken filmde izledikleri modeli taklit etmeye başlamışlardır ve hatta ilave saldırgan davranışlar da buldukları görülmüştür. Bu filmi izlemeyen kontrol grubu çocukları ise aynı bebekle saldırgan olmayan bir şekilde oynamışlardır.¹⁵⁴ Yapılan bu deneyden anlaşılacağı üzere sosyal çevre, istismar olarak nitelendirilen şiddet içerikli tutum ve davranışların öğrenilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyal öğrenme yaklaşımına göre ihmal ve istismar olaylarının yaşandığı aile ve sosyal çevrelerde çocukların gelecekte istismarcı eğilimleri artmaktadır ya da istismar mağduru olan çocukların yetişkinlikte de kendini korumada yetersiz kalıp mağduriyeti sürebilmektedir.¹⁵⁵ Sosyal öğrenme yaklaşımı, şiddetin öğrenilen bir

¹⁵² Ayan, Sezer: a.g.e., s.,140.

¹⁵³ Tansel, Bülent: Çocuk Cinsel İstismarı, Karahan Kitabevi Yayınları, Adana- 2017, s.,54- 55.

¹⁵⁴ Kağıtçıbaşı, Çiğdem: a.g.e., s.,387.

¹⁵⁵ Tansel, Bülent: a.g.e., s. 55.

olgu olduğunu belirtmekle birlikte şiddetin kuşaklararası geçişle sürdürüldüğünü ifade etmektedir.

2.2.3.3.Sosyolojik Model

Sosyolojik modele göre istismarın kaynağı çevresel ve sosyo- kültürel faktörlerde aranmalıdır. Bu modelde toplumsal değerler, örgütler, kültür ve aile kurumu istismara yol açan nedenler arasında görülmektedir.¹⁵⁶ Örneğin aile içinde yaşanan bazı çocuk istismarı türlerinin (fiziksel istismar gibi) toplumun kültürü tarafından çocuk yetiştirme yöntemleri olarak uygulanması istismar olaylarının görülme sıklığını arttırmaktadır.

Alt sosyo- ekonomik sınıflara mensup ailelerde görülen işsizlik, yetersiz konut ve beslenme, düşük gelir düzeyi veya alkol ve madde bağımlısı bireylerin bulunduğu ya da kardeş sayısının fazla olduğu ailelerde çocuk istismarı yaşanmakla beraber her türlü sosyo- ekonomik sınıflarda görülebilmektedir.¹⁵⁷ Baskıcı ve otoriter aile yapılarında, tek ebeveynli veya boşanmış ailelerde çocuk istismarı ve ihmali artmaktadır.¹⁵⁸

Aynı zamanda sosyolojik yaklaşıma göre sosyal olarak yalıtılmış bireylerde ya da ailelerde istismarcı tutum sergileme oranları sosyal ilişkiler iyi olan bireylere göre daha yüksek orandadır. Sosyal izolasyonun olumsuz bir benlik tutumuna yol açarak bireylerin daha saldırganca davranışlarda bulunduğu ve bu olumsuz benlik imajını çocuklara yansıttığı görülmektedir.¹⁵⁹ Garbarino ve Sherman 1980 yılında yapmış oldukları bir çalışmada ekonomik düzeyleri aynı olan iki grup aileyi ve bu ailenin çevrelerini incelemişlerdir. Çocuklarına kötü davranan ebeveynlerin yalnızlık çeken, oturdukları çevreyi beğenmeyen, duygusal yönden kendilerine destek olacak, ara sıra çocuklarına bakacak kimseleri olmayan anne babalar oldukları tespit edilmiştir.

¹⁵⁶ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1., s.,50.

¹⁵⁷ A.g.e., s., 50.

¹⁵⁸ Kulaksızoğlu, Adnan: a.g.e., s., 193- 194.

¹⁵⁹ A.g.e., s.,194- 195.

Çevreleri ile sınırlı ilişkileri olan, toplumsal iletişimin zayıf olduğu ailelerde çocuğun istismara uğrama oranı daha yüksek olmaktadır.¹⁶⁰

2.2.3.4. Ekolojik Model

Ekolojik modele göre çocuk istismarı olgusunu tek bir nedene bağlı olarak açıklamak doğru değildir. Bu yaklaşımda istismara neden olan tüm faktörlerin birlikte değerlendirilmesi görüşü hâkimdir. Sosyal ve kültürel normlar ve birey düzeyindeki faktörler istismar olasılığını belirlemektedir. Risk faktörleri ne kadar fazla ise istismarın uygulanma riski de o kadar artmaktadır.¹⁶¹ Ekolojik modelde istismarın nedeni toplumsal ve bireysel risk faktörlerinin eşzamanlı olarak bir araya gelmesidir. Çok sayıda psikolojik ve toplumsal neden istismara neden olmaktadır. Ekolojik model istismarın nedenlerini psikopatolojik durumlar ve toplumsal durumlar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Psikopatolojik durumlar ruh hastalıkları, stres, depresyon gibi kişisel sorunları oluştururken, toplumsal durumlar içerisinde de şiddet ve saldırganlıkla ilgili rol modelleri, toplumsal statü, değer ve normlar, toplumsallaşma deneyimleri yer almaktadır. Her iki durum birlikte ya da her biri tek başına çocuğun istismara maruz kalmasına neden olmaktadır.¹⁶²

“Ekolojik model ebeveynin ve çocuğun özelliklerini içeren ve istismarın kuşaklararası geçişini ele alan, ebeveyn ve çocuk arasında yaşanan istismar ve ihmale odaklanarak toplumu, kültürü ve istismarın evrimsel yönünü daha geniş bir bağlam içinde değerlendirerek çocuk istismarı ve ihmalinin bireysel/gelişimsel, güncel/durumsal, kültürel/tarihsel ve demografik faktörlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır.”¹⁶³

Genel olarak istismar olgusu tek bir nedenle açıklanamayacak çok boyutlu bir sosyal fenomendir. İstismara neden olan birçok bireysel, sosyal, kültürel, ekonomik risk faktörleri bulunmaktadır. Bazı durumlarda bu faktörlerin yalnızca biri bazen de

¹⁶⁰ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı, s., 50-51.

¹⁶¹ A.g.e., s., 52.

¹⁶² Ayan, Sezer: a.g.e., s., 141.

¹⁶³ Tansel, Bülent: a.g.e., s.,58.

birçok faktörün değişen oranda bir araya gelmesi ile çocuk istismarı ortaya çıkabilmektedir.

2.2.4.Çocuk Cinsel İstismarının Boyutları

2.2.4.1.Çocuk Cinsel İstismarı

Çocuk istismarı türleri arasında cinsel istismar tanısı kolay fakat çoğunlukla gizli kaldığından saptanması ve ortaya çıkarılması zordur. Cinsel istismar vakalarının bildirilmemesi sorunun kapsamlı olarak tanımlanmasını ve çözümlenmesini engellemektedir. Bu nedenle çocuk cinsel istismarının araştırılması pek çok güçlükleri içermektedir. Çocukta kısa ve uzun dönemli olmak üzere travmatik sonuçlara neden olan bir problemdir. Çocuğun cinsel istismarı gelişimin bütün yönlerini olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Çocuk cinsel istismarı, çocukta yarattığı tahrip edici etkiler bakımından bir insanlık sorunu olarak görülmelidir.

Genel olarak çocuk cinsel istismarı, 18 yaşından küçük çocukların yetişkinler tarafından cinsel tatmin amaçlı kullanılmasıdır. Çocuk cinsel istismarını bir çocukla ondan yaşça büyük birinin arasında geçen cinsel içerikli temas ve etkileşim olarak aktarmak eksik bir tanımlamadır. Bir davranışa tanı koyabilmek için o davranışın bazı ayırıcı ölçütleri olmalıdır. Çocuk cinsel istismarı tanımlarında yaş farkı ölçütü bazen karışıklığa yol açmaktadır. Çocuk ile istismarcı arasındaki yaş farkı önemli olmakla birlikte, bu farka kesin bir sınır koyulmamaktadır. Bunun en önemli nedeni çocukluğun başlangıcının ve bitişinin kültürel olarak belirlenmesidir. Bazı araştırmacılar çocuk ile istismarcı arasındaki yaş farkını belirlemişlerdir. Buna göre, cinsel istismara uğrayan 13 yaşından küçükse, kendisine yapılan fiilin istismar kapsamına girebilmesi için istismarcı ile aralarında 5 veya daha fazla yaş farkı olması gerekir. Ancak çocuk 13 ile 16 yaşlarında ise istismarcı ile aralarında 10 veya daha fazla yaş farkı olmalıdır. Ergenler arasındaki bazı cinsel eylemler de istismar kapsamına girmektedir. Cinsel istismar, güç kullanılarak, tehdit veya aldatma sonucunda gerçekleşmişse burada yaş farkı önemli olmamaktadır.¹⁶⁴

Çocuk cinsel istismarında kullanılan bir başka ayırıcı ölçüt razı olma ölçütüdür. Eğer bir kişi maruz kaldığı davranış ve fiillere rıza göstermişse bu olay istismar

¹⁶⁴ Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, Doruk Yayınları, Ankara- 1997, s., 4-5.

sayılmamaktadır. Fakat bireye, güç ve tehdit kullanılarak razı olunmuş gibi davranılması istenebilir. Razı olma ölçütünün tanımlanmasında bazı sorunlar mevcuttur. Çocuk, çoğu kez neye razı olduğunun bilincinde olmaz. Bu nedenle, çocukların yetişkin kimselerin kendisine karşı uyguladığı cinsel faaliyetlere karşı koymamaları razı oldukları anlamına gelmemektedir. Çocuğun rızasının olup olmadığına bakılmaksızın erişkinin cinsel arzularını tatmin etmesi için çocuğun kullanıldığı her türlü etkileşim cinsel istismar olarak kabul edilmelidir.¹⁶⁵

Cinsel istismar teriminden genellikle cinsel birleşme anlaşılmaktadır. Oysa çocukların maruz kaldığı cinsel istismar sözel cinsel şiddetten cinsel organı teşhir etmeye, pornografik film seyrettirmekten cinsel birleşmeye kadar uzanan birçok şekilde gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra çocuk tek bir vakada bile birçok cinsel istismar türüne maruz kalabilmekte ve çocuğa yönelik cinsel şiddette diğer şiddet türleri de yer almaktadır.¹⁶⁶ İstatistiki çalışmalarda kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha çok cinsel istismara uğradığı belirtilmektedir. Ancak erkek çocuklarının da mağdur olduğu vakalar az değildir. Erkekler ise kadınlara oranla daha çok cinsel istismar uygulamaktadırlar.¹⁶⁷ “Gerek aile içinde gerekse aile dışında yaşanan vakalarda istismarcıların tamamı erkek olmasına rağmen istismarcılık ile cinsiyet arasında bu derece açık olan ilişki mağdurların cinsiyetleri noktasında görülmemektedir. Her iki cinsiyetten çocukların cinsel istismar mağduru olmasına benzer biçimde hemen hemen her yaş grubundan çocuk da cinsel istismarın hedefi olabilmektedir.”¹⁶⁸

Çocuğa yönelik cinsel saldırıda bulunanların çoğunlukla yabancı kişiler olduğu kanısının aksine çocuğun aynı aile mensupları ve yakın çevresi tarafından cinsel istismara uğradığı vakalar oldukça fazladır. Çocuğun bir yabancı kişi veya aile üyeleri ve yakın çevresi tarafından cinsel istismarı tek bir olay biçiminde olduğu gibi birkaç yıl boyunca da sürebilmektedir.¹⁶⁹ Tüm dünya ölçeğinde çocuk cinsel istismar olgularının yaklaşık %50’si bildirilmektedir. İstismarcının çocuğu tehdit, korkutma ya da aldatma yoluyla

¹⁶⁵ Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, s., 4- 5.

¹⁶⁶ Keser, İnan: a.g.e., s., 33- 34.

¹⁶⁷ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları İle Çocuk İstismarı 1, s., 103.

¹⁶⁸ Keser, İnan: a.g.e., s., 32.

¹⁶⁹ Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, s., 3.

ikna etmesi, bu vakaların ortaya çıkmasını engellemektedir. Aynı zamanda çocuğun nereye, nasıl ve kime başvuracağını bilmemesi ve özellikle mağdur, erkek çocuk olduğunda kendisi hakkında eşcinsel olarak damgalanmaktan korktuğu için bu tür vakalar gizli kalmaktadır. Her yaş grubundan çocuk, istismar kurbanı olmakla birlikte bildirilen vakalarda çocukların ortalama yaşları 8- 11 yaşdır. Bir başka araştırmada ise 4 ile 9 yaş arasındaki çocukların cinsel istismar için daha büyük bir risk grubu olduğu söylenmektedir.¹⁷⁰ Ayrıca cinsel saldırıların gerçekleştiği ortamların tehlikeli, ıssız ve insanlardan uzak mekânlarda gerçekleştiği kanısının aksine özel ve mahrem mekânlar ya da kamu kullanımına açık mekânlarda olay meydana gelebilmektedir.¹⁷¹

Yapılan araştırmalarda genellikle alt sosyo- ekonomik sınıflarda cinsel istismarın daha yaygın olduğu görüşü basmakalıp bir yargıdır. Cinsel istismar ile sosyal sınıf arasında bir ilişki olmadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle çocuk cinsel istismarı her sosyal sınıfta görülebilmektedir.¹⁷² Genellikle alt sosyo- ekonomik sınıflarda çocuk cinsel istismarının daha fazla gerçekleştiğinin öne sürülmesinin en önemli nedeni, alt sosyo- ekonomik sınıftaki vakaların emniyet birimlerine daha kolay ulaşabilmesidir. Orta ve üst sosyo- ekonomik sınıflarda ise kişilerin buldukları konumlarından dolayı cinsel istismarı saklayabilme güçlerine sahip olmaktadırlar. Bu durum üst gelir düzeyine sahip gruplardaki cinsel istismar vakalarının ortaya çıkmasını engellemektedir.¹⁷³

Toplumda cinsel istismar eylemlerini gerçekleştiren kişiler, “hasta” ya da “anormal” olarak değerlendirilmektedir. Halk arasında ve bazı profesyonel çevrelerde saldırganların normal insanlardan farklı olarak bozuk bir kişiliğe ve cinsel yönelime sahip oldukları düşüncesi oldukça yaygındır. Fakat klinik çalışmalar ve toplumsal taramada cinsel saldırıda bulunan kişilerin çok büyük bir kısmının normal bir yaşayış tarzı sürdürdüğü, mesleği, ailesi ve çocukları olan, eğitilmiş, çevresi tarafından sayılan kişiler olduğu gözlenmiştir. Cinsel istismarcıları, hasta olarak kabul etmek sorunu sadece cinselliğe indirgemekte ve suçlunun masumlaştırılması riskini taşımaktadır. Bu nedenle cinsel

¹⁷⁰ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı1, s., 98-104.

¹⁷¹ Keser, İnan:a.g.e., s., 31.

¹⁷² Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı 1, s.,16.

¹⁷³ Keser, İnan: a.g.e., s., 34.

saldırı, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen bir suçtur ve bir hastalık olarak görülmemelidir.¹⁷⁴

2.2.4.2.Ensest

“Ensest” terimi iffetsizlik, lekelemek, kirletmek anlamına gelen “incestus” sözcüğünden türemiştir. Ensestin Türkçe’de karşılığı “fücur” olarak geçmektedir. Ensest, aile içinde gerçekleşen bir cinsel istismar biçimidir. Eşler dışında aile bireylerinden birinin, cinsel doyum amacıyla ailenin diğer bir üyesi ile cinsel temasa kadar giden ilişkilerde bulunması, ensest olarak adlandırılmaktadır.¹⁷⁵ Ensest terimi günümüzde evlenmeleri ahlak, hukuk ve din açısından yasaklanmış yakın akraba olan kadın ve erkeğin cinsel davranışlarda bulunması anlamında kullanılmaktadır. Ensest sorununun tanımlanmasında iki temel faktör önemli rol oynamaktadır: Birincisi ensest kapsamına kimlerin girdiğidir. Bazı araştırmacılara göre sadece çekirdek aile bireyleri bu kapsamda değerlendirilmesi gerekirken diğer bir gruba göre biyolojik bağla ilişkilendirmekten çok çocuğa bakmakla yükümlü olan tüm kişiler ensest kapsamına girmelidir. İkinci olarak hangi davranışların ensest eylemi olarak değerlendirilmesi sorunsalıdır. Günümüzde cinsel temasın gerçekleşmesi eylemi ile birlikte daha geniş kapsamda bütün cinsel tutum ve davranışlar ensest tanımı kapsamına alınmaktadır.¹⁷⁶ “Modern hukukta sadece kan bağı olan kişilerden değil, çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu kişilerden gelen çocuğa yönelik cinsel saldırı da ensest olarak değerlendirilmektedir. Aynı şekilde aralarında kan bağı olan ya da olmayan aileden kişiler arasında, sadece cinsel ilişki ile sınırlı olmayan yetişkine cinsel haz veren her türlü davranış ve zorlama da ensest olarak değerlendirilmektedir.”¹⁷⁷

Ensest, cinsel istismarın bir biçimi olarak tanımlanmakla birlikte aralarındaki cinsel ilişki hukuki, dinsel, kültürel olarak yasaklanmış akrabaların, birbirleri ile şiddet içermeyen, karşılıklı rızaya dayalı kurdukları cinsel ilişkiler de bu tanıma girmektedir.

¹⁷⁴ Tansel, Bülent: a.g.e., s., 108- 109.

¹⁷⁵ Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, s.,21.

¹⁷⁶ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s.,174.

¹⁷⁷ Çavlin, Alanur, Filiz Kardam ve Hanife Efendioğlu: “Ailenin karanlık Yüzü Ensest”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, Hanife Aliefendioğlu), Metis Yayınları, İstanbul- 2018, s., 16-17.

Bazı dönemlerde farklı kültür ve toplumlarca özellikle kapalı toplumlarda enseste izin verilmiş; daha sonra tek tanrılı dinler tarafından yasaklanmıştır.¹⁷⁸

Enseste tarihsel açıdan bakıldığında örneğin eski Peru, Mısır ve Japonya'da kraliyet ailesinin saflığını korumak adına meşru görülmekteydi. Kral Oidipus trajedyasında Oidipus'un babasını öldürdüğünü (babası olduğunu bilmeden) sonra da öz annesi ile evlendiği anlatılmaktadır. Kral daha sonra gerçeği öğrenince gözlerini kör ederek kendisini cezalandırılmıştır. Eski Yunan mitolojisinde iki Tanrı kardeş olan Zeus ile Hera'nın cinsel ilişkide bulunmaları doğal bir olay gibi anlatılmaktadır.¹⁷⁹

Ensest saldırı çoğunlukla çocuklara yönelik olmakta ve her yaşta kız ve erkek çocuk bu saldırılara maruz kalmaktadır. Özellikle kız çocukları erkek çocuklarına oranla daha fazla ensest saldırıyı yaşamaktadırlar. Çocuklukla başlayıp ergenlikte ve bazı durumlarda yetişkinliğe kadar devam eden bir istismar süreci yaşanabilmektedir. Saldırıda bulunan kişiler yetişkin erkekler olmaktadır. Ensestin ortaya çıkmasında en büyük engel, istismarcının genellikle mağdurun bakımından sorumlu otorite figürü olan kişiler olmasıdır.¹⁸⁰ Ensest saldırının gerçekleşmesinde güç, cinsiyet ve yaş hiyerarşisi etkili olmaktadır. Ensestin hiyerarşik yapısı, mağdur çocuğun yaşadığı cinsel istismarı bildirmesini engellemektedir. Çocuk, aile üyesi saldırgan tarafından tehdit, korkutma, ikna etme ya da ödüllendirme yoluyla sindirilmektedir. Bu nedenle ensest uzun yıllar gizli kalabilmektedir.

Ensest saldırıda hem mağdurun hem de failin her türlü toplumsal sınıftan olduğu tespit edilmiştir. Ancak yapılan klinik gözlemlerde yoksulluğun olduğu kalabalık geniş ailelerde, aile üyelerinde alkol ya da madde bağımlılığının olması, aile içinde fiziksel şiddetin yaşanması gibi unsurlar ensest saldırıyı tetiklemektedir.¹⁸¹ Orta ve üst düzeydeki ailelerde de aile içi cinsel istismar görülmektedir. Bu tür ailelerde cinsel istismar

¹⁷⁸ A.g.e., s.,16.

¹⁷⁹ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s., 176- 177.

¹⁸⁰ Çavlin, Alanur, Filiz Kardam ve Hanife Efendioğlu: a.g.e., s.,16-35.

¹⁸¹ A.g.e., s., 36.

olgularına daha az rastlandığı yanılığısı, sosyo- ekonomik açıdan üstün olmalarından kaynaklanan bir olayı gizleme yetilerinden kaynaklanmaktadır.¹⁸²

Sosyal bakımdan yetersiz, uygun desteği görmeyen izole olmuş aileler, parçalanmış ve tek ebeveynli ailelerde enest olgusuna rastlama sıklığı daha fazladır. Ayrıca çocukluğunda yeterli sevgi ve ilgiyi görmemiş ve insanlarla ilişki kurmada zorluk çeken ebeveynlerin ilgisi çocuğa yönelebilmekte ve hatta bu davranışı yoğun bir aşk ve sevgi duygusuna dönüşebilmektedir. Aile içinde çocuğun cinsel istismara maruz kalmasında annenin yetersiz, bağımlı, güçsüz, yaşlı olması ve annenin eşine cinsel partner olarak görünmemesi enesti ortam hazırlayan bir diğer unsur olarak tespit edilmiştir.¹⁸³

Enest saldırı, aile içinde gerçekleştiğinden dolayı cinsel istismarın en ağır, en örseleyici ve sonuçları bakımından çocukta yaşam boyu izler bırakan bir cinsel istismar türüdür. Enest hakkında daha az veriler elde edinilmesindeki en büyük güçlük aile kurumunun zarar göreceği endişesiyle aile bireylerinin olayı kendi içlerinde saklaması ve savunmasız olan çocuğu susturma gücüne sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Toplumda sadece enest değil, tüm cinsel istismar ilişkileri gizlilik içinde yapılmaktadır. Bu gizlilik enest ilişkide daha belirgin ve daha çok sosyal desteklidir. Çocukların ve gençlerin yaşadığı cinsel istismarı açığa çıkarmasında engel olan unsur yetişkinlerin çocuğa karşı olan tepkileridir. Çocuğa inanmama, inkâr, kuşku, iğrenme gibi yetişkin tepkileri çocukları cinsel istismar karşısında çaresiz ve çözümsüz bırakmaktadır. Yetişkinlerin tepkileri ve çocukların korkuları büyük ölçüde toplumun yargıları ve değerlerinden kaynaklanmaktadır.¹⁸⁴

2.2.4.3.Pedofili

Pedofili, cinsel olarak çocukları tercih eden kişilere denir. Pedofili terim olarak “çocuk sevici (lover of children)” anlamına gelmektedir. Pedofilik bireylerin sevgisi cinsel tatmin amaçlıdır. Pedofili terimi bir suç ya da adli bir kavram değildir, klinik bir tanıdır. Çocuğu cinsel olarak çekici bulan ve çocukla cinsel ilişki yaşamak isteyenler bu

¹⁸² Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s.,162

¹⁸³ A.g.e., s.,161.

¹⁸⁴ Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı., s., 23.

anlamda birbirlerine yardımcı olabilmek için destek grubu kuran yetişkinler, pedofili olarak adlandırılır. Pedofilik kişiler bir yetişkinle cinsel anlamda ne yaşanabilirse, tüm bunları aynı şekilde çocuklarla yaşamaktan hoşlanan kişilerdir. Pedofili, karşı cinsten çocuğa ilgi duyduğu gibi aynı cinsten çocukları da cinsel amaçlı kullanmaktadır. Pedofilinin istismar ettiği çocuk kendi çocuğu olabildiği gibi, sorumluluğu altında olan kız ya da erkek çocukları, yeğenleri ya da torunları da olabilmektedir. Çocukla cinsellik yaşamak için seyahat ederek gittikleri yerlerde hiç tanımadığı çocuklarla birlikte olabilirler. Çok çeşitli pornografik materyalleri titiz bir şekilde biriktirirler. Çocukları ilişkiye kandırarak, tehdit veya şantajla, tuzak kurarak ve bazen de şiddet uygulayarak zorlamaktadırlar. Pedofili, yalnızca cinsel bir yönelim değil aynı zamanda bir yaşam biçimidir ve bu yaşam biçimini destekleyen bir alt kültür oluşturmuştur.¹⁸⁵

Klinik bir kavram olarak pedofilide şu özelliklere sahip olması beklenir:

1. Buluşa ermemiş, 13 yaşında veya bu yaşın altında bir çocukla ya da çocuklarla cinsel faaliyette bulunma ile ilgili, en az 6 aylık bir süre boyunca tekrarlayan yoğun cinsel dürtüleri ve cinsel yönden uyarıcı fantezileri olmalıdır.
2. Bu dürtülerine göre davranmış veya bunlardan dolayı belirgin bir sıkıntı duymakta olmalıdır.
3. En az 16 yaşında ve mağdur ya da çocuklardan en az 5 yaş büyük olmalıdır.¹⁸⁶

“Pedofili davranışları çok geniş bir spektrumda fiziksel temas olmaksızın teşhircilik yapma ile cinsel bölgelere amaçlanmış (ya da amaçlanmadan gerçekleşen) penetrasyon fiilleri arasında değişmektedir. Pedofilileri diğer çocuk istismarcılarından ayıran en önemli özellikleri çocuklara karşı hissettikleri cinsel dürtülerin ve bu dürtüler doğrultusunda çocuklara yaptıklarının yanlış olduğunu düşünmemeleridir. Çarpık bir iç dünyasına sahiptirler. Çoğu pedofil kendi davranışlarını, durdurulamayacak, engellenemeyecek, istem dışı hareketler olarak görmektedir. Tüm pedofiller yaptıkları hareketlerden suçluluk duymasalar da davranışlarının toplum ve yasalar tarafından kabul

¹⁸⁵ Tansel, Bülent: a.g.e., s., 81- 86

¹⁸⁶ Topçu, Sedat: Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, s.,55.

edilmediğini bilmektedirler.¹⁸⁷ Çocuk cinsel istismarcıları tercihsel ve durumsal olmak üzere ikiye ayrılmıştır:

Pedofili Olan Çocuk Cinsel İstismarcısı (Tercihsel Pedofili): Pedofililer cinsel birliktelik için özellikle çocukları tercih ederler. Çocuklara yönelik cinsel eğilimleri ergenlik döneminde başlamaktadır. Çok az olguda bu eğilim ilerleyen dönemlerde başlamaktadır. Pedofilik kişiler, gerçekleştirdikleri tüm eylemlerini önceden planlamaktadırlar. Pedofili, kurbanını belli koşullara bağlı olarak seçmektedir. Ailesi tarafından ihmal edilen, ebeveynleri ayrılmış, evde ailesi genellikle bulunmayan, ilgiye ve sevgiye muhtaç çocukları tercih etmektedirler.¹⁸⁸ Pedofilik istismarcıların çocukları tercih etmelerinin nedeni dış koşullar, stres ya da güvensizlik değildir. Çocuklardan cinsel anlamda etkilendikleri için tercih ederler. Pedofililer çeşitli yöntemlerle isteklerine ulaşırlar. Bir kısmı çocukları baştan çıkararak istismarda bulunurlar. Çocukları çeşitli hediyelerle, iltifatlarla ve sevgi göstererek baştan çıkarmaya çalışırlar. Bir grup pedofililer ise çocuğa tuzak kurarak, şiddet uygulayarak cinsel istismarda bulunurlar. Pedofililerin çoğunluğu kendini gizlemek için evlenip çocuk sahibi olabilirler. Hatta kendi çocuklarını bebeklikten itibaren istismar edebilirler.¹⁸⁹

Pedofil Olmayan Çocuk Cinsel İstismarcıları (Durumsal Cinsel İstismarcılar): Çocuk cinsel istismarı olgularının çoğunu durumsal istismarcılar oluşturmaktadır. Durumsal istismarcılar, normalde yetişkinlere cinsel ilgi duymaktadır fakat herhangi bir nedenle cinsel tatmin için çocuğa yönelmişlerdir. Bu tip istismarcılar, kendi yaşlıları ile ilişki kuramayan, sosyal becerileri zayıf olan, içine kapanık yapıdadırlar. Pedofililerin aksine savunma mekanizmalarına başvurmayıp suçlarını itiraf edebilirler. Durumsal istismarcı o andaki koşullar avantajlı olduğu için ani kararlar eylemini gerçekleştirmektedir.¹⁹⁰ Bu kişiler için çocuk cinsel istismarı yaşamlarında diğer istismar örüntülerinin bir parçasıdır. Uygun buldukları herkesi istismar eder ve kullanırlar. Çoğunlukla tuzak kurarak, güç kullanarak istismarda bulunurlar. Cinsellik konusunda

¹⁸⁷ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s.,214.

¹⁸⁸ A.g.e., s., 215- 216.

¹⁸⁹ Gölge, Zeynep Belma: “Çocuk Cinsel İstismarcıları ve Ensest Saldırganların Özellikleri”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, Hanife Aliefendioğlu), Metis Yayınları, İstanbul- 2018, s., 116- 117.

¹⁹⁰ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s., 217- 218.

hiçbir ayırım yapmazlar fakat cinsel sapmaları olsa da özellikle çocukları tercih etmezler.¹⁹¹ Çocukları tercih etmelerinin nedeni kolay elde edilebilmeleridir. Durumsal istismarcılarda dış etkenler rol oynayabilmektedir. İşsizlik, ailevi problemler, madde kullanımı, yalnızlık, kaygı, sosyal izolasyon gibi durumlardan dolayı istismara başladıklarını dile getiren klinik çalışmalar mevcuttur. Çocuklara olan ilgileri devamlı bir süreç değildir. Çocuk istismarlarından sonra da yetişkinlere karşı cinsel istek geliştirebilirler. Pedofilinin kesin tedavisi mümkün değilken, durumsal istismarcılarda psikoterapi etkili olabilmektedir.¹⁹²

2.2.4.4.Çocuk Cinsel Sömürüsü

Cinsel sömürü, cinsel istismarla özdeş olarak kullanılan bir terimdir. Sömürü denilmesinin nedeni, çocuğun gelişimsel olarak bedeni üzerinde kontrolünü, kendi tercih hakkının elinden alınmasıdır. Cinsel sömürüde istismarcı çocukla doğrudan cinsel temasa geçmez ve çocuğun cinselliği üzerinden para kazanır. İstismarcının amacı çocuk aracılığıyla cinsel tatmin elde etmekten çok maddi kazanç sağlamaktır.¹⁹³ Cinsel istismarın cinsel sömürü boyutuna dönüşmesi ortada ikincil kazançlar olduğu zaman gerçekleşmektedir. Çocuğun cinsel istismarının ticareti, insan haklarının ve çocuk haklarının en üst noktadaki ihlalidir. Çocuğun sömürüsü veya ticaretinin ifade ettiği anlam, çocuğun bir işte veya aktivitede diğerlerinin çıkarı için kullanılmasıdır. Bu aktiviteler çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığını, eğitimini, ahlaki ve sosyal yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁹⁴

Cinsel sömürünün iki türü vardır:

a)-Çocuk Pornografisi: Diğer cinsel istismar türlerinden farklı olarak cinsel bir eylemde bulunmaktan daha çok çocukların yer aldığı cinsel materyallere bakmak veya izlemekle gerçekleşir. Evlerinden kaçmış çocukların çocuk pornografisinde kullanılmasına rastlanıldığı gibi ebeveynlerin çocuklarının pornografik film ve fotoğraflarını çektiklerine ve ticaretini yaptıklarına da rastlanmaktadır. *b)-Çocuk*

¹⁹¹ Gölge, Zeynep Belma: a.g.e., s., 114- 115.

¹⁹² Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1, s., 219.

¹⁹³ A.g.e., s., 210.

¹⁹⁴ Polat, Oğuz: Çocuk Pornografisi, Nokta Yayınları, İstanbul- 2007, s., 21- 22.

Fuhuşu: Çocuk fuhuşunda hem erkek hem de kız çocukları kullanılabilir. Olguların çoğunda kurbanlar adölesan dönemindedirler daha küçük yaştaki çocuklara da rastlanmaktadır. Kurbanın cinsiyetinden bağımsız olarak, müşteriler hemen her zaman erkektir. Genellikle bir yetişkin çocuğu bu işe sokar ve çocuğu pazarlar veya çocuğa para kazanmak için fuhuşun iyi bir yol olduğuna ikna eder.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Polat, Oğuz: Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı 1 , s., 210- 211.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ TOPLUMSAL BOYUTU

3.1.Sosyo- Kültürel Değişmeler ve Çocuk Cinsel İstismarı

Bir ülkenin temel toplumsal kurumları ile o toplumun yaşam biçimi ve değerleri sosyo- kültürel yapıyı oluşturmaktadır. Sosyalleşme düzeni olarak sosyo- kültürel yapı ülkenin toplumsal kimliğini inşa etmektedir. Sosyo- kültürel yapıyı oluşturan toplumun fertlerinin insana, doğaya, eşyaya, tarihe, Tanrı'ya, geçmişine, bugününe ve geleceğine olan bakış açıları ve bu bakış açısına bağlı olarak günlük yaşamdaki pratikleri sosyo- kültürel ortamı belirler. Bunun yanı sıra sosyo- kültürel ortamda beliren gerek bireysel gerekse topluluğun gerçekleştirdiği olumsuz bir eylem durumunda gözler sosyo- kültürel yapıya çevrilmektedir.¹⁹⁶

Modern toplumun sosyo- kültürel yapısına baktığımızda toplumun bir ferdi olan çocuğun değeri eskiye nispeten artmış, onun en iyi koşullarda yaşaması için gerekli şartlar oluşturulmuş ve çocuğun haklarının ihlâli durumunda konuya gereken hassaslık gösterilmeye başlanmıştır. Ancak çocuğa verilen önemin artışının yanı sıra çocuk, olumsuz birtakım eylemlere maruz kalmaktadır. Çocuğun her türden istismarı, özellikle cinsel istismarı günümüzde daha da yaygınlaşma eğilimi göstermektedir. Bir toplumun sosyo- kültürel ortamı içerisinde olumsuz bir saik olarak gerçekleşen çocuk cinsel istismarı sorunu yalnızca fail ile mağdur arasındaki adli bir vaka değildir. Sosyal bir sorun olarak çocuk cinsel istismarının artmasında sosyo- kültürel yapıda meydana gelen olumsuz değişimler etkili olmaktadır.

Sosyo- kültürel yapı; toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel değişimlerin sürekli meydana geldiği dinamik bir özellik sergilemektedir. Değişimin kaynağı hükümetlerin koydukları yasalar ve yürüttükleri politikalar olabileceği gibi, kültürel yayılma, ekonomik yapı, demografi, teknolojik gelişmeler veya doğal afet gibi çevresel faktörlerden kaynaklanabilmektedir.¹⁹⁷ Sosyo- kültürel değişme kurumlardaki, toplumsal ilişkiler ve toplumsal yapılardaki mevcut durumdan farklı yeni bir duruma geçişi ifade eden

¹⁹⁶ Doğan, İsmail: Sosyoloji, Pegem Akademi, Ankara- 2009, s., 613.

¹⁹⁷ Marshall, Gordon: a.g.e., s., 136.

toplumsal bir fenomendir. Toplumsal yapı ve ilişkilerde meydana gelen değişimler belli bir mekânda gerçekleşen gözlemlenebilen olgulardır.¹⁹⁸

Değişim olgusu kendi başına olumlu ya da olumsuz bir değer yargısına sahip değildir. Değişme, bazı durumlarda ileriye doğru olumlu bir gelişmeyi ifade edebileceği gibi bazı durumlarda ise toplumun geriye doğru gitmesine neden olan olumsuz bir işleve sahip olmaktadır. Modern günümüzde sosyal bilimciler artık toplumların değişip değişmediği konusundaki tartışmalardan uzaklaşmışlardır. Esas sorunun değişimin nasıl ve neden gerçekleştiğini ve bu değişimin yol açtığı sorunları açıklama aşamasında bulunmaktadır.¹⁹⁹ Değişme, her kültür ve toplum için bir alinyazısıdır. Değişim boyunca kültürün maddi ve maddi olmayan öğeleri arasındaki uyumsuzluklar ve gecikmeler, toplumda birtakım gerginlik ve çatışmalara yol açabilmektedir. Bir toplumun maddi kültürü hızla değişime uğrarken o toplumun maddi olmayan kültürünün aynı hızla ilerleyememesi veya bu değişime direnç göstermesi sosyal gerginliklere ve anomik davranışlara neden olmaktadır. Ayrıca kültürü oluşturan maddi ve manevi her öğenin barındırdığı inanç ve değerler sistemi vardır. Bu durumda her halükârda değişim, toplumun inanç ve değerlerinde toplumsal çözümlere yol açabilmektedir.²⁰⁰

Toplumsal çözüme terimi modern sosyolojide “sosyal kirlenme” veya “sosyal bozulma” ya da Karl Polanyi’nin deyişi ile “kültürel boşluk” olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal çözüme, toplumun varlığını tehdit eden toplumsal bir hastalığa rağmen toplumun bir canlı gibi yine de ayakta durup yürümesi, görevlerini yapıyor olması ancak eski sağlıklı yapısına sahip olmaması durumudur. O halde toplumsal çözüme, bir toplumu ayakta tutan inanç ve değerler sisteminin etkinliklerini yitirmesi, sosyal müesseselerin yeni norm ve değerlere uyum sağlayamaması süreci olarak tanımlanabilir.²⁰¹ Durkheim toplumsal çözümlere yol açan toplumsal hastalıkları tıp teriminde kullanılan patoloji terimi ile açıklamıştır. Tıp teriminde patoloji, hastalığa neden olan vücut organlarının anormalliğini araştırmaktadır. Sosyal patolojik durumlar diğer bir deyişle toplumsal anormallikler bir toplumun ahlâkî ve sosyal değerlerinin

¹⁹⁸ Doğan, İsmail: Sosyoloji, s., 340- 342.

¹⁹⁹ Güvenç, Bozkurt: Sosyal Kültürel Değişme, (2. Baskı), Efil Yayınları, Ankara- 2016, s., 3-8.

²⁰⁰ Türkdoğan, Orhan: Değişme, Kültür ve Sosyal Çözüme, (2. Baskı), Birleşik Yayınları, İstanbul- 1996, s., 65- 68.

²⁰¹ A.g.e., s., 181- 182.

gevşemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte sosyal normlardan uzaklaşmış bireylerin sayısında artma meydana gelmektedir.²⁰²

Bu açıdan bakıldığında çocukların cinsel açıdan istismar edilmesine istismarcının psikopatolojik durumları etkili olmakla birlikte, toplumun inanç ve değerlerindeki çözümler de yol açmaktadır. Toplumsal çözümlenin bir diğer ismi olan sosyal kirlenme terimi, çocuk cinsel istismarı sorununun toplumsal boyutunu daha iyi açıklamaktadır. Bir toplumda çocukların cinsel istismarının artması o toplumun sosyal olarak kirlendiğinin göstergesidir. Aynı zamanda sosyal patolojik bir sorundur.

Cinsel suçlar “yitirilmiş olan değerlerin bir daha yerine konulamayacağı türden eylemler biçiminde”²⁰³ tanımlanabilmektedir. Değer; insanların olgu, olay ve kişilere yönelik iyi- kötü, doğru- yanlış, güzel- çirkin gibi hükümleri belirten bir ölçüttür. İnsan değerler ile biyolojik bir varlık olmaktan çıkar ve sosyal bir varlık haline gelir. Örf, âdet, norm ve geleneklerden beslenen değerler, insanların grup ve çevre içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini öğreten, davranışlarını düzenleyen ve toplumun vicdanına dayanan yol haritalarıdır. Sosyal yapıda ve kültürdeki değişimler değerleri etkileyebilmekte ve değerlerde sapmaya neden olabilmektedir. Toplumun vicdanına dayanan değerlerdeki sapsmalar toplumsal olarak derin yaralara yol açmakta ve yüksek tepkiye neden olmaktadır.²⁰⁴ Günümüz toplumlarında çocuğun cinsel istismarı evrensel bir suç olarak yasaların ve toplumsal değerlerin ihlâli anlamına gelmektedir. Bir toplumda çocuk cinsel istismarı suçunun görülmesi o toplumun vicdanının yara aldığını göstermekte ve bu durum toplumda infial yaratmaktadır.

Sosyal ve kültürel değişimlerin hızla yaşandığı dünyamızda bireylerin ve toplumun eğitim düzeyindeki artışı ile birlikte çocuğun istismarı konusunda farkındalık artmıştır. Örneğin ayıp ve mahrem olarak görülen cinsel istismar geçmişe göre daha çok konuşulmaya başlanmış ve toplumun kanayan bir yarası olduğunun farkına varılmıştır.

²⁰² Tonkiss, Frank: “Devamlılık/Değişim”, (çev. Erkan Koca), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (edt. Chris Jenks, çev. edt. İhsan Çapçioğlu), (2. Baskı), Atıf Yayınları, Ankara- 2014, s., 141- 142.

²⁰³ Şen, Hülya: “Türkiye’deki illerin Cinsel Suçlar Açısından İncelenmesi” *Alphanumeric Journal*, 2017/ 5(2), s., 295. Ayrıca bkz. www.alphanumericjournal.com Erişim Tarihi: 20.10.2019.

²⁰⁴ Ersoy, Ersan: “Değer Hükümlerinin Kaynağına Yönelik Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies*, 2018/13(10), s.,269- 271.

Ancak yine de çocuk cinsel istismarı gizli tutulan ve toplumun açıkça konuşmaktan çekindiği bir konudur.

Çocuk cinsel istismarı olgusunu istismarcıya verilecek cezalar noktasında değerlendirmek ve çözüm önerilerinde bulunmak sorunu ortadan kaldırmaz. Bu nedenle fail ve mağdurun profiline odaklanarak sorunu açıklamak yerine çocuk cinsel istismarına kaynaklık eden ve onu sürdüren sosyo- kültürel zihniyet yapısı ve pratikleri analiz edilmelidir. Toplumun çocuğa, cinselliğe, çocuk ihmal ve istismarına, çocuk cinsel istismarına dair zihniyet ve pratikleri, çocuk cinsel istismarına zemin oluşturmaktadır. Toplumsal zihniyet ve pratiklerin olumlu anlamda dönüşüme uğratılmaması, çocuk cinsel istismarını sosyal anlamda yeniden üretmektedir.²⁰⁵ İstismar, en çok mağdur çocuğa zarar vermekle beraber, toplumun dokusunu bozmakta ve toplumsal ilerlemeyi sekteye uğratmaktadır.²⁰⁶

3.2.Cinsel Sapma Davranışları ve Onları Engelleyen Sosyal Kontrol Mekanizmaları

İnsanın cinsel gereksinimleri beslenme, barınma, güvenlik gibi karşılanması gereken temel gereksinimlerdenidir. Sigmund Freud, cinsellik güdüsü için açlığın karşılığı olarak “libido” terimini kullanmaktadır. Libido diğer bir deyişle cinsellik güdüsü ergenlik çağında ortaya çıkmakta ve kişiyi bir yetişkin olmaya götüren ilk süreç olmaktadır. Bu güdü cinslerden birinin diğeri üzerinde karşı konulamaz bir çekim yaratması ile amacının cinsel birleşmeye ya da cinsel birleşmeye götüreceği bir eylemler topluluğudur.²⁰⁷

Canlı varlıklarda iki türde içgüdü bulunmaktadır: canlıyı ölüme götüren ölüm içgüdü ile sürekli olarak yaşamın yenilenmesini sağlayan ve bunu başaran cinsel içgüdülerdir. Cinsel güdüler çevresel etkilere karşı dirençlidirler ve diğer içgüdülere göre yaşamın kendisini daha uzun bir süre muhafaza ettiği için muhafazakârdırlar. Cinsel içgüdüünün temel amacı iki farklı üreme hücresini birleştirmektir. Eğer bu birleşme başarıya ulaşmazsa canlı hücreyi ölüme götürecektir.²⁰⁸ Cinsel birleşme veya cinsel

²⁰⁵ Keser, İnan: a.g.e., s., 139-140.

²⁰⁶ Polat, Oğuz: Çocuk İstismarı 1, s., 409.

²⁰⁷ Freud, Sigmund: Cinsellik Üzerine, s., 9.

²⁰⁸ Freud, Sigmund: Haz Prensinin Ötesinde, (çev. Elif Yıldırım), (2. Baskı), Oda Yayınları, İstanbul-2018, s., 48- 56.

birleşmeye götürecek eylemler esnasında gerek cinsel obje gerekse cinsel amaç bakımından çok sayıda sapmalar mevcuttur.²⁰⁹

Cinsel sapmalarda değişmez nitelikte olan şey cinsel güdüdür ve bu itki kaynağını cinsel objesinden almamaktadır. Cinsel objenin tabiatı ve değeri geri plândadır.²¹⁰ O hâlde cinsel istismarcı tarafından veya kadının bir meta olarak görüldüğü toplumlarda, mağduru suçlamaya yönelik dile getirilen “tahrik etti” anlayışı her durumda geçerliliğini yitirmektedir.

Sapkınlığa karşı duyulan eğilim kimi zaman doğuştan kimi zamanda çevresel faktörlerin aynı doğrultuda işbirliği yapmasından doğmaktadır. Cinsel baskılama özgürlüğünün kısıtlanması, normal cinsel objenin erişilemezliği, normal cinsel eylemin tehlikeleri gibi yan yollar çevresel faktörler olmaktadır. Aslında sapkınlığı tetikleyen yaradılış olmakla birlikte onu biçimlendiren yan yollardır.²¹¹ Bununla birlikte sapkınları akıl hastası olarak nitelendirmek mümkün değildir. Yapılan klinik çalışmalarda akıl hastalarında ortaya çıkan cinsel itki bozukluklarının ırk veya sınıf farkı gözetmeksizin normal insanlar arasında gözlenenlerden hiçbir farkının olmadığı kanıtlanmıştır. Akıl hastalarının sapkınlıklarının yalnızca şiddeti biraz daha fazladır.²¹²

Kendilerine cinsel obje olarak çocukları seçen kişiler diğer sapkınlardan ayrılmaktadır. Freud, cinsel açlığın doyurulmasında çocuğun cinsel obje olarak seçilmesinin bir soysuzlaşma belirtisi olduğunu dile getirmektedir. Ancak güçsüz ve cesaretsiz kişiler cinsel arzusunu doyumak için kendilerine normal bir cinsel obje yerine çocukları seçerler.²¹³

İnsandaki sapkın cinsel duygulara yol açan itkiler çocukluk çağından başlayarak eğitim ile zarara uğratılır. Cinsel itkinin sapkınlığa doğru gitmesini “kısıtlayan güçler arasında utanç, tiksinti ve merhamet duyguları ile toplumun birey üzerindeki gücünü ve ahlâkî yönden getirdiği sosyal yaptırımlar” engellemede etkili olmaktadır. Böylece her

²⁰⁹ Freud, Sigmund: Cinsellik Üzerine, s., 9.

²¹⁰ A.g.e., s., 19- 21.

²¹¹ A.g.e., s., 39.

²¹² A.g.e., s., 20.

²¹³ A.g.e., s., 19-20.

türlü sapkınlık engellenmiş olur. Toplumsal veya ahlâkî koşullardan herhangi bir şekilde sapma gösteren kimse cinsel yaşamda da normalikten sapmaktadır.²¹⁴

Cinsel içgüdülerin esas amacı iki üreme hücreninin birleşmesi ile yaşamı yeniden üretmektir. Kişinin cinsel içgüdülerini çocuğa yönlendirmesi bir anlamda yaşamı yok etmek demektir. Bir toplumdaki çocuk cinsel istismarı suçu oranının yüksek olması o toplumun varlığını tehlikeye düşüren bir unsurdur. Bu anlamda toplumun varlığını sürdürebilmesi ancak bu suçu önleyecek sosyal kontrol mekanizmalarını geliştirmesine bağlıdır.

İçinde bulunulan gelişim dönemi itibari ile bireylerde dürtüsel davranışlar olabilmektedir. Bu durum her bireyde farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Aile yapısı, içinde bulunulan toplumun yapısı, eğitim düzeyi, genetik yatkınlık gibi değişkenler bireylerin davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Bu noktada toplumsal kuralların devreye girmesi ile bireylerdeki sapkın davranışlar, uygun olan davranışlar ile yer değiştirebilir.

3.3. Medya ve Çocuk Cinsel İstismarı Olgusu

Medya kavramı iletişim ortamı, iletişim araçları ya da iletişim kanalı yerine kullanılmaktadır. Günümüzde araç, ortam ya da kanal kavramlarının yerine medya kelimesi tercih edilmektedir. Medya, duyu organlarının bir uzantısı olarak iletişim sürecinde iletilerin iletilmesini sağlayan, mesajı kitlelere aktaran araç, kanal ya da ortamdır.²¹⁵ Yazılı basın, radyo ya da televizyon gibi iletişim araçları medya olarak tanımlanmaktadır. Medya bu kitle iletişim araçlarından birini veya daha fazlasını kullanarak geniş kitleler ile iletişim kurmak için kullanılan geniş ölçekli organizasyonlardır.²¹⁶ Medya, çağdaş ve demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında dördüncü güç olarak bilinmekte ve işlev görmektedir. Bireylerin dünya görüşlerini şekillendirmede, düşünce ve kanaatlerin oluşmasında başat rol oynamaktadır.

²¹⁴A.g.e., s., 105-107.

²¹⁵ Yengin, Deniz: Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum, (2. Baskı), Derin Yayınları, İstanbul- 2014, s.,39-41.

²¹⁶ Marshall, Gordon: a.g.e., s., 484.

Mcluhan medyanın tarih ve medeniyete yön verdiğini ileri sürmekte ve medyayı tarihsel olarak üç çağa bölmektedir:

1. **‘Kabile Çağı (1500’ler öncesi):** Temel iletişim aracı olarak kendisini konuşma ya da şarkı biçiminde gösteren söze dayalı dönemdir.
2. **‘Kabileleşmeden Çıkma Çağı (1500- 1900):** Baskı biçimindeki mekanik medyanın ortaya çıkışı ve egemen olduğu dönemleri kapsar.
3. **‘Yeniden Kabileleşme Çağı (1900’ler sonrası):** Televizyon ve radyo gibi elektriksel medyanın egemenliğinde olan dönemdir.²¹⁷

Kabile çağından kabileleşmeden çıkmış yaşama geçiş matbaanın icadıyla başlar. Yazılı medya kabileleri ayırmıştır. İnsanlar daha bireyselleşmiş, daha bağımsız yaşama ve öğrenme biçimi oluşturulmuştur. Elektriksel medya ile yeniden kabileleşme çağına geçilmiştir. Telefon, televizyon ve internet gibi teknolojiler yerküreyi büzerek insanları birbirlerine yakınlaştırmıştır. Mcluhan’ın deyimiyle ‘küresel köy’ denilen bir kabileleşme yaşanmaktadır. Artık kabileler halinde yaşamamakta fakat elektriksel medya ile insanlar kendilerini dünyanın bütün bölge ve insanlarına yakın hissedeceği bir tarzda yaşamaktadırlar.²¹⁸ Dünya küresel bir köye dönüşme de iletişim araçları yol, mesafe, zaman gibi kavramlarında büyük değişmelere neden olmuştur. Günümüzde, bu iletişim araçları ile -özellikle internet ağları- iletişim ortamında dünyanın herhangi bir noktasına bağlanıp, kolaylıkla iletişim kurabilmekteyiz. Ayrıca dünyanın farklı ülkelerinde meydana gelen olaylardan haberdar olmamıza imkân sağlamaktadır. Medya, dünya ölçeğinde toplumlara önemli derecede etkilemekte ve insan yaşamının her alanına nüfuz etmektedir. Nitekim medyaya yansıyan olaylar, toplumu yönlendirmede ve şekillendirmede büyük bir güce sahip olmaktadır.

Medya; toplumu bilgilendirici, eğlendirici, eğitici gibi olumlu işlevlere sahip olsa da insanlığın başlangıcından beri var olan şiddetin yeniden üretimini sağlamakla olumsuz bir işlev üstlenmektedir. Öyle ki, şiddeti besleyen faktörler üç noktada toplanmaktadır. Bunlar aile ve çevre, eğitim seviyesi ve medya olmaktadır. Medya ulaştığı ileri teknolojik

²¹⁷ Laughey, Dan: Medya Çalışmaları (Teoriler ve Yaklaşımlar), (çev. Ali Toprak), Kalkedon Yayınları, İstanbul- 2010, s., 28-29.

²¹⁸ A.g.e., s., 28-29.

düzeyle beraber diğer iki çevreyi de etkileyebilmektedir.²¹⁹ Şiddet, günümüzde teknoloji ve medya ile sürekli bir işbirliği içinde bulunur. İletişim teknolojileri, şiddetin yürütülmesinde şiddet araçlarından biri hâline dönüşmüştür. Toplumların hâkim ekonomik-siyasi yapısının sürekliliğini sağlamada şiddet bir araç olarak doğrudan kullanılırken, medya aracılığıyla da dolaylı yollardan şiddet üretilmektedir. Böylece iktidar, kendi alanını sağlamlaştırmak için doğrudan ve dolaylı olarak şiddeti bünyesinde barındırmaktadır. “İktidarın hegemonyasının somutluk alanlarından biri olan görsel medyanın simgesel ürünlerinde saf şiddet, yani “şiddet için şiddet” sunumları biçiminde ortaya çıkmaktadır.”²²⁰ Gerek yazılı gerekse görsel medyada şiddet haberlerinin sunulmuş biçimi şiddete karşı toplumsal farkındalık oluşturmak yerine mevcutta olan şiddeti yeniden üretmektedir. Ayrıca şiddetin medyada günlük hayatın sıradan bir parçası olarak sunulması bireylerin bu tür olaylara alışmalarına ve duyarsızlaşmalarına neden olmaktadır. Bireyler tarafından şiddetin kanıksanması, gerçek yaşamda karşılaştıkları şiddete gereken tepkiyi vermemesine ve başkalarının yaşadığı şiddet sorunlarına ilgisiz kalmasına yol açmaktadır. Hatta şiddetin birer uygulayıcısı hâline dönüşmektedirler.

Özellikle aile içi şiddet haberlerinin medyadaki yansımaları Aile Araştırma Kurumu yaptığı bir çalışma ile ortaya koymuştur. Haberlerde suçluyu hoş gören ya da mağduru suçlayan bir yorum bulunmasa da şiddet haberlerini âdeta hava durumunu sunuyormuş gibi vermesi ve kanlı görüntüleri içermesi medyanın aile içi şiddet haberlerine duyarsız kaldığını göstermektedir. Medya şiddet haberlerini tarafsız bir görünümle sunmakta ve bu tür haberlere sıklıkla yer vermektedir. Bunun yanı sıra haber başlıkları örneğin, “namusunu temizledi” ya da “eve geç gelen kızını dövdü” tarzındaki haber başlıkları adeta mağdurun toplumsal değer yargılarını ihlal ettiği gerekçesiyle şiddeti hak ediyormuş gibi gösterilerek şiddetin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Namusun temizlenmesi gereken bir şey olduğu, eve geç gelen kızın dövülmeyi hak ettiğini imâ eden toplumsal bir algı oluşturulmaktadır.²²¹

²¹⁹ Ayan, Sezer: a.g.e., s., 72.

²²⁰ Çakır, Süreyya: “Medya ve Şiddet”, *Doğu Batı*, 2008/10(43), s., 166.

²²¹ Doğan İsmail: *Sosyoloji*, s., 611- 612.

Yazılı ve görsel medyada en çok karşılaştığımız şiddet biçimlerinden olan öldürme bilhassa kadın cinayetleri olmaktadır. Bu durumun temel nedeni öldürmenin diğer şiddet türlerine göre daha sık meydana gelmesinden dolayı değil; dayak veya taciz gibi daha yaygın olan şiddet olaylarının günlük yaşamın sıradan olayları olarak görülüp medyada yer almamasıdır. Ayrıca medyanın ticari kaygılarından kaynaklanan bir tiraj korkusuyla bu tür şiddet haberlerine daha çok yer verdiği görülmektedir.²²²

Medyada çocuk cinsel istismarı haberlerine sıklıkla yer verilmektedir. Medya bu konuda toplumsal farkındalığın artmasında etkili olmuştur. Ayıp ve mahrem olarak görülen cinsel istismar suçunun gözler önüne serilmesinde ve açıkça konuşulmasında medyanın büyük payı olmuştur. Fakat medyanın çocuk cinsel istismarı haberlerini sunarken çocuk haklarına ve etik kaygılara dikkat etmemesi, mağdur olan çocuğun tekrardan örselenmesine ve travmatize olmasına neden olmaktadır.

Çocuk cinsel istismarının medyada ele alınış biçimini Habertürk gazetesi üzerinden değerlendiren bir çalışmada, tiraj kaygısı nedeniyle etik kaygıların çoğu zaman göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır. Haberlerin görsel içeriğinde kimi zaman mağdur ya da istismarcının fotoğraflarına yer verildiğini, yer verilmeyen haberlerde ise korkan kız figürü, dur işareti yapan el figürü, adaleti simgeleyen tokmak figürünün dikkat çekmek için kullanıldığı görülmüştür. Medyanın haberlerde kullandığı başlık ve fotoğrafları, haberleri sunma biçimleri çocuğun haklarını ve etik kurallarını ihlal etmektedir.²²³ Genelde şiddet özelde ise cinsel şiddet haberlerinin polis- adliye vakası olarak kişisel bir sorun hâline getirilmesi şiddetin toplumsal bir sorun olduğu gerçeğini gizlemektedir. Bu tür haberler genellikle magazinleştirilerek haber etiğinin 5N1K kuralına dahi uyulmamaktadır. Medya haberleri sunarken, olayları toplumsal sistemle olan bağı koparmakta, kişisel bir soruna dönüştürmekte ve sansasyonel bir hâle getirmektedir.²²⁴

²²² Ünalı, Halime: “Kadına Yönelik Şiddette Medyanın Dili”, *Uluslararası Katımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı* Cilt 1, (yay. Haz. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara- 2012, s., 234- 239.

²²³ Güldeste, Ayşenur: “Çocuk Cinsel İstismarının Medyada Değerlendirilme Biçimi (Habertürk Gazetesi Üzerinden Medyaya Sosyolojik Bir Bakış)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018/11 (55), s., 496- 497., Ayrıca bkz: www.sosyalarastirmalar.com Erişim Tarihi: 20. 10.2019.

²²⁴ Ünalı, Halime: a.g.e., s., 239.

2010 yılında en yüksek tirajlı ulusal altı gazetenin çocuk istismarı ile ilgili haberlerini incelemek yoluyla başka bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada gazete haberlerinde yer alan çocuğun fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismarına ilişkin oranlar verilmiştir. Fiziksel istismar haberlerine %16, ekonomik istismara %11, duygusal istismara %9 oranında yer verilirken %64 ile cinsel istismar haberlerine yüksek oranda yer verilmektedir. Bu durumda cinsel istismar vakalarının toplumun daha çok dikkatini çektiği tespiti yapılabilir.²²⁵ Ayrıca bu çalışmada haberlere konu olan mağdur çocukların %75'ini kızlar, %23'ünü erkekler oluşturmaktadır ve %2'sinde ise cinsiyet belirtilmemiştir. İstismarın %63 ile 6-14 yaş arasında, %21 ile 15 yaş ve üstünde gerçekleştiği görülmüştür. İstismarcılar ise %72 oranında çocuğun yakın çevresindeki kişilerdir. Her dört istismar haberinden birinde istismarcı aileden bir kişidir. İstismarcının cinsiyeti ise %92 ile erkekler ağırlıkta olmaktadır.²²⁶ Gazete haberleri üzerinden yapılan bu inceleme sonuçları ile elde edilen oranlar, tez çalışmamızın İkinci Bölümünde yer alan çocuk cinsel istismarına dair genel bilgiler ile örtüşmektedir.

Hayatımızın hemen her alanında karşımıza çıkan kitle iletişim araçlarının kullandığı dil, toplumsal farkındalık yaratmada etkili olmaktadır. Basın tarafından çocuk cinsel istismarı gibi hassas bir konunun kitlelere duyurulurken daha özenli bir dil seçmesi gerekmektedir. Bu tür haberleri sunarken “istismar” kelimesinin kullanılması toplumsal duyarlılığı arttıracaktır. Haber başlıklarında çocuk kelimesinin yanında “taciz- tecavüz” gibi örseleyici kelimelerin yer alması çocuğun ikincil bir mağduriyet yaşamasına neden olmaktadır.

“Medya; şiddeti, zorbalığı, acımasızlığı, cinayeti özendirmeden aydınlatan, bilinç arttıran, insanî duyarlılık geliştiren bir pozisyonda olursa toplumsal işlevini yerine getirir ve iletişimin, diyalogun sağlanmasına vesile olur; toplumun yaşam standardını yükseltmede rol oynar.”²²⁷

²²⁵ Doğrucan, Ayşegül ve Zahide Yıldırım:” Yazılı Basında Çocuk İstismarı Haberlerinin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman Gazeteleri Örneğinde)”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011/4 (2), s., 190.

²²⁶ A.g.m., s., 190.

²²⁷ Ünalı, Halime: a.g.e., s., 234.

3.4. Damgalanma ve Cinsel İstismarın Yarattığı Toplumsal Problemler

Cinsel istismara maruz kalan kişilerin yaşadıklarını başkalarına anlatması ve bu konuda yardım istemesi kolay olmamaktadır. Yaşananların anlatılması mağdurun utanç, korku, sosyal açıdan damgalanma gibi duyguları yaşaması anlamına gelmektedir. Cinsel istismarın açığa çıkması ile mağdur psikolojik olarak yıpranma sürecine girmekte ve kendisinin ve ailesinin mevcuttaki toplumsal hayatları da değişmektedir.²²⁸ Cinsel istismarın mağdur ve onun çevresi tarafından gizlenmesindeki temel etken toplumun mağdura olan bakış açısıdır. Bu durum özellikle yaşanan olayın cinsel istismar olduğunu fark edecek gelişim düzeyindeki mağdur çocuklarda görülmektedir. Cinsel istismarın gizlenmesi durumunda istismarın, istismarcı tarafından sürdürülmesine yol açmakta; ortaya çıktığı durumlarda ise mağdurun diğer insanlar tarafından suçlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle mağdur, suçlamalara ve yaşayacağı olumsuzluklara kıyasla istismar ve sonuçları ile tek başına kalmayı tercih etmektedir.²²⁹

Toplumsal cinsiyet kurgusuna dayanan kadın ve erkek arasındaki ilişki, cinsel istismar durumunda “kirleten ve kirletilen” arasındaki ilişkiye dönüşmektedir. Bu yaklaşım toplumların gelişmişlik düzeyinden etkilenmemekte ve her tür toplumda böyle bir kurban paradigması ile karşılaşılabilmektedir.²³⁰ Toplumdaki yaygın namus anlayışı gerek kız gerekse erkek çocukları ve ailelerinin üzerinde olayları gizleme noktasında baskı yaratmaktadır. Toplumun gözünde cinsel saldırı özellikle ensest vakalar, mağdurun ve ailesinin namusunun kirlenmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle cinsel istismarın açığa çıkması zor olmaktadır. Ayrıca istismarcı “olayın açığa çıkmasını önlemek için toplumun namus anlayışı içinde gizlenme yoluna giderek, bekâreti bozma, gebe bırakma gibi durumlardan kaçınmaya çalışmaktadır.”²³¹ Cinsel istismar mağdurunun mağduriyeti, toplumun mevcuttaki cinsellik ve namus anlayışından dolayı süregelen bir hâle

²²⁸ Kaptanoğlu, İlknur Yüksel: “Rakamlarla Ensest ve Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, Hanife Aliefendioğlu), Metis Yayınları, İstanbul-2018, s., 47.

²²⁹ Keser, İnan: a.g.e., s., 60- 61.

²³⁰ Tekeli, Esra Serdar: “Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Kadın Mağduriyeti: Ankara örneği”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2*, (yay. Haz. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara- 2012, s., 775.

²³¹ Çavlin, Alanur, Ece Koyuncu, vd.; *Uzmanların Görüş ve Deneyimleri Işığında Türkiye’ de Ensest Sorununu Anlamak*, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, vd.), Metis Yayınları, İstanbul- 2018, s., 81-82.

gelmektedir. Mağdura “kirlenmiş” gözüyle bakmak onun bireysel olarak yaşadığı travmanın üzerine sosyal hayatında da bir travma yaşamasına neden olmaktadır. Bu noktada mağdur olanın “damgalanma”sı söz konusudur.

“Damga, bir bireyin iğrenç, aşağı ve kusurlu olarak kasten etiketlenmesini sağlayan sosyal bir acı çektirme çeşididir. Damga, bireyler tarafından genellikle arzulanan bir gruba mensubiyeti doğrulamak ve böylece kendi ontolojik güvenliklerini sürdürmek için kullanılır. Damga uygulaması, küçük bir öldürme provası, ...”²³² olarak tanımlanabilir.

Damga kelimesini ilk kullanan Eski Yunan topluluğudur. Bir kişinin ahlâkî statüsünde meydana gelen olağan dışı ya da kötü özelliklerini açığa çıkarmak için kişinin bedenine işaretler kazınırdı. Bu işaretler, taşıyıcının bir köle, bir suçlu ya da bir hain olduğunun göstergesi olurdu. Bedene işaretler kazımak yoluyla damgalanan kişilerin kamusal alandan kaçınması gerektiğine inanılmaktaydı. Hristiyanlıkla beraber damga kelimesine bir başka anlam olarak kişinin doğuştan fiziki bozuklukları eklenmiştir. Cildin üzerindeki patlamış tomurcuk benzeri yaraların bir kişide bulunmasının Tanrı’nın merhametinden yoksun kaldığının fiziki göstergesi sayılmakta ve bu nedenle o kişi toplum içinde damgalanmış bir birey olmaktadır. Damga kelimesi günümüzde toplumun nezdinde gözden düşmenin bedensel belirtisinden çok gözden düşmenin bizatihi kendisi için kullanılmaktadır.²³³

“Damga terimi son derece itibarsızlaşmış bir sığa atıfta bulunmak için kullanılmaktadır.”²³⁴ Cinsel istismar vakalarının mağdur ve ailesi tarafından gizlenmesinin en önemli nedeni itibarsızlaşma endişesidir. Cinselliğin tabu olarak kabul edildiği toplumlarda mağdur lekelenmiş olarak görülmekte ve damgalanarak toplum dışına itilmektedir.

Bireyin damgalanması kişisel bir itibarsızlaşma süreci olmamakta; aynı zamanda bireyin itibarsızlığını yakın çevresi de onunla paylaşmaya mahkûmdur. Damgalanan bireyle diğerlerinin yakın ilişki içerisine girmesi onlara da bir parça damga

²³² Seale, Clive: “Normal/ Patolojik”, (çev. Fatma Kenevir), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (çev. Edt. İhsan Çapçioğlu), (2. Baskı), Atıf Yayınları, Ankara- 2014, s., 147.

²³³ Goffman, Erving: Damga, (çev. Ş. Geniş, vd.), (4. Baskı), Heretik Yayınları, Ankara- 2019, s., 27.

²³⁴ A.g.e., s., 29.

bulaştırmaktadır. Bu nedenle damgalının yaşadığı sorunlarla yakın çevresi de karşı karşıya kalmaktadır. Erving Goffman, damgalı bireylerin karşı karşıya kaldığı sorunların, yoğunluğu gittikçe azalan dalgalar gibi yayıldığını dile getirmiştir.²³⁵ Böyle durumlarda ya damgalı ile ilişki kurmaktan kaçınılır ya da var olan ilişkilerini sonlandırırlar. Cinsel istismar mağduru çocuğun yaşamak zorunda kaldığı sorunları öncelikle ailesi daha sonra da yakın çevresi yaşamak zorunda kalır. Cinsel istismarın açığa çıkması durumunda mağdur ve ailesinin ya yaşadığı toplumsal mekânı değiştirmesi gerekir ya da buldukları yeri terk etmeyerek sosyal izolasyona maruz kalırlar.

Erving Goffman, damga teorisinin damgalanan bireyin aşağı hâlini vurgulayan ve kendisinin toplum için tehlike oluşturduğunu açıklayan bir kurgu olduğunu vurgulamıştır. Nitekim damgalanmış birey bir süre sonra toplumsal kimliğinin lekelenmesinde kendisinin bazı niteliklerinin buna neden olduğunu düşünmeye başlar. Hareketlerini her an gözetim ve denetim altında tutarak kendisini “sahnede” hissetmeye eğilimlidir.²³⁶ Cinsel istismar mağduru çocuğun kendi davranışlarının istismara neden olduğunu düşünmesi kendisinde suçluluk ve pişmanlık duygularına yol açar ve bundan sonraki süreçte attığı her adımı sürekli sorgulamaya başlar. Özellikle ergenlik çağındaki kız çocukları cinsel istismara uğramasının nedeni olarak kendilerini görme eğiliminde bulunmaktadır. Kendilerinden kaynaklanan nedenlerin istismara yol açtığı düşüncesi birçok farklı biçimde gerekçelendirilmektedir. Mağdurun giyim tarzı, istismarcı ile aynı mekânda bulunması, istismarcı ile yalnız kalması gibi kişisel ve sosyal özellikler gündeme gelebilmektedir.²³⁷ Aslında bu gerekçeler mağdurun suçlanmasına yönelik akla yatkın kılmaya çalışılan toplumsal kurgulardır.

“İstismara uğrayan kişi, istismarın olumsuz sonuçlarının etrafına zarar verdiğini düşünür ve bu yüzden bu şekilde yaşamayı hak ettiğini düşünerek devam eder. Bu negatif benlik imajı nedeni ile ya kendini diğer insanlardan izole eder ya da kendi bedeni üzerinde diğer insanların hakkı olduğuna inanır. Bu suçluluk ve utanç durumu, bu dinamiğin uzun döneme projeksiyonu ile yaşanır.”²³⁸ Cinsel istismarın birçok insan tarafından

²³⁵ A.g.e., s., 61- 62.

²³⁶ A.g.e., s., 32-43..

²³⁷ Keser, İnan: a.g.e., s., 62- 63.

²³⁸ Tansel, Bülent: a.g.e., s., 84.

öğrenilmesi, insanların yıllarca birbirilerine anlatacağı bir meseleye dönüşmektedir. Böylelikle çocuğun mağduriyeti sürekli bir biçimde yeniden üretilmektedir. Mağdur, uzun süreli bir sosyal damgalanmaya tabi tutulur. Bu damga, kız çocuklarında saflığını kaybetme, erkek çocuklarında erkek olma vasıflarını yitirme anlamına gelmektedir. Günlük hayatta mağdur çocuklar, çevresi tarafından aşağılanma, lakap takma, konuşmama gibi birçok pratikle sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda mağdur çocuk yetişkinliğinde, insan hayatının önemli dönüm noktalarından biri olan evlilik konularında önemli sorunlar yaşamaktadır. Cinsel istismar mağdurlarının birçoğu evlenememekte, evlendiği durumlarda ise eşleri ya da çevresi tarafından kötü muamelelere maruz kalabilmektedir.²³⁹ Sosyal çevre tarafından damgalanma korkusu; cinsel istismarın oluşturduğu fiziki ve kişisel travmaya suçluluk ve utanç duygusunu da eklemiştir.

3.5.Aile ve Ataerkil İlişkiler Çerçevesinde Çocuk Cinsel İstismarı Olgusu

Aile, içinde yaşayanların çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı, ana baba, çocuklar ve eşler arasında bir düzenin olduğu, toplumsal örgütlenmenin başladığı ilk ortamdır. Bu ihtiyaçlar barınma, beslenme gibi maddi, üreme gibi fizyolojik, kültür, eğitim ve sosyalleşme gibi manevî değerler olmaktadır. Aile, üyelerinin bu ihtiyaçlarını karşılayarak bireyleri topluma kazandırır; nesillerin devamını sağlayarak maddi ve manevi kültürel değerlerin bir sonraki kuşağa aktarılmasını sağlar. Bu bakımdan aile, toplumun çekirdeğini özünü oluşturmaktadır.²⁴⁰

Aile hakkında yapılacak her türlü tanım onu başka bir kategori içine yerleştirir. Aile, yapılan tanıma göre sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum ya da sosyal bir yapı olarak ele alınabilmektedir. Örneğin; aile, ana- baba- çocuklar ve kan bağıyla birbirine bağlı insanlardan oluşmuş ekonomik ve toplumsal bir birlik olurken; aile üyeleri arasındaki ilişkiler yönünden sosyal bir grup; ya da aile birliğinin yürütülmesinin belli kurallara dayanması sonucu sosyal bir kurum ve toplumsal

²³⁹ Keser, İnan: a.g.e., s., 64-65.

²⁴⁰ Cansel, Erol: "Sosyal Devlet ve Aile", *Aile Yazıları 2*, (der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara- 1990, s., 55.

hayatın temel unsurlarından biri olmasından dolayı sosyal bir yapıdır.²⁴¹ Aile, sosyal olana dair ne varsa onun özünü oluşturmaktadır.

Toplumda yaşanan değişim ve dönüşümlerden aile yapısı da etkilenmiştir. Sanayileşme, kentleşme ve teknoloji gibi toplumsal değişimlere öncülük eden önemli olgular aileyi değişim ve dönüşüme uğratmıştır. İşçi ailesi, burjuva ailesi, sanal aile, vs. şeklinde aile türleri ortaya çıkmıştır. Literatürde on üç çeşit aile türü yer almaktadır. Başlıca aile türleri olarak bilinen geleneksel geniş aile ve çekirdek ailesidir. **Geleneksel geniş aile** genellikle kırsal kesimde görülen ve sanayi öncesi toplumlara özgü ortaya çıkan aile türüdür. Geleneksel geniş ailede birkaç kuşak aynı çatı altında yaşamaktadır. **Çekirdek aile** ise ana- baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan işlevleri geleneksel geniş aileye göre daha daralmış olan bir aile türüdür.²⁴² Büyük kent merkezlerinde yaşanan sosyo- patolojik gelişmelerin sonucu ailede çözülme meydana gelmiştir. Boşanmaların artışı ile birlikte aile birliği parçalanmıştır.²⁴³ **Parçalanmış ailede** çocuk, tek ebeveyn ile yaşamaktadır. Bu süreçte boşanan anne ve babanın çocuğunu ihmal etmesi, çocuğun çevresi tarafından istismara uğramasında risk faktörü olmaktadır. Ailede yaşanan çözümlere rağmen aile kurumu varlığını sürdürebilmektedir. Aile, maddi ve manevî toplumsal değerlerin kazanıldığı, toplumsallaşmanın ilk sürecinin başladığı bir yapı olma özelliğini hâlen yitirmemiştir.

Aile, kimi zaman şiddetin beslendiği ve uygulandığı bir ortama dönüşebilmektedir. Aile içinde şiddet genellikle kadın ve çocuklara yönelik olmaktadır. Son zamanlara kadar aile içi şiddet, göz ardı edilerek bir suç unsuru olarak görülmemiştir. Toplumsal yapının mevcut olan bazı koşulları bu duruma neden olmuştur. Kapalı kültürlerin değişime karşı direnç göstermesi bazı istenmeyen durumların varlığını uzun yıllar sürdürülmesine neden olmaktadır. Bir toplumda kültürün, gelenek ve törenin, yasalardan daha etkili yaptırımlara sahip olması kadın ve çocuğun hakları bakımından birçok sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Özellikle aile içinde çocuklara yönelik şiddet en az bilinen ve kayıt altında tutulandır. Çocuğa yönelik şiddeti bir terbiye aracı olarak gören kültürler, bu

²⁴¹ Gökçe, Birsen: “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları 1*, (Der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara- 1990, s.,206- 207.

²⁴² Doğan, İsmail: Sosyoloji, s., 180- 183.

²⁴³ A.g.e.,s.,203.

durumu şiddet olarak tanımlamamaktadırlar. Örneğin, “kızını dövmeven dizini döver”, “dayak cennetten çıkmadır” veya “eti senin kemiği benim” şeklindeki söylemlerde fiziksel şiddet bir terbiye aracı olarak görülmekte ve çocuğa şiddet uygulamanın da olumlu bir davranış olarak algılanmaktadır.²⁴⁴ Şiddet davranışının ortaya çıkışında kalıtsal faktörlerden çok sosyal nedenler rol oynamaktadır.

Bir sorun olarak aile içi şiddet, sosyolojide daha geç bir dönemde ele alınmıştır. Bunun en önemli nedeni ailenin toplumsal yapı içerisinde ikincil bir konumda görülmesi ve aile ile ilgili çalışmaların fonksiyonalist yaklaşımdan gelenlerin gerçekleştirilmesidir. Fonksiyonalist yaklaşıma göre, aile toplumsal yapıda uyumu ve düzeni sağlayan bir yapıdır. Şiddetin yaşandığı aileler ise ana toplumdaki uzak olan alt kültür ögesidirler. Fonksiyonalistlerin aileyi kutsal bir yapı olarak görmeleri aile içi şiddet sorununun ihmal edilmesine neden olmuştur.²⁴⁵

Şiddet; tarım, sanayi ya da modern toplumlarda ataerkil kültürün sürekliliğinin bir sonucudur.²⁴⁶ Ataerkillik kavramı Michele Barrett’ın ifadesiyle, “erkek egemenliğinin babanın kadınlar ve kendinden genç erkekler üzerindeki iktidarıyla ifade bulduğu bağlamlar”²⁴⁷ anlamında kullanılmaktadır. Ailedeki babanın otoritesi yüzyıllardır her tür iktidar ve otoritenin örneğini oluşturmuştur.²⁴⁸ Siyasi güç biçimi olan ataerkil yapı, pratiğini aile ortamında gerçekleştirerek toplumdaki varlığını sürdürebilmektedir. Ailedeki babanın gücü ve otoritesi, siyasi iktidara örnek teşkil etmiştir. Ailenin reisi olan baba, siyasi iktidarın mikro evrenini temsil etmektedir.

Baba, yasaları ve düzeni, toplumsal kuralları ve görevleri temsil eder. Cezalandıran ve ödüllendiren babanın sevgisi koşula bağlıdır; onun sevgisini kazanabilmek için isteklerini yerine getirmek gerekir.²⁴⁹ Foucault’nun Ortaçağ boyunca gelişen iktidar

²⁴⁴ Aktaş, Aliye Mavili: “Aile İçi Şiddet”, *Doğu Batı*, 2008/10(43), s., 151-154.

²⁴⁵ Ayan, Sezer: a.g.e., s., 144-145.

²⁴⁶ Özben, Mevlüt: “Sahiplik Algısı ve Kadına(Çocuğa) Şiddet”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2*, (yay. Haz. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara- 2012, s., 746.

²⁴⁷ Pateman, Carole: Cinsel Sözleşme, (çev. ZeynepAlpar), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul- 2017, s.,55

²⁴⁸ A.g.e., s.,45

²⁴⁹ Fromm, Erich: Sevginin ve Şiddetin Kaynağı, (çev. Yurdanur Salman ve Nalân İçten), (10. Baskı), Payel Yayınları, İstanbul- 2016, s., 94.

biçimini tanımladığı pastoral iktidarda çoban ve sürü benzetmesi ile baba otoritesinin hiyerarşik bir toplumun devamlılığı için önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Aile içindeki baba, kralın ve Tanrının otoritesinin bir yansımasıdır. Tanrının kulları karşısında ve kralın halkı karşısında konumu neyse, babanın çocuğu karşısındaki konumu da odur. Tanrı, kral ve babanın yönetimi sağlaması çoban köpeğinin aracılığıyla olmaktadır. Tanrının yönetimi için kilise, kralın yönetimi için asker, babanın yönetimi için ise anne aracılık rolü oynar. Anne, babanın hâkimiyeti için çocuklarını güder, ancak annenin çocukları üzerindeki gücü babanın yetkesine bağlıdır. Böylece Tanrı- kral- baba üçgenindeki baskı ve otorite ile toplumdaki hiyerarşik düzen sağlanmaktadır.²⁵⁰ Erkek egemenliğine dayanan ataerkil yapı, kadını ikincil bir konumda görmüştür. Ataerkillikte kadın, hiyerarşik olarak erkek ve aile kurumundan sonra yer almaktadır. Kadının ve çocuğun yönetilmesi gerektiğine inanılan toplumlarda şiddet, bir tür denetim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu tür toplumlarda kadın ve çocuk birey olarak görülmemektedir.

Ataerkillikte erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti doğanın düzenini yansıtan doğal bir farklılık olarak görülür. Ataerkil ilişkiler özünde cinsiyet farkına dayanmaktadır.²⁵¹ Cinsiyetler arasındaki farklılık, bireylerin biyolojik, fizyolojik ve psikolojik özelliklerinden dolayı meydana gelmekle birlikte kültürel kalıplarla inşa edilen sosyolojik bir durumdur. Kadın veya erkek olmak, kültürün her iki cins için tanımladığı ve öngördüğü kalıp yargıların ve rollerin öğrenilmesi sürecidir.²⁵²

Kadın ve erkeğe atfedilen özellikler ve roller, çocuk doğduğu andan itibaren başlamakta ve yaşam boyu devam etmektedir. Kadın ve erkek arasında keskin bir ayrım yapılmakta ve bu durum beraberinde ikilikler meydana getirmektedir. Örneğin erkeğin akıl, kadının duygu ya da erkeğin kültür, kadının doğa durumlarını yansıttığını belirten akıl/duygu, kültür/ doğa, zihin/beden gibi ikilikler toplum tarafından kadın ve erkek arasında inşa edilmektedir. Bu ikilikler, bazı kültürlerde erkeğe daha fazla değer vermeye

²⁵⁰ Çeler, Zafer: Annenin Serüveni: “Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı”, *Doğu Batı*, 2019/16(63), s., 167.

²⁵¹ Pateman, Carole: a.g.e., s., 22-36.

²⁵² Ersoy, Ersan: “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009/19(2), s., 213.

ve kadını ikinci plâna atmaya neden olur.²⁵³ Ataerkil kültürde akli yansıtan erkek, kadına göre daha mantıklı, gerçekçi ve sorumludur. Bu nedenle erkeğin kadının önderi olması, doğanın bir kanunu gibi görülmektedir.²⁵⁴ Erkek iktidarına dayanan ataerkillik, ezelden beri var olan bir durum değil, kültürel temellere dayanan tarihsel bir olgudur. Toplayıcılık ve avcılık döneminde kadının konumu erkeğinkine eşit düzeydeyken, tarım yaşamına geçişle birlikte erkekler, toprak ve hayvancılık gibi kas gücü gerektiren işlerle; kadınlar ise ev içi işlerle uğraşmaya başlamıştır. Böylelikle kadın ve erkek arasındaki cinsiyet rolü ve kimliğindeki farklılıklar belirlenmiş; kadının erkek karşısında ikincil konumunun kültürel temelleri atılmıştır.²⁵⁵

Durkheim, gündelik hayatın her alanında kadını soyutlayan, kadının erkek nüfusla arasına mesafe koyan bir iktidar düşüncesinin hâkim olduğunu vurgulamıştır. İki cinsiyet arasında bir çeşit engel varsa ve gerek yasalar gerekse âdetler tarafından her bir cinsiyete dayatılan belirli bir tutum ve davranışlar mevcut ise bunun nedeni; binlerce yıldır atalarımız tarafından genelde kanın özellikle regl kanının tabu olarak görülmesidir. Asya’ dan Afrika’ ya ve Okyanusya’ya kadar çok çeşitli kıtalarda var olan birtakım barbar uygulamalar örnek verilebilir. Örneğin, Yeni Zelanda’da kadınlar regl döneminde kendilerine ayrılmış bir kulübeye kapatılır. Kulübenin girişine içinde kuru otlar olan bir çizme asılarak buraya girmenin yasak olduğunu işaret ederler. Bu kulübeleri genelde ağaçlar üzerine inşa ederek, kadının ayağının toprakla teması engellenmiş olur. Kadının toprakla teması hâlinde, toprağın bereketinin yok olunacağına inanılır. Kadın regl döneminde diğerlerinden ayrı yaşar; bu süreçte kadının dokunduğu eşyalara dokunulmaz hatta kadının ayak izlerine basan erkeğin lanetleneceği düşünülür. Bazı topluluklarda ise ergenlik çağına giren kız çocukları topluluktan ayrı bir yere kapatılır. Bu kapatılma hâli bazen yedi sene sürer. Gün ışığı görmeyen, havası yok denecek kadar az olan bu kulübelerde hareket etmeden yıllarca yaşamak zorunda kalırlar. Bu yüzden genç kızların gelişimi durur ve sağlık durumları bozulur.²⁵⁶ Dünyanın birçok noktasında kadınlar

²⁵³ Entwistle, Joanne: “Cinsiyet/ Toplumsal Cinsiyet”, (çev. İlkay Şahin), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (çev. Edt. İhsan Çapçioğlu), (2. Baskı), Atıf Yayınları, Ankara- 2014, s.,216-217.

²⁵⁴ Fromm, Erich: *Psikanalizin Bunalımı*, s., 60.

²⁵⁵ Özben, Mevlüt: a.g.e., s., 744.

²⁵⁶ Durkheim, Emile: *Ensest Yaşığı ve Kökenleri*, (çev. Zeynep Bengü), Pinhan Yayıncılık, İstanbul- 2019, s., 47- 75.

birçok gerekçeler ile toplumsal yaşamdan soyutlanmaktadır. Gündelik hayatın her alanında kadının ve bedeninin denetlenmesi gerektiğine olan inanç, kadının cinselliğinin kendi tekelinde olamayacağı anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu tür toplumlarda cinsel istismar, kişinin dokunulmazlığına karşı bir suç olarak görülmemektedir.

Ataerkil ilişkiler içinde ailede statüsü yüksek olan birey diğer aile bireylerini - özellikle de hiyerarşinin en alt basamağında yer alan kız çocuklarını- tahakküm altına almak için gündelik yaşamda şiddetin her türüne başvurabilmektedir. Aile içerisinde yaşanan cinsel istismarlarda ataerkil yapı özellikleri etkili olabilmektedir. Ataerkillik çerçevesinde ailenin kutsal, dokunulmaz ve mahrem alan olarak görülmesinden dolayı ensest gizlilik içerisinde devam edebilmektedir. Durkheim, ailenin her toplumsal disiplinin merkezi olduğunu ve toplumların aileyi her zaman dokunulması yasak bir Ahit Sandığı olarak gördüğünü dile getirmiştir. Aile bir saygı kurumudur ve saygı ise üstün bir dinsel duygudur.²⁵⁷ Aile kurumuna dinsel bir özellik atfetmek onun ele alınıp irdelenmesine engel olmakta ve bireyin toplumsal sistemde aileden sonra yer almasına neden olmaktadır. Aileyi korumak adına gerek aile içi gerekse aile dışı yaşanan cinsel istismarın duyulması ve yayılması önlenmektedir. Toplum tarafından aile içinde yaşananlara müdahale girişimi kültürel bir tehdit olarak görülmektedir.

Ensest vakalarında istismarcı gücünü dilediğince kullanabilmekte, istismara maruz kalan çocuk ise yaşadıklarının utancını taşımakta ve anne de yardımcı olamamanın çaresizliği içinde onunla birlikte sessizliği paylaşmaktadırlar. Anne ve çocuk ataerkil yapılanmadaki konumunu koruyabilmek için böyle davranmak zorunda bırakılır.²⁵⁸ Anne, bireysel ve toplumsal kaygılardan dolayı çocuğun cinsel istismara uğraması durumunda pasif kalabilmektedir. Örneğin, ailedeki ekonomik gücün istismarcı babanın tekelinde bulunması, annenin cinsel istismara karşı çıkışını engellemektedir. Babanın aile üyelerinin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamayacağı tehdidi ya da istismarın açığa çıkması durumunda babanın tutuklanarak ailenin ihtiyaçlarının karşılanamayacağı korkusu

²⁵⁷ A.g.e., s., 66-67.

²⁵⁸ Polat, Oğuz: Çocuk İstismarı 1, s., 175- 176.

anneninin sessiz kalmasına neden olmaktadır. Özellikle aile içinde fiziksel şiddet varsa anne, babanın tutum ve davranışlarını sorgulayamamaktadır.²⁵⁹

Ailenin sürdürülmesinde görevin, esas olarak kadına ait olması, aileyi korumak ve toplum içinde küçük düşmemek, kendisinin veya çocuğunun yaşadığı şiddetten daha önemli hâle gelebilmektedir. Bu durumda ensest yaşanan ailede anne suça ortak olmasa bile aileyi korumak adına olayı yetkili mercilere bildirmeyebilir, çocuğuna gereken desteği vermeyebilir ya da ensestin devam etmemesi için kendince önlemler almaya çalışabilir.²⁶⁰

Aile içinde çocukların daha kolay istismara uğrayabilmesinin nedeni istismarcı babaların sadece çocuk karşısındaki konumu değil aynı zamanda babanın çocuk karşısındaki konumunun sosyal olarak üretilmesi ve desteklenmesi en önemli etkenlerden biridir. İstismarcı babaların geneli yalnızca aile içinde değil toplumda da sahip olduğu konumun ve bu konumun sağladığı gücün farkındadır. Bu nedenle istismarcı babalar uyguladıkları şiddetin hem aile üyeleri tarafından hem de toplumun üyeleri tarafından normalleştirileceğinin ve kendisine müdahale edilemeyeceğinin farkındadır. Ailenin müdahale edilmemesi gereken bir alan olduğu anlayışı çocuğu bu alanda tabî bir varlıktan öte bir anlam taşımadığı düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Böylece aile, babanın sorgulanamayan iktidar alanına dönüşmektedir.²⁶¹ Aile içinde istismara maruz kalan çocuklar, istismarı engelleyici aile gücü ve desteğinden yoksun kalmakta ve aile dışındaki kişiler tarafından istismar edilen çocuklara göre daha güçsüz konumdadırlar.²⁶²

Çocuğun cinsel istismarından sonra atılan adımlar, çocuğun yaşadığı travmatik etkilerin ortadan kaldırılmaya çalışılması ve istismarcının yasal süreçlerle cezalandırılması olmamakta; daha ziyade istismarın yinelenmemesi, çok fazla insan tarafından öğrenilmemesi gibi çabalar öncelikli olmaktadır.²⁶³

²⁵⁹ Keser, İnan: a.g.e., s.,85- 87

²⁶⁰ Çavlin, Alanur, Filiz Kardam ve Hanife Efendioğlu: a.g.e., s.,29-30.

²⁶¹ Keser, İnan: a.g.e., s., 52- 54.

²⁶² A.g.e., s., 54

²⁶³ A.g.e., s., 90.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARINA NEDEN OLAN SOSYAL FAKTÖRLER BULGULAR VE YORUMLAR

Çocuk cinsel istismarı sorununun tespiti ve çözümü için yapılması gerekenlerden biri, öncelikle yüksek risk altında olan çocuk gruplarını analiz etmektir. Yapılacak olan bu ilk adım, yalnızca ihtiyaç duyulan yerde istismarı önleme çabalarımıza odaklanmamıza imkân tanımaz; aynı zamanda bize cinsel istismarın sosyo- ekonomik ve kültürel nedenleri hakkında önemli ipuçları da verir.²⁶⁴ Bu çerçevede, çocuğun üstün yararı ilkesi ile hareket eden Çocuk İzlem Merkezleri, bu yöndeki verileri yakalayabilmemiz için en uygun ortam olmuştur.

4.1. İncelenen Dosyalar ve Yıllara Göre Dağılımı

Araştırmamızda, 2015- 2019 yılları arasında Malatya ilinde bulunan Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesine bağlı Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)'ndeki cinsel istismar mağduru çocukların - kimlik bilgileri saklı kalmak kaydıyla- adli dosyalarının detaylı incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma için ilgili kurumlardan etik kurul onayı ve izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında, 2015- 2019 yılları arasında Malatya Çocuk İzlem Merkezine cinsel saldırı/ taciz iddiasıyla başvuran farklı sosyo- ekonomik düzeye sahip 18 yaş altı cinsel istismar mağduru çocukların ve ebeveynlerinin beyanlarının bulunduğu 678 adlî vaka dosyası (Tablo 1) analiz edilmiştir.

Araştırma sürecinde dosyaları belirli konu başlıkları çerçevesinde analiz edebilmek için bir soru kâğıdı hazırlanmıştır. Ancak soru kâğıdında yer alan bazı soruların cevabı dosya içeriklerinde tespit edilememiştir. Çocuk İzlem Merkezinde ifade veren mağdur ve ailelerinin görüşmede sosyo- demografik bilgilerini kısıtlı sunması veya mağdur çocukların ebeveynlerinin bulunmaması nedeniyle kurumlarda kalması, bazı soruların cevaplarına ulaşmamızı engellemiştir.

²⁶⁴ Finkelhor, David: a.g.e., s., 60.

Tablo 1’de 2015 ile 2019 yılları arasında Malatya Çocuk İzlem Merkezine bildirilen vakaların yıllara göre sayıları ve tüm dosyalar içerisindeki oranları verilmiştir.

Tablo 1: Cinsel İstismar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Sayı (n)	Yüzde (%)
2015	8	1,2
2016	85	12,5
2017	171	25,2
2018	212	31,3
2019	202	29,8
Toplam	678	100,0

Tablo 1’de cinsel istismar vaka sayılarının yıllara göre dağılımına bakıldığında %1,2’si 2015 yılına, %12,5’i 2016 yılına, %25,2’si 2017 yılına, %31,3’ü 2018 yılına ve %29,8’i 2019 yılına ait olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle çocuk cinsel istismar vakalarının yıldan yıla büyük bir artış gösterdiği ifade edilebilir. Resmi kayıtlara geçen bu vakalar dışında birçok sosyo- kültürel ve ailesel gerekçelerden dolayı bildirilmeyen vakalar da bulunmaktadır. Malatya Çocuk İzlem Merkezinde kayıt altına alınan vakalar aslında buzdağının görünen kısmıdır.

4.2.Mağduru Tanıtıcı Sosyo- Demografik Bilgiler

Bu başlık altında mağdur ve ailesine ilişkin genel tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Mağdurun cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, aile tipi, yaşadığı yerleşim yeri, ailenin gelir düzeyi, mağdurun engelli olma durumu gibi mağdurla ilgili genel tanıtıcı bilgilerin frekans ve yüzdelerle dağılımları verilmiştir.

4.2.1.Mağdurun Cinsiyeti

Cinsiyetlere göre istismar vakaları farklılaşmaktadır. İstismar vakalarında sadece kız çocuklarının istismara uğradığı düşünülebilir. Ancak istismar vakalarında yalnızca kız çocukları değil aynı zamanda erkek çocukları da cinsel istismara maruz kalmaktadır. Zira

Tablo 2’de görüldüğü üzere, incelediğimiz 678 cinsel istismar vakasında mağdurların %83,3’nün cinsiyetinin kız, %16,7’sinin ise erkek çocukları olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2: Mağdurun Cinsiyeti

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Erkek	113	16,7
Kadın	565	83,3
Toplam	678	100,0

Alanda yer alan bütün araştırmalar, kadınların erkeklere oranla daha fazla istismara uğradığını göstermiştir. Amerika’ da sivil toplum örgütleri (American Humane Association, The National Incidence Study of Child Abuse and Neglect) tarafından yapılan bir çalışmada (1981) her erkek çocuğuna karşın 5 kız çocuğunun istismar edildiği bildirilmiştir. Yüzdeler olarak dağılımı verilecek olursa bu oran %83 kız çocuğu, %17 erkek çocuğu olmaktadır.²⁶⁵ Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2006) dünya genelinde yaklaşık olarak kadınların %20 si erkeklerin %5- 10 oranındaki bir bölümünün çocukken cinsel istismara uğradığını tespit etmiştir.²⁶⁶ 2016 yılında çocuk cinsel istismarı suçunda Türkiye dünya sıralamasında 3. sırada yer almaktadır.²⁶⁷

TÜİK verilerine göre Türkiye’de Ocak 2011 ile Mayıs 2016 tarihleri arasında ÇİM’e cinsel istismardan dolayı başvuranların sayısı 21 bin 68’dir. Bu vakaların %85’inin kız, %15’inin erkek çocuğu olduğu saptanmıştır. TÜİK istatistikleri cinsel istismara maruz kalan çocuk sayısı ile bu suçtan hüküm giyenlerin sayısının her geçen gün arttığını göstermiştir.²⁶⁸

Erkek çocukları da kızlar kadar istismar edilmektedir. Erkek çocuklarının mağduriyetlerinin daha az bildirilmesi bazı spekülasyonlara yol açmış olabilir. Erkek çocuklarının erkeklik beklentileriyle çatıştığı için mağduriyetlerinin itiraf etmekte zorlandığı tahmin edilmektedir. Yapılan çalışmalarda genellikle kız çocuklarının cinsel

²⁶⁵ Finkelhor, David: a.g.e., s., 61- 62.

²⁶⁶ Topçu, Sedat: Cinsel İstismar, s., 28.

²⁶⁷ Adalet Bakanlığı verileri, bkz: www.adalet.gov.tr Erişim Tarihi: 04.04. 2020.

²⁶⁸ “TÜİK: Cinsel İstismara Maruz Kalan Çocuk Sayısı Her Geçen Gün Artıyor.” (24.01.2019), bkz: <https://www.evrensel.net/>, Erişim Tarihi. 07. 04. 2020.

istismar için risk faktörü olduğu görülmektedir. Bu durum erkek çocuklarının istismarına ilişkin önemli ölçüde daha az veri toplanmasına yol açmıştır.²⁶⁹ Dosyalar incelendiğinde erkek çocuklarının cinsel istismarını ihbar edenler çoğunlukla olaya tanıklık eden aile dışındaki kişilerdir. Mağdur erkek çocuğu ise aileler, çocuklarının sosyal çevresi tarafından genellikle eşcinsel olarak itham edilmesinden kaygılanmakta veya birçok kültürel kalıp yargılardan dolayı istismarı gizlemeye çalışmaktadırlar.

4.2.2. Mağdurun Yaşı

İncelediğimiz dosyaların içeriğinde cinsel istismar mağdurlarının en alt yaş sınırının 4 yaşında bir kız çocuğunun olduğu ve vakanın aile içi cinsel istismar şeklinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Vakalardaki cinsel istismar mağdurlarının en üst yaş sınırı ise 17'dir. Yaş aralığına bakıldığında bebeklik dönemi hariç çocuğun bütün çocukluk dönemlerinde cinsel istismara maruz kaldığı görülmektedir. Tablo 3'de de görüldüğü üzere ergenlik dönemi olan 12 ile 18 yaş arası çocuklar %68,9 ile diğer yaş aralığındaki çocuklara göre daha fazla cinsel istismara uğramaktadır. İlk çocukluk döneminde (2-7 yaş arası) bu oran %10,3; son çocukluk döneminde (8-11 yaş arası) ise cinsel istismara uğrayan çocukların oranı %20,8'e yükselmiştir.

Tablo 3: Mağdurun Yaşı

Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
2- 7 yaş arası	70	10,3
8- 11 yaş arası	141	20,8
12- 18 yaş arası	467	68,9
Toplam	678	100,0

Neredeyse tüm çalışmalar çocukların 8 ile 11 yaş arasını kapsayan ergenlik öncesi dönemde cinsel istismar için daha savunmasız olduklarını rapor etmektedir. Yapılan araştırmalarda çocukların 12 yaş ve üstünde daha yüksek oranda (%60) cinsel istismara uğradığı görülmüştür. Ancak ortalama istatistikler yaş riski için gerçek dağılımı göstermezler; çünkü farklı yaş aralığındaki çocukların göreceli savunmasızlığını göz ardı

²⁶⁹ Finkelhor, David: a.g.e., s., 62- 63.

ederler.²⁷⁰ TÜİK verileri de çalışmamızın bulgularını desteklemektedir. Türkiye’ de 2014 yılında 11 bin 95 çocuk cinsel istismar suçu görülmüştür. Mağdur çocukların %57,6’sını 15 ile 17 yaş grubu, %23,9’unu 12-14 yaş grubu, %18,5’ini 11 yaş ve altındakiler oluşturmuştur.²⁷¹

4.2.3.Mağdurun Eğitim Durumu

Örneklem kapsamında 8 yıllık eğitim sürecini kapsayan ve yaklaşık olarak 7 ile 14 yaş arasında olan ilköğretim çağındaki çocukların %45,3’ü cinsel istismara uğramıştır. İkinci sırada 4 yıllık eğitim sürecini kapsayan ve yaklaşık olarak 14 ile 18 yaş arasına giren lise çağındaki çocuklar %28,6 ile cinsel istismara maruz kalmıştır. İncelediğimiz vakalarda ilköğretim veya lise çağında olup da ekonomik, ailesel, kültürel, dinî veya bireysel nedenlerden dolayı okulunu yarım bırakan ya da hiç okula gönderilmemiş çocuklar da bulunmaktadır.

Tablo 4: Mağdurun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Okula gitmiyor	46	8,1
Okul terk	91	16,0
Okul Öncesi	12	2,1
İlköğretim	258	45,3
Lise	163	28,6
Toplam	570	100,0

Okula giden bir çocuğun cinsel istismara uğradığını tespit etmek daha kolay olmaktadır. ÇİM’e bildirilen vakalarda çocuklarda görülen değişmeler; okul başarısında düşüş, aktif ve sosyal bir çocukken aniden içe kapanma, arkadaşları ile geçinememe, cinsel içerikli sözler söyleme ve eylemler gerçekleştirme, agresif bir tutum sergileme gibi

²⁷⁰ Finkelhor, David: a.g.e., s., 64- 66.

²⁷¹ “Türkiye’ nin Çocuğa Cinsel İstismar Tablosu” (31. 03. 2016), <https://www.haberturk.com/>, Erişim Tarihi: 07. 04. 2020.

değişimler olmuştur. Bu değişimleri yaşayan her çocuk cinsel istismar mağduru olmadığı gibi bu ihtimal eğitimciler ve aileler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır ve çocuğa olan yaklaşım ona güven verecek şekilde olmalıdır. Bu noktada cinsel istismar çocuğun bireysel, eğitimsel ve sosyal yaşamına zarar vermekte ve ileriki yaşamı için atılacak başarılı adımları da engellemektedir.

4.2.4. Mağdurun Ailesinin Gelir Düzeyi

Mağdur olan 308 çocuğun %58,4'ü düşük gelir düzeyine, %32,1'i orta gelir düzeyine, %9,4'ü yüksek gelir düzeyine sahiptir. Genellikle alt sosyo- ekonomik sınıflarda çocuk cinsel istismarının daha fazla gerçekleştiğinin öne sürülmesinin en önemli nedeni, alt sosyo- ekonomik sınıftaki vakaların emniyet birimlerine daha kolay ulaşabilmesidir. Orta ve üst sosyo- ekonomik sınıflarda ise kişilerin buldukları sosyo-ekonomik konumlarından dolayı cinsel istismarı saklayabilme güçlerine sahip olmaktadır. Bu durum üst gelir düzeyine sahip gruptaki cinsel istismar vakalarının ortaya çıkmasını engellemektedir.²⁷²

Tablo 5: Mağdurun Ailesinin Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi	Sayı (n)	Yüzde (%)
Düşük	180	58,4
Orta	99	32,1
Yüksek	29	9,4
Toplam	308	100,0

TÜRK- İŞ'in 2010 verilerine göre cinsel istismar mağduru çocukların ailelerinin gelir düzeyi %83,1'lik kısmı açlık sınırında, %12,3'ü yoksulluk sınırında ve %4,6'sı orta gelir düzeyindedir.²⁷³

²⁷² Keser, İnan: a.g.e., s., 34.

²⁷³ Türkmen, vd..., "Cinsel İstismara Uğrayan Kız Çocuklarının Profilleri", *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 2017/7 (3), s., 198.

İstismarcının baba olduğu durumlarda vakaların yıllarca açığa çıkmamasının veya mağdur çocuğun susturulmasının en büyük nedeni ekonomik etkidir. Aile içinde gelir yalnızca baba tarafından karşılanıyor ve annenin herhangi bir geliri yoksa babanın tutuklanması hâlinde annenin ve çocukların ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Çocuk bazen babasının cinsel istismarını annesine anlatmakta fakat annesi çocuğa inanmayarak olayı ya inkâr edebilmekte ya da ekonomik kaygılardan dolayı çocuğuna susması için baskı uygulayabilmektedir. Bazen de hangi sosyo- ekonomik koşullarda olursa olsun aile içi cinsel istismarı açığa çıkarıp çocuklarını koruyan anneler de azınlık değildir. Ekonomik kaygılar, cinsel istismarın gizlenmesinin altında yatan nedenlerden yalnızca birisidir.

Beş yıl boyunca babasının cinsel istismarına uğrayan bir kız çocuğu, okulda rehber öğretmene yaşadıklarını anlatmıştır (Dosya no.140). Okul yetkililerinin Çocuk Şubeye ihbarı üzerine ÇİM'e getirilen mağdur kız çocuğu ifade vermiştir. Ardından savcı tarafından babasına tutuklanma kararı çıkartılmıştır. Ertesi gün mağdur kız çocuğu ÇİM'e tekrar gelip ifadesini değiştirmiştir. Kendi iradesiyle ifade değişikliği yaptığını belirtmiş fakat tutanakta mağdur çocuğun ailesinin ekonomik kaygılarından dolayı ifade değiştirdiği anlaşılabilmektedir.

“Bana yönelik bu davranışlarından dolayı şikâyetçi değilim. Annemin duymasını istemiyorum. Annem ile babamın arasının bozulmasını istemediğim için bu olayın annem tarafından duyulmasını istemiyorum. Annem bu olayı duyarsa annem çok üzülür. Annem çok kötü olur şöyle ki, ailevi durumlarımız, maddi durumlarımız kötüye gider, annemle babamın arası bozulur, söyleyeceklerim bundan ibarettir.” (Mağdur kız çocuğu E.K., Yaş 14, Sanık öz baba, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no.140).

Günümüzde çocuğa sağlık, eğitim, eğlence, sosyo-kültürel alanlarda sunulan imkânlar ve yapılan yatırımlar geçmiş dönemlere kıyasla artmıştır. Fakat bütün çocukların bu haklardan eşit olarak yararlandığı söylenemez. Mensubu olduğu ailenin sosyo- ekonomik- kültürel ve de vatandaşı olduğu devletin olanakları çocuğa farklı imkânlar ve imkânsızlıklar sunmaktadır. Sağlık, beslenme, barınma, eğitim gibi temel haklardan yeterli düzeyde yararlanamayan çocuğun cinsel istismara uğraması onun beden dokunulmazlığı hakkının da elinden alınması anlamına gelir. Bu durumla karşı karşıya

kalan cinsel istismar mağduru çocuk, ailesel veya sosyo- ekonomik koşullardan dolayı kendi temel haklarından vazgeçebilir. Mağdurların beyanlarında görüldüğü gibi temel ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanmadığı ailelerde özellikle ensest vakalar, ekonomik koşullardan dolayı gizlenebilmektedir. Aynı doğrultuda benzer bir olayın Dosya no. 63’de yaşandığı görülmektedir:

“Abimin bu davranışını ilk başta ablama bahsettim, o da anneme söylemiş, annem de odaya bir anahtar alalım dedi, abim bizim evin geçimini sağlamaktadır. Abimin yaptığı davranışından dolayı şikâyetçi değilim.” (Mağdur kız çocuğu M. H., Yaş 16, Sanık öz abi, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 63).

4.2.5. Mağdurun Aile Tipi

Cinsel istismar mağduru çocukların %66,4’ü çekirdek aile de yaşamaktadır. %28,3’lük dilimde bulunan çocukların ailesi parçalanmıştır. Ebeveynlerin boşanması ile tek ebeveynle yaşayan ya da içlerinden birinin veya her ikisinin vefatı durumunda diğer akrabalarının yanında ya da kurumda kalan çocuklar bu grubu oluşturmaktadır. Parçalanmış ailelerin çocuklarının cinsel istismar için daha çok risk faktörü olduğu düşünülmektedir. Fakat Tablo 6’da anne babası ile birlikte yaşayan çocukların da risk altında olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Mağdurun Aile Tipi

Aile Tipi	Sayı (n)	Yüzde (%)
Geniş aile	31	5,3
Çekirdek aile	392	66,4
Parçalanmış aile	167	28,3
Toplam	590	100,0

Mağdur çocukların ebeveynlerinin boşanması ya da ebeveynlerinden birinin vefat etmesi, o çocukların cinsel istismara uğrayacağı anlamına gelmez. Burada çocuğu cinsel istismar için riskli duruma getiren önemli kavram ebeveynlerin ihmâli olmaktadır. Çocuğun ihmâli bütün aile tiplerinde görülebilmektedir. Ailedeki bireylerin eğitim

seviyesi, çocuğa karşı olan –özellikle kız çocuklarına karşı- kültürel bakış açıları ihmale yol açmakta ve ailesinden ilgi ve sevgi göremeyen çocuklar dışarıdaki istismarcıların hedefi olabilmektedir. Örneğin Dosya no.177’de anne baba ve kardeşleri ile birlikte yaşayan alt sosyo- ekonomik düzeyde olan çekirdek aile mensubu mağdur kız çocuğu, ailesinin ihmali ve fiziksel- sözlü istismarına maruz kaldığını dile getirmiştir. Ailesi ile olan ilişkisi gün geçtikçe daha kötüye gitmiştir ve ailesinin ilgisini çekebilmek için intihara kalkışmıştır. Bu süreçte mağdur sosyal çevresinden ve sosyal medyadan tanıştığı kişiler tarafından gösterilen ilgi ve sevgiye inanmış fakat cinsel istismara uğramıştır.

“Okulu bıraktım. Okuldan soğuduğum ve ailem okula gitmemi istemediği için okula gitmek istemedim. Evde bir sorun yaşadığım zaman kimseye anlatmam. Sürekli ailem bana intihar et öl dediği için kendimi kestim, buraya geldim, ailemin bana neden böyle dediklerinin bilmiyorum. Dışarıda gezdiğim için bana böyle söylediklerini düşünüyorum. Ayrıca bana kızdıkları için annem ve babamda birkaç kez tokat atmıştı. Ben ailemin benimle ilgilenmesini istediğim için kollarımı jiletle kesiyordum. Beni biraz sevmelerini ve ilgilenmelerini istiyordum.” (Mağdur kız çocuğu R.B., Yaş 15, Sanık erkek arkadaşı, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no.177).

Aileleri ile sınırlı ilişkileri olan özellikle de anneleri ile daha soğuk ilişkileri bulunan çocukların cinsel istismara uğrama oranı daha yüksektir. Anne ya da baba yani her iki ebeveyn ile zayıf ilişkiler istismar ile olan bağı kuvvetlendiren bir nedendir. Aile içinde çocuğun ihmali, onu daha az denetleme çocuğu istismara karşı korunmasız bırakmaktadır. Ayrıca cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının annelerinden cinsel eğitim almadığını ya da az aldığı görülmektedir.²⁷⁴ ÇİM’e bildirilen bir başka vakada (Dosya no. 49) yine ebeveynlerin ihmâlinin cinsel istismara yol açtığı görülmektedir. Dosyalarda cinsel istismar vakalarının bir kısmının, mağdur çocukların ya evden kaçması sonucu ailelerin polise bildirimini ile ya da intihar girişiminden dolayı açığa çıktığı tespit edilmiştir. İncelenen bir vakada sürekli evden kaçan mağdur kız çocuğu, arkadaşı tarafından cinsel istismara uğradıktan sonra ailesinden korktuğu için yine evine gitmemiştir. Günlerce sokakta yaşadıkdan sonra ailesinin ihbarı sonucu bulunmuştur. Fakat ifade veren mağdur

²⁷⁴ Finkelhor, David: a.g.e., s., 74- 77.

babası, kızının sürekli evden kaçmasına rağmen herhangi bir önlem almadığını belirtmiş ve bu durumun normal bir şeymiş gibi anlatmıştır. Bu vaka ebeveynlerin ihmalkâr davranışlarının çocuğun başkaları tarafından cinsel istismara uğrama riskini arttırdığını kanıtlamaktadır:

“O gün evden dışarıya gezmek için çıktı. Ama bu tarihe kadar eve gelmedi. Kızım devamlı olarak evden kaçtığı için eve gelir diye müracaatta bulunmadık.” (Mağdur kız çocuğu S.D., Yaş 15, Sanık erkek arkadaşı, Çocuk Şube ifade tutanağı, Dosya no. 49).

Dosya no. 49’da görüldüğü üzere ebeveynlerin ihmâlkârlığı çocuğun ileriki yaşamına zarar verecek olaylar yaşamasına neden olmaktadır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, ekonomik koşulları, kültürel yaşantısı ihmalkârlığa yol açan durumlardır. Ayrıca ebeveynlerin sevgi ve şefkat eksikliği, empati yoksunluğu gibi duygusal bloajları da çocuğun ihmal edilmesine yol açmaktadır.

4.2.6.Mağdurun Engelli Olma Durumu

Toplum da hâkim olan genel kanı zihinsel veya fiziksel engeli olan çocukların cinsel istismar için daha savunmasız olduğu görüşüdür. Ancak örnekleme alınan 668 mağdur çocuğun yalnızca 42’sinin fiziksel ya da zihinsel engeli olduğu tespit edilmiştir. Tablo 7’de %6,3 engelli çocuğun istismar edildiği görülmekte ve %93,7 ile sağlıklı çocukların da cinsel istismara karşı savunmasız olabileceği anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Mağdurun Engelli Oma Durumu

Engelli Olma Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Engelli değil	626	93,7
Engelli	42	6,3
Toplam	668	100,0

Dosya içeriklerinde engelli olan 42 mağdur çocuğun, cinsel istismardan daha fazla zarar gördüğü tespit edilmiştir. %50 ve üzerinde orta ve ağır derecede mental retardasyonu olan mağdur çocuklar, cinsel istismarcının eylemlerinin ne olduğunu tam olarak algılayamadığını beyan etmişlerdir. Bununla birlikte incelediğimiz dosyalarda engelli olan mağdur çocuklarda cinsel istismar sonrası görülen travmatik belirtiler ortaya

çıkıştır. Cinsel istismar, fiziksel veya zihinsel engelli olan ya da olmayan tüm bireylere zarar veren bir olgudur.

4.2.7.Mağdurun Yaşadığı Yerleşim Yeri

Kırsal alanlarda cinsel istismarın daha yoğun gerçekleştiğine dair söylentiler oldukça fazladır. Cinsel istismarın yerleşim yerleri ile ilişkili olduğunu gösteren farklı çalışmalar mevcuttur. Finkelhor'un 1984 yılında lise çağındaki kız çocukları ile gerçekleştirdiği bir çalışmada cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının %44'lük kesiminin kırsal bölgeden geldiğini belirtmiştir. Başka bir çalışmada ise Miller (1976), kırsal topluluktan cinsel istismara uğrayan adölesanların %10'luk kısmı kırsal bölgeden gelmektedir. Kent merkezlerinden gelen oran %15 ve kent çevresinden gelen cinsel istismar vaka sayısı ise %19'dur. Dolayısıyla kırsal alanda cinsel istismarın yaygın görüldüğü anlayışı şüpheli görünmektedir.²⁷⁵

Tablo 8: Mağdurun Yaşadığı Yerleşim Yeri

Yerleşim Yeri	Sayı (n)	Yüzde (%)
Kırsal/köy	218	34,4
Kent merkezi	140	22,1
Kent- çevre	275	43,4
Toplam	633	100,0

Malatya Çocuk İzlem Merkezine gelen vakalar yalnızca Malatya ile sınırlı değildir. Çocuk İzlem Merkezinin bulunmadığı çevre illerden de vakalar Malatya ÇİM'e getirilmektedir. Çevre illerden farklı yerleşim yerlerinde ikâmet eden cinsel istismar mağduru çocuklar bu merkeze kolluk kuvvetleri tarafından getirilmektedir. Araştırmamızın örneklemine çevre iller de dâhil olmuştur.

Araştırmamızda kent merkezinden uzak genellikle varoş olarak adlandırılan kenar mahallelerden gelen vaka sayısı (%43,4) daha fazladır. Tablo 8'deki oransal dağılıma (kırsal %34,4, kent merkezi %22,1, kent çevresi %43,4) bakıldığında cinsel istismarın her türlü yerleşim yerinde görülebileceği çıkarımı yapılabilir. Çocuk cinsel istismarı,

²⁷⁵ Finkelhor, David: a.g.e., s., 71.

yerleşim yeri ayrımı gözetmeksizin bütün sosyal mekân ve sosyal sınıflarda görülebilmektedir.

Kırsal veya kent ayrımı yerine öncelikle cinsel istismara uğrayan çocuğun ailesinin ve sosyal çevresinin sosyo- kültürel zihniyet yapısı irdelenmelidir. Cinsel istismara yol açan ve gizlilik içerisinde sürdürülmesine neden olan ataerkil sistem ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göz ardı etmemek gerekir. Ataerkil sistem içerisinde kadınlar, itaat etmesi gereken bir varlıktır; namus kelimesinin yalnızca kadınlara ait olduğu ve buna bağlı olarak namusuna bir hanel geldiğinde bu kadının suçuymuş gibi bir zihniyet hüküm sürmektedir. Dosya no.1’de bu doğrultudaki kalıp yargılara rastlanılmıştır.

“İşin ciddiyetinin farkındaydım ama korktum annemden, babamdan. Bizim aile kültürü çok farklı. Mantık şöyle kızlar şu kızlar evden dışarı çıkmaz, kız dediğin gülmez. Bu yüzden korktum, ben sustum ama korkumdan. O benim amcam normalde sesimi yükseltmem nasıl olur da şimdi yükseltelim.” (Mağdur kız çocuğu Ş.K., Yaş 15, Sanık öz amca, Kent merkezi, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 1)

Mağdurların istismar öyküleri analiz edildiğinde cinsel istismar vakalarının yaşanması ve gizlenmesinde yerleşim yerinin ikincil bir önemde olduğu tespit edilmiştir. Örnek vakada görüldüğü gibi cinsel istismar için risk faktörü, kişilerin ve toplulukların kadınlık ve erkeklik hakkındaki zihniyet yapılarıdır. Yine Dosya no.159’da bu duruma benzer bir vakaya rastlanmıştır. Mağdur kız çocuğu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu ve namus kavramının yalnızca kadınlara ait olduğunu düşünen aile koşullarında ensest saldırıya uğramış ve susmak zorunda kalmıştır:

“Anneme de bu durumu anlatmadım. Çünkü annem tecavüz haberleri izlediğimizde hep erkekleri haklı buluyor. Kadınların bir şekilde bu eylemi kendi kabahatinden dolayı maruz kaldığını söylüyordu. O yüzden anneme de anlatmadım. Babamın duyması hâlinde sıkıntı olacağını düşünüyorum. O yüzden ben olayla ilgili şikâyetçi değilim.” (Mağdur kız çocuğu M. Y., Yaş 13, Kent merkezi, Sanık kuzeni, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no.159).

4.3.İstismarcıyı Tanıtıcı Sosyo- Demografik Bilgiler

Çocuk İzlem Merkezi, cinsel istismara uğramış mağdur çocukların bundan sonraki süreçte rehabilitesi için oluşturulmuş bir yapılanmadır. ÇİM’de mağdur ve mağdurdan sorumlu kişi veya kurumların verdikleri ifadelerden istismarcı ile ilgili bilgiler toplanmıştır. İstismarcının sorgulanması ve ceza alması işlemi adli mercilerde gerçekleştiği için istismarcı ile ilgili kapsamlı bilgilere ulaşılamamış yalnızca cinsiyeti, yaşı, engelli olup olmadığı, eğitim düzeyi, medeni durumu gibi demografik bilgilere ulaşılabilmektedir.

4.3.1.İstismarcının Cinsiyeti

Dosyalar incelendiğinde 12 (%1,8) kadın istismarcı tespit edilmiştir. Genel olarak istismarcıların büyük çoğunluğu erkekler (%98,2) olmaktadır

Tablo 9: İstismarcının Cinsiyeti

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Erkek	637	98,2
Kadın	12	1,8
Toplam	649	100,0

İstismarcılar içerisinde Dosya no. 128’de de görüldüğü gibi kadınların olduğu örnekler vardır. Mesela annesi ve babası ayrı olan ve hafif derecede engelli olan bir erkek çocuğu annesi tarafından 2 yıl boyunca cinsel tacize uğramıştır. Annesi, cinsel tacizle birlikte fiziksel şiddet uygulamıştır.

“Annemin bana bu şekilde dokunmasından rahatsız oldum. Ben anneme söylediğimde annem bana “orası bana ait, kimseye ait değil, sana da değil” diyordu. Ben anneme şaka yapacakken annem sinirlenerek geldi ve beni dövdü. Annem bana kimseye söylersen senin ile konuşmam, kendimi öldürürüm dedi.” (Mağdur erkek çocuğu A.G., Yaş 8, Sanık öz anne, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 128).

Araştırmamızda kadın cinsel istismarcıları da görülmüştür. Dosyalar analiz edilirken kadın cinsel istismarcıların görüldüğü vakaların 6’sı ensest vakadır. Erkek cinsel

istismarcılar çoğunluğu oluşturmakla birlikte kadın cinsel istismarcılarına rastladığımız vakaların kaygı verici sapkınlık boyutunda olduğu gözlenmiştir.

4.3.2.İstismarcının Yaşı

Her yaş grubundan istismarcı olabilmektedir. Genellikle istismarcıların orta yaş grubundan (40- 50 yaş arası) olduğu düşüncesi yaygındır. Fakat araştırmamız göstermiştir ki; mağdur çocuklar, akranları tarafından da cinsel istismara uğramaktadır. Tablo 10’da görüldüğü üzere 11- 18 yaş arası istismarcıların oranı %24,5’dir. İncelenen dosyalarda istismarcının en alt sınır yaşı 11 ve üst sınır yaşı 70 olarak tespit edilmiştir. İstismarcılar genellikle 20 ile 40 yaşları arasındadır. 18- 30 yaş arası istismarcılar %44,3, 30- 45 yaş arası istismarcılar %12,4, 45- 75 yaş arası istismarcılar %18,8’lik kesimi oluşturmaktadır. İstismarcılar en çok 18- 30 yaş arasından çıkmıştır.

Tablo 10: İstismarcının Yaşı

Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
11- 18 yaş arası	119	24,5
18- 30 yaş arası	215	44,3
30- 45 yaş arası	60	12,4
45- 75 yaş arası	91	18,8
Toplam	485	100,0

11 ile 18 yaş arasındaki çocuk istismarcıların neden olduğu vakalar incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kuşaktan kuşağa aktarılabildiği görülmektedir. Kadın bedeni üzerinde erkek tarafından denetlenmesi gerektiğine olan inanç ile yetiştirilen erkek çocuklarının istismarcı olma potansiyeli daha yüksektir:

“Erkek arkadaşım ile birlikte oturduğum sırada mahalleden tanıdığım iki şahıs geldi. Önce erkek arkadaşımı dövdüler ve benim kollarımdan zorla tutarak bir araca bindirdiler. Bana “erkek arkadaşın var bakalım bakire misin?” dediler.” (Mağdur kız çocuğu S. R., Yaş 17, Sanık aynı mahalleli, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no.71).

Dosya no. 71’ de gerçekleşen vakada mağdur kız çocuğunun flört ettiği arkadaşının olmasından dolayı çevresinde kötü olarak görülmüş ve bu nedenle tanıdığı tarafından cinsel istismara uğramıştır. Dosya içeriklerinde cinsel istismarcıların ailelerinin baskıcı ve cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde çocuklarını yetiştirdiği gözlenmiştir.

4.3.3.İstismarcının Engel Durumu

Tablo 11’de istismarcıların büyük çoğunluğunun %98,3’ünün herhangi bir zihinsel veya fiziksel engeli bulunmadığı görülmektedir. Dosya incelemelerinde istismarcıların sağlıklı, normal zekâ düzeyine sahip, doğru ve yanlış ayırt edebildikleri ve sosyal kişilikler olduğu tespit edilmiştir. Yalnızca %1,7’lik gibi azınlık bir kesimin fiziksel veya zihinsel engeli mevcuttur.

Tablo 11: İstismarcının Engel Durumu

Engel Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Var	9	1,7
Yok	536	98,3
Toplam	545	100,0

Parçalanmış ailede büyüyen ve birlikte aynı evde yaşadığı üvey dayısının beş sene boyunca cinsel istismarına maruz kalan mağdur kız çocuğu, ilk cinsel istismara uğradıktan sonra annesine anlatmıştır. Mağdurun annesi dayısının böyle bir hastalığı olduğunu, bir şey yapamayacağını ve kızından susmasını istemiştir.

“Bana ne yaptığını anlatamıyorum. Bana bunları yaparken canım yanıyordu, ağlıyordum. Çok detayını anlatamıyorum. Ben babamın yanına kaçtım. Annem gelip beni babamın yanından aldı. Dayımın bana bunu yaptığını annem biliyordu. Kardeşlerim ve kuzenim de biliyordu. Ben bunları anneme söylediğimde annem bana bu bir hastalık, dayının böyle bir hastalığı var. 6- 7 yıldır bu şekilde diye cevap veriyordu.” (Mağdur kız çocuğu A. A., Yaş 14, Sanık üvey dayı, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no.33).

Çocukları cinsel açıdan istismar edenlerin “hasta”, “anormal” kişiler olduğu düşünülmesi, bu kişilerin cezai ehliyetinin olmadığı ve buna bağlı olarak yaptığı

eylemden sorumlu olmayacağı anlamını taşır. İstismarcı ceza almayacağını düşünerek bu durumdan yarar sağlayabilir ve cinsel istismar eylemlerini sürdürebilir.

4.3.3.İstismarcının Eğitim Durumu

Cinsel istismarcılar her türlü sosyo- ekonomik sınıfta görülebilmekte ve buna bağlı olarak her eğitim düzeyinden de istismarcı çıkabilmektedir.

Tablo 12: İstismarcının Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
İlköğretim	33	26,6
Lise	40	32,3
Üniversite	38	30,6
Okula gitmemiş	4	3,2
Okul terk	9	7,3
Toplam	124	100,0

Tablo 12’de cinsel istismarcıların çoğunlukla eğitim seviyelerinin lise düzeyinde (%32,3) olduğu görülmüştür. Cinsel istismarcıların %26,6’sı ilköğretim mezunudur. Üniversiteye devam eden kişiler veya üniversiteden mezun olup mesleğini yapan kamu görevlilerinden (%30,6) de cinsel istismarcı çıkmıştır. Dosya içeriklerinde çocuk cinsel istismarcılarının eğitim düzeyi ile ilgili bilgilere ulaşabildiğimiz kadarıyla cinsel sapmalar ile eğitim seviyesi arasında bir ilişki olmadığı ifade edilebilir.

4.3.4.İstismarcının Medeni Durumu

Cinsel istismarcıların çoğunluğunun normal bir yaşayış tarzı sürdürdüğü, mesleği, ailesi ve çocukları olan, eğitilmiş, çevresi tarafından sayılan kişiler olduğu gözlenmiştir.

Tablo 13: İstismarcının Medeni Durumu

Medeni Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evli	200	45,9
Bekâr	236	54,1
Toplam	436	100,0

Tablo 13'e baktığımızda istismarcıların %45,9'u evli, %54,1'i ise bekârdır. Bekâr olan istismarcıların 105'i mağdurun akran grubundandır. Bununla birlikte istismarcının evli olduğu vakaların 91'i ensest vakadır.

4.4. Madde Bağımlılığı ve Cinsel İstismar

ÇİM'de dosya içeriklerinde cinsel istismarcının madde bağımlısı olup olmadığını kesin olarak tespit edebildiğimiz 84 kişiden 62'sinin (%73,8'i) madde bağımlısı olduğu görülmüştür.

Tablo 14: Alkol / Madde Bağımlılığı ve Cinsel İstismar

Alkol / Madde Bağımlılığı	Sayı (n)	Yüzde (%)
Var	62	73,8
Yok	22	26,2
Toplam	84	100,0

Madde bağımlısı olan 62 kişiden 30'u ensest vakalara neden olan istismarcılardır. Yapılan klinik gözlemlerde yoksulluğun olduğu ailelerde, aile üyelerinde alkol ya da madde bağımlılığının olması, aile içinde fiziksel şiddetin yaşanması gibi unsurlar ensest saldırıyı tetikleyen unsurlar olduğu saptanmıştır.²⁷⁶ Cinsel istismarcının uzun yıllar boyunca alkol bağımlısı olduğunu tespit edebildiğimiz ensest bir vakada (Dosya no. 78)

²⁷⁶ Çavlin, Alanur, Filiz Kardam ve Hanife Efendioğlu: a.g.e., s., 36.

mağdur kız çocuğu öz babasının alkol kullandığı zaman istismar ettiğini ve daha sonra hatırlamıyormuş gibi davrandığını ifade tutanağında beyan etmiştir:

“Leş gibi içki kokuyorsun baba git dedim. Bu olay benim kaldığım odada oldu. Daha sonra ben yüzüne bakamadan anneanneme gideceğim dedim. Bana kimseye bir şey anlatma dedi. Kendisi hatırlıyor ki böyle bir şey söyledi.” (Mağdur kız çocuğu G. Y., Yaş 17, Sanık öz baba, Mağdur ifade tutanağı).

Örnek vakamızda cinsel istismarcı, alkol bağımlılığının arkasına sığınmaktadır. Cinsel istismarcıların sapkın kişiliklerini alkol/ madde bağımlılığına veya engelli raporu gibi cezai ehliyetini kaldıran durumlara bağlayabileceği görülebilmektedir.

4.5.Yakınlık Derecesi ve Cinsel İstismar

Cinsel istismar vakaları çoğunlukla mağdurun tanıdığı bazen de en güvendiği ve sevdiği kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Araştırmamızda yabancı kişilerin istismarına uğrayan mağdur sayısı 63'dür. Mağdur çocuklar, yabancı kişilerin istismarına mahalle, sokak, park, okul ve çevresinde maruz kalmaktadır.

Tablo 15: İstismarcının Mağdur ile olan Yakınlık Derecesi

Yakınlık Derecesi	Sayı (n)	Yüzde (%)
Aile içi	101	15,7
Yakın akraba	92	14,3
Tanıdık	272	42,2
Yabancı	63	9,8
Sosyal medya üzerinden tanışılan şahıs	47	7,3
İmam nikâhli	69	10,7
Toplam	644	100,0

Dosyaların incelenmesinde yaşları 13 ile 17 arasında olan 69 kız çocuğuna ailelerinin rızası ile imam nikâhı yapılmıştır ve istismarcıların yaşı mağdurdan büyük 18 yaş ve üstüdür. Bu vakalar genellikle ÇİM'e Kadın Doğum Polikliniği yaşı küçük kız çocuklarının gebeliği nedeniyle bildirmiştir. İmam nikâhli olup gebelikten dolayı ihbar

edilen 53 vaka vardır. Aile içi cinsel istismarından 1 kız çocuğu, yakın akrabasının istismarından 3, tanıdık kişilerin istismarından 25, yabancı kişilerin istismarından 2, sosyal medya üzerinden tanışıp tehdit yoluyla buluşmak zorunda kalan 5 kız çocuğu gebe kalmıştır. İmam nikâhı ile evlendirilen yaşı küçük kız çocuklarına aileler tarafından kalabalık düğün törenleri de yapılmıştır. Çocuk yaşta evlilik, çocuk cinsel istismarı suçu olduğu toplumun her kesimi tarafından bilinmesine rağmen hâlen devam etmekte ve bu olaya şahit olanların da kolluk birimlerine bildirmeleri sosyal bir sorumluluktur. Fakat çocuk yaşta evlilikler gelenek, görenek adı altında normal bir pratikmiş gibi algılanmaktadır.

Tablo 15’de istismarcının mağdur ile olan yakınlık derecesinde imam nikâhlıları ayrı bir kategori olarak ele almanın nedeni; çocuk yaşta evliliklerin bir suç olmasına rağmen bir şekilde sürdürüldüğünü bununla birlikte yaşı küçük kız çocukları ile evlenen kişilerin suç işlediğini ve istismarcı olduğunu belirtmektir. Parçalanmış bir ailenin kız çocuğu, ailelerinin rızası ile imam nikâhı yaptığı kişi tarafından hem fiziksel hem de cinsel istimara uğradığı için evden kaçmıştır. Kayıp vakası ile polise bildirilmiştir. Daha sonra yaşı küçük kızın evlendirildiği öğrenilmiş ve bu şekilde ÇİM’e (Dosya no. 61) bildirilmiştir:

“Birliktelikleri ben istemediğim zamanlarda beni dövüyordu. Evin içerisinde bulunan kişilerin yanında beni dövdüğü zaman evin içerisindekiler kocandır olur bu şekilde şeyler diyorlardı. Ben birçok kez o evden çıkmak istedim ancak eşim seni hiçbir şekilde bırakmam dedi. Telefonumu elimden almışlardı bu sebeple kimseyi arayamıyordum. Eşime, bana cin musallat oldu, tedavi olmam gerekiyor diyerek evden çıkabildim.” (Mağdur kız çocuğu C.K., Yaş 14, Sanık imam nikâhlısı, Mağdur ifade tutanağı).

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ve hemen herkesin internet ağlarına kolay ulaşabilmesi cinsel istismarcılar için bir avantaj durumu oluşturmuştur. Cinsel istismarcılar özellikle pedofililer, sosyal medya kanalları ve internet ağları ile kendilerine kolay hedef bulmaktadırlar. İstismarcıların çevrimiçi ya da çevrimdışı ağlar ile çocukları cinsel açıdan istismar etmesi bu suça yeni bir boyut kazandırmıştır. Elektronik düzlemde gerçekleştirilen çocuk cinsel istismarı siber suç türleri arasına girmiştir. 1990’lı yıllar ile birlikte çocuk ve ergenlerin internete olan erişim imkânlarının artmasıyla beraber çocuk

cinsel istismarı vakalarında artış görülmüştür.²⁷⁷ Yaşları 15 ile 17 arasında değişen 47 mağdur kız ve erkek çocuğu, istismarcılar ile daha önceden somut bir mekânda yüz yüze görüşmemiştir ve sosyal medya aracılığıyla tanışmıştır. Mağdurlar özellikle facebook, ve instagram gibi sosyal medya kanalları aracılığıyla istismarcılar ile arkadaş olmuştur. İstismarcı mağdurun güvenini kazandıktan sonra çocuğu ilk önce sosyal medya üzerinden taciz etmiş ve daha sonra mağdurun fotoğraflarını veya video kayıtlarını montajlayarak tehdit etmiş ve buluşmaya zorlamıştır. İncelenen dosyalarda 47 cinsel istismarcının sosyal medya aracılığıyla kendisine hedef bulduğu görülmüştür. Bu durumun önüne geçebilmek için çocukların ebeveyn denetiminde internete güvenli erişimi sağlanmalıdır.

Mağdur çocuklar genellikle yakın ve sosyal çevresinde tanıdığı kişiler (%42,2) tarafından cinsel istismara uğramıştır. Arkadaş grupları, flört ettikleri kişiler, komşuları, ailelerinin arkadaş çevresi, çocukların zamanının yarısından fazlasını geçirdiği okul içerisindeki ve çevresindeki iletişim içinde olduğu kişiler, tanıdıklar kategorisine girmektedir ve ÇİM'e gelen vakalarda cinsel istismarcılar çoğunlukla bu grup içerisinde çıkmıştır.

Mağdurların %15,7'si aile içindeki kişiler tarafından cinsel istismara uğramıştır. Dosya içeriklerinde birinci dereceden kan bağı bulunan baba- kız, anne- oğul, baba- oğul, erkek kardeş- kız kardeş arasında yaşanan cinsel istismar sayısı 101 olarak tespit edilmiştir. Yakın akrabaları tarafından (amca, dayı, dede, üvey baba, kuzenler, ablasının kocası ve çocuğun bakımından sorumlu diğer ebeveynler) cinsel istismara uğrama sıklığı %14,3 olarak hesaplanmıştır. Aile içi ve yakın akrabalar tarafından gerçekleştirilen cinsel istismar enstest kapsamına girmektedir. ÇİM'deki enstest vakaların oranı toplamda %30 bulunmuştur.

Bu bağlamda gerçekleşen bir olay Dosya no. 55'de yer almaktadır:

“Kolumdan tutup çekince zorla bir şey yapacağını anlamıştım. Küçüktüm. Ne yapabilirdim ki? Zaten babam diyerek yaşadığı olayı anlattı.” (Mağdur kız çocuğu Z. Ö., Yaş 17, Sanık öz babası, Çocuk Psikiyatri uzman raporu, Dosya no. 55).

²⁷⁷ Tansel, Bülent: a.g.e., s., 3.

Çocuğun en güvendiği ve sevdiği kişiler tarafından cinsel istismara maruz kalması uzun dönemli travmatik sonuçlara yol açmaktadır. Ensest saldırı, cinsel istismarın en ağır, en örseleyici ve sonuçları bakımından çocukta yaşam boyu izler bırakan bir cinsel istismar türüdür. Ensest saldırı çocuğun güven duygusunu zedelemekte ve onun yerine yaşamı boyunca güvensizlik, nefret etme, korku, endişe, panik gibi olumsuz duygular edinmesine neden olmaktadır.

Yine aynı doğrultuda benzer bir olaya Dosya no. 190'da rastlanılmıştır:

“Ergenliğe girdiğimizde 11- 12 yaşında başladı. Babam benle kız kardeşime beni kendinizden korumayın dışarıdaki erkeklerden koruyun diyordu. Ben de, dedem de mi sana ve kardeşlerine böyle yapıyordu, diyordum. Kendisinden tiksiniyorum.” (Mağdur kız çocuğu Ş. T., Yaş 17, Sanık öz babası, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 190).

4.6.İstismar ile Bildirim Arasında Geçen Süre

Mağdur çocukların ÇİM'de kayıt altında bulunan ifade tutanakları incelendiğinde vakaların %30'u bir yılı aşkın süre sonunda, % 40'ı ise aylar sonra, %7,1'i aynı ay içinde, %10,8'i aynı hafta, %11,6'sı aynı gün bildirilmiştir.

Tablo 16: İstismar ile Bildirim Arasında Geçen Süre

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Aynı gün	62	11,6
Aynı hafta	58	10,8
Aynı ay	38	7,1
Aynı yıl	215	40,1
Yıldan fazla	163	30,4
Toplam	536	100,0

4.7.Ensest Vakaların ve Uzun Yıllar Açığa Çıkmamasının Nedenleri

Cinsel istismar vakaları yıllarca gizlenebilmekte ya da hiç açığa çıkmayabilmektedir. İstismara uğrayanın yetişkin ya da çocuk olması istismarın gizlenmesinde önemli bir değişken değildir. Mağdurun cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, yerleşim yeri, gelir düzeyi, aile

yapısı gibi sosyo- demografik özellikleri etki etmeksizin cinsel istismar zor açığa çıkmaktadır. Özellikle aile içi ve yakın akrabaların istismarcı olduğu enstest vakalar gerek mağdur gerekse ailesi tarafından bir sır hâline getirilmektedir. Bu durum istismarın yıllar boyu açığa çıkmamasına ve hatta cinsel istismarın yıllar boyu sürdürülmesine yol açmaktadır.

Tablo 17: İstismarcının Yakınlık Derecesi ile İstismarı Bildirim Arasındaki Süre

İstismarcının Yakınlık Derecesi		İstismar ile Bildirim Arasındaki Süre					Toplam
		Aynı gün	Aynı hafta	Aynı ay	Aynı yıl	Yıldan fazla	
Aile içi	Sayı	5	3	1	12	62	83
	Yüzde	6,0%	3,6%	1,2%	14,5%	74,7%	100,0%
Yakın akraba	Sayı	3	5	3	15	47	73
	Yüzde	4,1%	6,8%	4,1%	20,5%	64,4%	100,0%
Tanıdık	Sayı	13	37	25	105	37	217
	Yüzde	6,0%	17,1%	11,5%	48,4%	17,1%	100,0%
Yabancı	Sayı	36	8	2	11	0	57
	Yüzde	63,2%	14,0%	3,5%	19,3%	0,0%	100,0%
Sosyal medyadan tanışılan şahıs	Sayı	3	5	6	22	2	38
	Yüzde	7,9%	13,2%	15,8%	57,9%	5,3%	100,0%
İmam nikâhlısı	Sayı	1	0	1	48	14	64
	Yüzde	1,6%	0,0%	1,6%	75,0%	21,9%	100,0%
Toplam	Sayı	61	58	38	213	162	532
	Yüzde	11,5%	10,9%	7,1%	40,0%	30,5%	100,0%

Tablo 17 incelendiğinde cinsel istismarcının mağdur ile olan yakınlık derecesi arttıkça yaşanan cinsel istismarın bildirimleri daha uzun sürmektedir. Bu açıdan iki değişken arasında anlamlı bir ilişki vardır. Aile içi cinsel istismar vakalarının %74,7'si yakın akrabaların istismarcı olduğu vakaların %64,4'ü bir yıldan uzun bir süre sonra açığa çıkmıştır. Tanıdık kişilerin istismarcı olduğu vakalar çoğunlukla aynı yıl içerisinde (%48,4) bildirilmiştir. Cinsel istismarın yaşandığı gün bildirimler en çok yabancı kişilerin (%63,2) istismarcı olduğu vakalardır. Görüldüğü üzere çocuğun cinsel istismarcı ile olan

yakınlığı arttıkça olay daha uzun süre saklı kalabilmekte ve bu süre içerisinde çocuk defalarca mağduriyet yaşayabilmektedir.

Dosya no. 119'da 10 sene boyunca kuzeni tarafından cinsel istismara maruz kalan mağdur kız çocuğu, sosyal çevresi tarafından damgalanmamak için sustuğunu ifade etmiştir:

“Bu olaylardan o dönemlerde ailemden başkaca kimsenin haberi olup olmadığını hatırlamıyorum. Bana “eğer istediklerimi yapmazsan seni köye rezil ederim” dedi.” (Mağdur kız çocuğu S. K., Yaş 17, Sanık kuzeni, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 119).

İncelenen bir başka vakada (Dosya no. 127) mağdur kız çocuğu, 6 sene boyunca öz abisinin cinsel istismarına uğramış ve abisinin tehditlerinden dolayı susmak zorunda kalmıştır. Adli görüşmecisi raporunda ev halkının olayı bildiği ve çevre baskısından dolayı sustukları belirtilmiştir:

“Ben bu durumun yanlış olduğuna şimdi karar verdim. Utandığımdan ve korktuğumdan bu olayları kimseye anlatmadım. Ben bu olaylardan sonra kendimi öldürmek istedim. Boğmaya çalıştım. İlaç içip intihar etmeyi bile düşündüm.” (Mağdur kız çocuğu E. B., Yaş 15, Sanık öz abisi, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 127).

4.8.Aile Yapıları ve Cinsel İstismar Olgusu

Tablo 18'de çekirdek aile yapısına sahip çocukların daha fazla cinsel istismara uğradığı görülmektedir. Yaptığımız araştırma toplumda hâkim olan, parçalanmış aile çocuklarının diğer aile yapılarına göre daha çok risk grubunda olduğu düşüncesini doğrulamamaktadır. Yapılan araştırmalarda genellikle bütün aile yapılarındaki çocukların cinsel istismar için risk grubunda olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada vurgulanması gereken ihmalkâr ebeveynlerin çocuk cinsel istismarı için bir risk oluşturduğudur.

Tablo 18: İstismarcının Yakınlık Derecesi ve Mağdurun Aile Tipi

İstismarcının Yakınlık Derecesi		Mağdurun Aile Tipi			Toplam
		Geniş aile	Çekirdek aile	Parçalanmış aile	
Aile içi	Sayı	6	49	45	100
	Yüzde	6,0%	49,0%	45,0%	100,0%
Yakın akraba	Sayı	4	52	28	84
	Yüzde	4,8%	61,9%	33,3%	100,0%
Tanıdık	Sayı	10	180	57	247
	Yüzde	4,0%	72,9%	23,1%	100,0%
Yabancı	Sayı	1	51	7	59
	Yüzde	1,7%	86,4%	11,9%	100,0%
Sosyal medyadan tanışılan şahıs	Sayı	0	33	12	45
	Yüzde	0,0%	73,3%	26,7%	100,0%
İmam nikâhlı kocası	Sayı	9	19	10	38
	Yüzde	23,7%	50,0%	26,3%	100,0%
Toplam	Sayı	30	384	159	573
	Yüzde	5,2%	67,0%	27,7%	100,0%

Aile içinde yaşanan cinsel istismar en çok çekirdek ailede (%49) görülmektedir. Ebeveynleri boşanmış ya da ebeveynlerden birisinin terk ettiği ya da vefatından dolayı parçalanmış ailelerin çocukların %45'i aile içi cinsel istismara uğramıştır. Parçalanmış aileden 28 mağdur çocuk (%33,3) yakın akrabaları tarafından cinsel istismara uğramıştır. Dosya içeriklerinde parçalanmış ailede yakın akrabaları tarafından cinsel istismara uğrayan çocukların istismar eden akrabası ile aynı evde yaşadığı belirtilmiştir. Parçalanmış aileden 73 çocuk, çekirdek aileden 101 çocuk ve geniş aileden 10 çocuk ensest mağduru olmuştur.

Ensest vakalarda özellikle istismarcı ile aynı haneyi paylaşmak zorunda kalan mağdurlar, uzun yıllar cinsel istismara maruz kalmaktadır. Bu durum mağdurun defalarca örselenmesine neden olmaktadır. Aile üyelerinin desteğini alamayan çocuk, istismarın yarattığı travma ile baş edemeyebilir ve bu durum çocuk açısından birtakım olumsuz sonuçlar doğurabilir. İncelenen dosyalarda mağdur açısından intihar girişimleri, evden kaçma, madde bağımlısı olma gibi ağır travmatik sonuçlar ile karşılaşmıştır. Aile

üyelerinin özellikle annenin çocuğunu desteklediği vakalarda çocuğun kendisini daha güvende hissettiği ve cinsel istismarın travmasını daha kolay atlattığı görülmüştür. Örneğin dosya no. 131’de öz babası tarafından istismar edilen mağdur kız çocuğu, cinsel istismarın hemen ardından annesi ile konuşmuştur. Annesinin kendisine inandığını ve koruduğunu ifade etmiştir. Adli görüşmecinin raporuna anne desteğinin olması çocuğun yaşadığı travmayı daha kolay atlatabileceği notu düşülmüştür.

“Babam bana annen gibi elletmiyorsun dedi, annem ve babam ile ilgili bu olay yüzünden annem boşanma dilekçesini dün verdi.” (Mağdur kız çocuğu S. T., Yaş 13, Sanık öz baba, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 131).

Dosya no. 131’deki ensest vakada mağdur çocuğun annesinden destek aldığı ve annesi için öncelikli olanın çocuğun korunması olduğu anlaşılmaktadır. Böylece mağdur çocuk yıllarca cinsel istismara maruz kalmaktan kurtulmuş ve cinsel istismarın etkisini en yakınının desteği ile atlatabilecek bir koşulu bulabilmiştir.

4.9. Bir Risk Faktörü Olarak Aile İçi Şiddet

İncelenen dosyalarda aile içinde şiddet gören 78 çocuktan 33’ünün aile içi cinsel istismara uğradığı açık bir şekilde belirtilmiştir. Çocukların ebeveynlerinden veya onlara bakmakla yükümlü kişiler tarafından fiziksel, duygusal veya ekonomik şiddet görmeleri hem aile içi hem de başkaları tarafından cinsel istismara uğrama riskini arttırmaktadır.

Tablo 19: Aile İçi Şiddet ve İstismarcının Mağdur ile Olan Yakınlık Derecesi

İstismarcının Yakınlık Derecesi		Aile içi Şiddet Durumu		Toplam
		Var	Yok	
Aile içi	Sayı	33	4	37
	Yüzde	89,2%	10,8%	100,0%
Yakın akraba	Sayı	15	5	20
	Yüzde	75,0%	25,0%	100,0%
Tanıdık	Sayı	23	22	45
	Yüzde	51,1%	48,9%	100,0%
Yabancı	Sayı	0	4	4
	Yüzde	0,0%	100,0%	100,0%
Sosyal medyadan tanışılan şahıs	Sayı	5	2	7
	Yüzde	71,4%	28,6%	100,0%
İmam nikâhlısı	Sayı	2	0	2
	Yüzde	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	78	37	115
	Yüzde	67,8%	32,2%	100,0%

Tablo 19’da ensest mağduru (aile içi ve yakın akraba) olan 48 çocuğun aile içinde şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Mağdurların ifade tutanaklarında cinsel istismar ile birlikte fiziksel, duygusal ve ekonomik şiddete aynı anda maruz kaldıkları anlaşılmıştır. İstismarcının tanıdık olduğu vakalarda (%51,1) ise istismarcı, mağdur çocuğun ailesinden şiddet gördüğünü bilmekte ve bu durumundan yararlanıp çocuğu istismar edebilmektedir. Ebeveyn sevgisinden ve korunmasından mahrum olan çocuklar, cinsel istismar için bir risk grubu olmaktadır.

4.10.Damgalanma Korkusu ve Cinsel İstismar Vakalarının Gizlenmesi

Cinsel istismar vakaları gerek mağdur gerekse mağdurun aile üyelerince gizlenebilmektedir. Mağdur ve ailesinin bu konuda susmasının veya susturulmasının altında yatan temel neden sosyal çevre tarafından “damgalanma” korkusudur. ÇİM’e bildirilen bir cinsel istismar vakasında (Dosya no. 105) üç yıl boyunca yakın akrabası tarafından cinsel istismara uğrayan kız çocuğunun annesi ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede mağdurun annesi, akrabaları tarafından tehdit edilerek

susturulduğunu ve cinsel istismarın sosyal çevre tarafından duyulduğunda kızının damgalanmasından korktuğu için şimdiye kadar gizlediğini dile getirmiştir. Ayrıca aile içinde baba tarafından kadına ve çocuklara yönelik şiddet uygulandığı tutanakta belirtilmiştir:

“Ben bu durumu savcılığa intikal ettireceğimi beyan ettiğimde ise bana “senin de ayıbın olur, köy gibi bir yerde duramazsın” şeklinde sözler söyleyerek benim savcılığa bu durumu anlatmamı engellediler. Bende korktuğum için ve çekindiğim için bu olayları şimdiye kadar hiçbir kolluk kuvvetine bildirmedim. Ben bu durumu eşime bildirdiğimde de bana benim kendi abisine iftira attığımı iddia etti ve bana “sen ahlâksız bir kadınsın, böyle şeyler söylenir mi” şeklinde hakaret ederek, bu konuyu hiçbir yerde bahsetmememi söyledi ve konuyu kapattı. Eşim benim arkamda durmadı. Bende köy yerinde kızımın adı lekelenmesin diye sustum.” (Mağdur kız çocuğu E.K., Yaş 9, Sanık öz amca, Savcı ifade tutanağı, Dosya no. 105).

Aynı şekilde başka bir vakada (Dosya no. 99) mağdur bir kız çocuğu, erkek arkadaşı tarafından cinsel istismara uğramıştır. Otoriter bir babaya sahip ve baskıcı bir sosyo- kültürel çevrede yetişmiş olan bu kız çocuğunun cinsel istismara uğradığı duyulmuştur. Ailesinin namusuna leke sürdürdüğü gerekçesiyle aile üyeleri mağduru öldürmekle tehdit etmişlerdir. İfade tutanağında mağdur, korunma altına alınmak istemiştir:

“Yaşadığı yörenin sosyolojik özellikleri ile utanma duygusunun sonucu olarak mağdur töre cinayetine kurban gidebileceği korkusu taşımaktadır.” (Mağdur kız çocuğu D.K., Yaş 17, Sanık erkek arkadaşı, Adli görüşme değerlendirme raporu).

Mağdur çocukların ve ailesinin ÇİM’de kayıt altında bulunan ifade tutanakları incelendiğinde cinsel istismarı gerek mağdurun gerekse ailesinin sosyal çevresi tarafından damgalanmaması için gizledikleri anlaşılmıştır. Mağdur çocukların yaşadıkları cinsel istismardan dolayı utanç ve suçluluk psikolojisi içerisine girdikleri ve cinsel istismarın çevresi tarafından duyulduğu takdirde bundan sonraki sürecin kendisi ve ailesi için daha zor olacağı kaygısı taşıdıkları gözlenmiştir.

Örneğin Dosya no. 23’de bu doğrultuda bir olay yaşanmıştır:

“Bu olay bizim orada duyulursa oğlan millete malzeme olurdu, rahat bırakmazlardı oğlanı, o yüzden sustuk. Hanım da istemedi duyulmasını.” (Mağdur erkek çocuğu S.M., Yaş 15, Sanık komşusu, Savcı ifade Tutanağı, Dosya no. 23)

4.11.Cinsel İstismar Hakkında Eğitim ve Bilgilendirme

İlk çocukluk döneminde yaşanan cinsel istismar, yıllar sonra ortaya çıkabilmektedir. İstismarcıların çocuğu kullanarak gerçekleştiği cinsel eylemler çocuk tarafından bir oyun olarak algılanabilmekte, istismarcının sevgi gösterisi olduğunu düşünebilmektedir. Bu nedenle mağdur çocuk yıllarca cinsel istismara maruz kalabilir. Bu noktada ilk çocukluk döneminden itibaren çocuğa iyi ve kötü dokunmanın öğretilmesi önem taşımaktadır.

Örneğin Dosya no. 74’de yer alan bir vakada 5 yaşındayken öz babasının cinsel istismarına uğrayan bir kız çocuğu, babasının kendisine kötü bir şey yaptığını algılayamamış, babaların çocuklarını bu şekilde sevdiğini düşünmüştür:

“Yurttaki ablamız bize istismar hakkında bilgi verdikten sonra babamın yaptığının kötü bir şey olduğunu öğrendim. Babam beni severken canım yanıyordu ama babalar böyle sever diye düşünüyordum.” (Mağdur kız çocuğu A. D., Yaş 13, Sanık öz baba, Mağdur İfade tutanağı, Dosya no. 74).

Çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemlerine ve ailesi ya da okul tarafından iyi ve kötü dokunmanın öğretilmesine bağlı olarak cinsel istismarın açığa çıkma süresi farklılaşmaktadır. Özellikle ilk çocukluk ve son çocukluk döneminde iyi ve kötü dokunmaya dair bir bilgisi olmayan çocuklar, cinsel istismarcının eylemlerini bazen kendisiyle oyun oynadığı ya da istismarcı ile olan bağına göre o kişilerin sevme şeklinin o olduğu yanılgısına düşmektedirler. Bu çocuklar ancak cinsellik ile ilgili bilgi edindiği zaman istismara uğradığını anlamaktadırlar.

Günümüzde eğitim kurumlarında cinsel istismar ile ilgili çocuklara eğitim ve seminerler verilmektedir. Okullarda çocuklara cinsel istismar hakkında bilinçli olmaları ve kendini savunabilmeleri ve cinsel istismar durumunda nereye başvurabilecekleri öğretilmektedir. Bu açıdan okula gidemeyen çocuklara cinsel istismar durumunda nasıl

davranacaklarını ve susmaması gerektiğini bildiren kişilerin varlığının olmaması bir risk faktörüdür. Mağdur çocuğun cinsel istismarı açığa çıkaramamasının en önemli nedeni kendisine destek olacak birinin varlığını hissedememesinden dolayı kaynaklanan korkularıdır.

Bu konuyla alakalı Dosya no.165’da yer alan “Öğrenci görüşme formu”ndaki rehber öğretmenin ifadeleri önemlidir:

“Yaptığım ihmal ve istismar sunumu sonrasında bana ağlayarak babasının ve iki abisinin vücuduna ellediğini belirtti. Abilerinin küçük yaşlarda başladığını, babasının da 10 yaşındayken doğum gününde ilk defa yaptığını belirtti. Daha sonraları da fırsat buldukça yatağına gelip cinsel organına bile ellediğini, sonrasında da yüzüne bakıp güldüğünü ve “iyi yaptım” dediğini öğrencim tiksinererek anlattı. Annesine durumu anlattığını annesinin de “sen delisin o yüzden yapıyor” dediğini söyledi. Bazen de baban seni sevdiğin için yapıyordur diyormuş. Özellikle annesi evde yokken fırsat bulup yaptığını anlattı. Öğle arasında eve gidemiyormuş korktuğu için çünkü öğlen babası da bazen eve geliyormuş.” (Mağdur kız çocuğu G. İ., Yaş 11, Sanık öz baba ve öz abileri, Öğrenci görüşme formu, Dosya no.165).

Eğitim ve bilinçli olmak cinsel istismarın farkında olunmasında ve önlenmesinde büyük önem arz etmektedir. Bu durumu Dosya no. 46’da ki vaka ortaya koymaktadır:

“Abim bana bu olayı kimseye söyleme, benim sonum cezaevi olur, rezil oluruz dedi. Özel bölgelerimizi biliyorum. Bunlara kimsenin müdahalesine izin vermiyoruz. Buna ailemiz de dâhil kendi onayımız olmadan kimse dokunamaz. Buradan sonra ailemin yanında kalmak istemiyorum. Ben abimden kurtulmak istiyorum. Ben onun yanında iken beni bir korku sarıyor. Bundan kurtulmak istiyorum.” (Mağdur kız çocuğu S. A., Yaş 14, Sanık öz abisi, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 46).

Bazen söz konusu cinsel istismar olunca daha doğrusu içerisinde cinsellik sözcüğü geçen cümleler ayıp- mahrem olarak algılanmaktadır. Cinsel istismarın aile içi bir vaka olduğu durumlarda çocuğun çevresinden destek alabileceği kişiler daha azalmaktadır. Üçüncü kişiler istismarı öğrenmesine rağmen yetkili kurumlara bildirmemektedir.

Örneğin Dosya no. 156’da öz babası tarafından cinsel istismara uğrayan mağdur bir kız çocuğu istismarı babasından korktuğu için yıllarca saklamak zorunda kalmıştır. Okulda branş öğretmenine öz babası tarafından cinsel istismara uğradığını itiraf etmiştir. Ancak öğretmen, mağdur çocuğa yardım edemeyeceğini söylemiştir:

“Bu durumu annem ile bu yazın sonlarına doğru paylaştım, bir de okuldaki hocam ile paylaştım. Annem de nasıl olabilir, bayağı bir üzüldü, elinden bir şeyler gelmiyordu. Babamı öldürmeye çalıştı, Annem Allah görüyor dedi. Öğretmenim ile görüştim, o da beni aşıyor dedi.” (Mağdur kız çocuğu S. Ç., Yaş 15, Sanık öz baba, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 156).

Başka bir vakada (Dosya no. 117) ailesi ve eğitimcileri tarafından iyi ve kötü dokunmanın öğretilmediği mağdur çocuk, maruz kaldığı cinsel istismarı mensubu olduğu ailesinin sosyo- kültürel yaşam tarzı ile birleştirerek yorumlamış ve birçok kez mağduriyet yaşadıkdan sonra cinsel istismarı itiraf etmiştir. Mağdur çocuğa iyi ve kötü dokunmanın ne olduğu öğretilseydi, defalarca örselenmeyecekti:

“Bunu daha önce de oraya başladığımdan beri yaptı, birçok kez yaptı. Bana bu sır dedi, kimseye söyleme dedi. Ben de günah yazılır diye kimseye söylemedim.” (Mağdur erkek çocuğu Ş. K., Yaş 9, Sanık Kuran kursu hocası, Mağdur ifade tutanağı, Dosya no. 117).

SONUÇ

Çocuk istismarı, son zamanlara ait bir terim olmasına rağmen fiiliyatta insanlığın başlangıcına kadar uzanabilecek bir olgudur. Bu konu hakkında sistematik çalışmaların yapılması ve bir sorun olarak gündeme gelmesi yeni sayılır. Çocuk istismarının genel bir tanımını yapmak zor olmasına rağmen evrensel bir sorun olduğu uluslararası topluluklarca kanun ve düzenlemelerle kabul edilmiştir.

Çocukların yetişkinler tarafından istismarı etnik, coğrafi, dini, kültürel ve ekonomik yönden sınır tanımayan bir sorundur. Genel bir değerlendirme yapacak olursak, çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkinler ya da yabancılar tarafından çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal, fiziksel, cinsel gelişimini olumsuz yönde etkileyen tutum ve davranışların bütünü, çocuk istismarı kapsamına girdiğini söyleyebiliriz.

Çocuklukta yaşanan travmaların etkisinin yetişkin yaşamı boyunca devam ettiği bilinen bir gerçektir. Bu travmaların en ağır ve en uzun süren biçimi, cinsel istismar sonrası görülür. 18 yaşından küçük çocukların rızasına bakılmaksızın yetişkinler tarafından cinsel amaçlı kullanıldığı her türlü eylem çocuk cinsel istismarıdır. Cinsel istismardan dolayı fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan sağlığı bozulan çocuk, gelecekte bireysel ve sosyal hayatında sorunlar yaşamaktadır. Çocukta kısa ve uzun dönemli olmak üzere travmatik sonuçlara neden olan çocuk cinsel istismarı, gelişimin bütün yönlerini olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir.

Çocuk istismarı türleri arasında cinsel istismar tanısı kolay fakat çoğunlukla gizli kaldığından saptanması ve ortaya çıkarılması zordur. Çocuğun cinsel istismarı hemen her toplumda görülmekle birlikte üzerinde konuşulmaktan kaçınılan ve görünmez kılınan bir sorundur. Ancak günümüzde yazılı ve görsel medya, -cinsel istismar haberlerini doğru veya yanlış bir biçimde sunması tartışılmaksızın- bu sorunun görünür olmasını sağlamıştır. Çocuk cinsel istismarı, güncel bir sorun olarak kendisine akademik çevrede genellikle tıp ve hukuk alanında yer bulmuştur. Ancak bu sorun çok boyutlu bir olgudur ve multidisipliner bir çalışma gerektirir.

Sosyolojik çerçevede gerçekleştirdiğimiz bu araştırma gerek multidisipliner alana gerekse kendi alan yazınımıza birçok katkı sağlamaktadır. Bir sorunun çözümü için öncelikle o sorunu hangi boyutu ile ele alıyorsak onun genel geçer bir tanımını yapmak gerekir. Bu kapsamda ilk adımımız, çocuk cinsel istismarını sosyo- kültürel koşullarla olan bağlamı çerçevesinde tanımlamak olmuştur. Böylelikle bu araştırma, çocuk cinsel istismarı sorununu toplumsal boyutu ile ele almak isteyen sosyal çalışmacılar için ilk adımı atabilecek bir kaynak niteliği taşımaktadır.

İnsani duyarlılık gerektiren bir konuda sahada çalışma yaparken özellikle söz konusu olan çocuklar ise daha dikkatli davranmak gerekir. Araştırmamızda mağdur çocuk ya da aileleri ile derinlemesine görüşme yapmak yerine ikincil yollar tercih edilmiştir. Cinsel istismar mağduru çocuğun tekrar travmatize olmasına ve ikincil örselenmesine yol açmamak için görüşme tekniği tercih edilmemiştir. Araştırma ile ilgili verilerimizi ÇİM’de mağdur çocuklar ve ebeveynleri ile yüz yüze görüşmeler sonucu oluşturulan vaka dosyalarını inceleyerek elde etmiş bulunmaktayız. Birincil ağızdan verilere ulaşmaya en yakın teknik olarak, “içerik analizi” kullanılmıştır. Araştırma için izin verilen süre boyunca doğrudan ÇİM’e gidilmiş ve araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu süre zarfında ÇİM’de edindiğimiz deneyimler ile elde ettiğimiz veriler ışığında araştırmanın bulgular ve yorum kısmı oluşturulmuştur. Bu nedenle cinsel istismar için risk altında olan çocuk gruplarını belirlemede araştırmamızın bulguları önem taşımaktadır. Araştırma çerçevesinde elde edilen bulguları ve sonuçları şöyle değerlendirebiliriz:

2015 ile 2019 yılları arasındaki süreçte Çocuk İzlem Merkezine başvuran cinsel istismar mağduru çocukların her birinin sosyo demografik bilgileri ile olay öykülerinin, ebeveynleri ile yapılan aile görüşmelerinin, sosyal inceleme raporlarının ve tıbbî ve adli tutanakların yer aldığı 678 dosya “içerik analizi” tekniği kullanılarak incelenmiştir.

2015 ile 2019 yılları arasında Malatya ili Sağlık Bakanlığı bünyesinde hizmet veren ÇİM’e bildirilen çocuk cinsel istismar vakaları yalnızca Malatya ilinden değil çevre illerdeki şehir merkezlerinden, ilçe ve köylerinden de gelmektedir. Bu nedenle çalışmamızın örnekleme Malatya iline yakın komşu iller de dâhil olmuştur.

Mağdur çocukların ÇİM’de bulunan vaka dosyalarının derinlemesine incelenmesi ile elde ettiğimiz ilk çıkarım çocuk cinsel istismar vakalarının yıldan yıla artış göstermesidir. 2015 yılına ait yalnızca 8 vaka bulunmakta iken, 2016 yılında 85, 2017 yılında 171, 2018 yılında 212, 2019 yılında 202 vaka olduğu tespit edilmiştir. ÇİM’e bildirilen resmi kayıt altına alınan vakalar buzdağının görünen kısmıdır. Resmi makamlara yansımayan vakalar da göz önünde bulundurulursa çocuk cinsel istismarı ile ilgili tablo kaygı ve endişe verici olacaktır.

Araştırmamızın ilk bölümünde, metot kısmında belirlediğimiz hipotezler arasında yer alan “kız çocukları daha sık cinsel istismara maruz kalmakla birlikte erkek çocukları da cinsel istismara uğrar” ifadesi araştırma sonucunda doğrulanmıştır. Erkek çocuklarının istismarı bildirimini sosyal çevresi tarafından erkeklik fonksiyonlarını yitirdiği söylentilerine maruz kalmamak için daha geç olmaktadır. Kız çocukları ise sosyal çevresi tarafından namusunun lekelendiği söylentilerine ve bundan sonra kendilerine kötü gözle bakılacağından korktukları için istismar daha geç ortaya çıkmıştır. Hem kız hem de erkek çocukları damgalanmamak için cinsel istismarı saklama eğiliminde olmuşlardır.

Araştırma kapsamında her yaş grubundan çocukların (ÇİM’e bildirilen en küçük yaş 4’ tür.) cinsel istismara maruz kalabileceği görülmüştür. Bununla birlikte 12- 18 yaş arası ergenlik çağındaki çocuklar daha sıklıkla cinsel istismara maruz kalmıştır. Çocukların kendini savunabilme yaşları kişiden kişiye değiştiği için burada önemli olan çocuğa iyi ve kötü dokunmanın erken yaşlarda öğretilmesi ve ebeveynin çocuğa olan desteğidir.

Birçok mağdur çocuk aileleri tarafından okula gönderilmemiş veya lise düzeyine geldiklerinde okulu yarım bırakmışlardır. Mağdur çocuklar ekonomik koşulların yanı sıra ailelerinin baskıcı ve muhafazakâr yaşam tarzlarından dolayı okula gidemediklerini beyan etmişlerdir. Dosyalarda özellikle babanın çocuğuna cinsel istismarda bulunduğu vakalarda baba, kız çocuğunu okula göndermemiştir ve hatta mağdurun sokağa çıkmasına bile izin vermemiştir. Mağdur kız çocuğunun cinsel istismarı, dışarıda birilerine anlatması, istismarcı baba tarafından sosyal çevresindeki konumunun sarsılacağı ve ailenin adını lekeleneceği kaygısıyla engellenmektedir. Aslında bu durum istismarcının akıl sağlığı açısından önemli bir gösterge teşkil etmektedir. Herhangi bir psikolojik ya da zihinsel engeli olan istismarcının, eylemlerinin açığa çıkmaması ve uzun dönemler

boyunca istismarı sürdürebilmesi için bu şekilde organizasyon gerçekleştirebilmesi ve hassasiyet sergilemesi mümkün değildir.

Bu çerçevede araştırmamızda yer alan diğer bir hipotezimiz de ÇİM’de elde edilen veriler ile uyumaktadır. İstismarcılar sanıldığı gibi aksine “hasta” ya da “anormal” değil, çok büyük bir kısmı sağlıklı ve normal bir yaşayış tarzı sürdürmektedir. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen bir insanlık suçu olarak çocuk cinsel istismarını “hastalık”, istismarcıyı “hasta” olarak tanımlamak, sorunu yüzeyle bırakmaktadır. Çocukların cinsel açıdan istismar edilmesine istismarcının psikopatolojik durumları etkili olmakla birlikte toplumun inanç ve değerlerindeki çözümler ve toplumsal değişimler de bu hususa yol açmaktadır. Toplumsal çözümlenin eş anlamı olan sosyal kirlenme terimi, çocuk cinsel istismarı sorununun toplumsal boyutunu daha iyi açıklamaktadır. Bir toplumda çocukların cinsel istismarının artması o toplumun sosyal olarak kirlendiğinin veya ahlâkî açıdan erozyona uğradığının bir göstergesidir.

Diğer taraftan araştırmamızda elde ettiğimiz veriler itibariyle, bütün yerleşim birimlerinde cinsel istismar vakalarına rastlanması, bu yöndeki “Çocuk cinsel istismarı kent ve kırsal ayrımı gözetmeksizin bütün yerleşim yerlerinde görülür” hipotezimizi desteklemektedir. Araştırmamızda kırsal alanlardan gelen vakalar %34,4, şehir merkezlerinden gelen vakalar %22,1, şehir merkezinden uzak semtlerden gelen vakalar %43,4’tür. Bu veriler sonucunda cinsel istismar vakalarının bütün sosyal mekân ve sosyal sınıflarda görülebileceği ifade edilebilir. Cemaat kültürüne dayanan kırsal alanlardaki cinsel istismar vakaları daha çok gizlenebilmektedir. Bu nedenle kırsal alanlardan gelen vakalar resmi kayıtlara yansısından daha fazla olabilmektedir.

Toplumun genel kanılarından biri de parçalanmış ailelerin çocuklarının cinsel istismara karşı daha savunmasız olduğudur. Bulgularda çekirdek aile çocuklarının %66,4 ile cinsel istismara daha fazla maruz kaldığı görülmüştür. Parçalanmış aile çocuklarının %28,3 ü, geniş aile yapılarından %5,3’ü cinsel istismara maruz kalmıştır. Aile yapıları cinsel istismar için bir risk faktörü değildir. Bu noktada vurgulanması gereken ebeveynlerin ihmalkârlığı olmalıdır. İhmalkâr ebeveynler, çocuğun cinsel istismarı için bir risk faktörüdür. Böylece araştırmamızın hipotezleri arasında yer alan “Ailesi

tarafından ihmâl edilen, ilgiye ve sevgiye muhtaç çocuklar daha çok risk altındadır” ifadesi doğrulanmış bulunmaktadır.

Elde ettiğimiz bulgulardan biri de gelir düzeyi düşük ailelerde (%58,4) cinsel istismara daha çok rastlanılmasıdır. Orta gelir düzeyindeki ailelerde %32,1, yüksek gelir düzeyinde olan ailelerde %9,4 oranında çocuk cinsel istismar vakaları görülmüştür. Bu konuda literatürdeki çalışmalar da araştırma sonuçlarımızı desteklemektedir. Çocuk istismarı ve ihmali bütün sosyo- ekonomik düzeydeki ailelerde görülmekle birlikte geçim sıkıntısı yaşayan dar gelirli ve madde veya alkol bağımlılığının olduğu ailelerde daha sık görülmekte olduğu Corsaro tarafından ileri sürülmektedir.²⁷⁸ Ancak burada çocuk istismarı ile ilgili yapılan çalışmaların genellikle düşük sosyo- ekonomik sınıftaki aileler üzerinde yapıldığından dolayı, genel kanı olarak istismar vakalarının bu gruptan olduğu düşünüldüğünü söyleyebiliriz. Oysa yüksek gelir grubundakiler, problemlerini özel yollar ile çözebilme gücüne sahiptir. Dolayısıyla çocuk istismarı ve ihmali sorunu belli bir sosyal düzeyde bulunan gruplara özgü bir problem değildir.²⁷⁹ Her ekonomik düzey ve sınıf koşullarında görülebilen çocuk cinsel istismarında resmi kayıtlı olan vakalar çoğunlukla düşük gelirli ailelerden gelmektedir. Sosyo- ekonomik koşulları iyi olan aileler bulunduğu konum ve sahip olduğu ekonomik güç sayesinde cinsel istismar vakalarının resmi kurumlara ve medyaya yansımaları engelleyebilmektedirler.

Araştırma verileri neticesinde istismarcıların çoğunlukla çocuğun sosyal çevresinden tanıdığı (%42,2) kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Aile içi ensest vakaların oranı (%15,7) dir. Aile içi cinsel istismar çocuğu daha derinden sarsmakta ve yaşamı boyunca fiziksel, psikolojik ve sosyal konuda sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Aile içi cinsel istismar çocuğun güvenine ihanettir. Kültürel ve ekonomik koşulların birbiriyle uyum ve denge içinde olmadığı ailelerde cinsel istismar daha çok yaşanmaktadır.

Tüm cinsel istismar olguları gizlilik içinde yapılmakla birlikte ensest vakalarda durum daha belirgindir. Ensest vakalar hakkında daha az verilere ulaşılmasındaki en büyük güçlük, aile kurumunun zarar göreceği endişesi ile aile bireylerinin olayı kendi içlerinde saklaması ve savunmasız olan çocuğu susturma gücüne sahip olmalarından

²⁷⁸ Corsaro, William: a.g.e., s., 246.

²⁷⁹ Polat, Oğuz: Çocuk İstismarı 2, Seçkin Yayınları, Ankara- 2007, s., 78.

kaynaklanmaktadır. Yüksek risk altındaki çocukları teşhis etmek basit bir iş değildir. Çünkü cinsel istismar vakalarının çoğu gizlenmektedir ve bu nedenle gerçek risk faktörleri de gizli kalmaktadır.²⁸⁰ Toplumun sosyo- kültürel değişmelerini takip ederek çocuk cinsel istismarının giderek artmasına yol açan çürümüş parçaları değiştirmeye yönelik adımlar atmak görünen risk faktörlerinin ortadan kalkması için etkili bir yöntem olacaktır.

Nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanarak elde ettiğimiz bulgular neticesinde çocuk cinsel istismarı ile ilgili toplumda doğru bilinen birçok yanlışın olduğu görülmüştür. Çocuk İzlem Merkezi'nde arşivde yer alan dokümanlar incelenirken dosya sayısının çokluğu değil, çocuk cinsel istismarının hangi tür sosyo- kültürel koşulların etkisiyle ortaya çıktığını tespit etmek bizim için önemli olmuştur. Nitekim bir çocuğun bile cinsel istismara uğraması o toplumda bir şeylerin yanlış gittiğini göstermektedir. Cinsel istismarda istismarın ne boyutta gerçekleştiği ya da kaç kere olduğu mantığını yürüten kişilerin toplumdaki varlığı, toplumsal değerlerimizin yozlaşmasında büyük payı olmuştur.

Toplumdaki ataerkil bakış açılarına bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı suçlardan birisi de cinsel istismardır. Kadının ve çocuğun ikincilleştirildiği ve hanenin yalnızca birer parçası olarak görüldüğü sistemlerde kadının ve çocuğun bedenleri de kendisine ait görülmemektedir. Kişinin beden dokunulmazlığına karşı işlenen bir suç olan cinsel istismarın yaşanmaması için öncelikle kadınları ve çocukları birer birey olarak kabul etmek gerekmektedir.

Çocuğun korunmasında aile, toplum ve devlete önemli görevler düşmektedir. Çok boyutlu bir sorun olan çocuk cinsel istismarının azaltılabilmesi için toplumun çocuk bireylerinden yaşlı bireylerine kadar çocuk hakları ve istismarı konusunda bilinçlendirilmelidir. Aynı doğrultuda, akademik camia ve devletin işbirliği ile bu konuda bilimsel çalışmalara ağırlık verilip, müdahale ve mücadele programları oluşturulmalı ve bu müdahale ve mücadele programları devletin ilgili kurumlarında eyleme geçirilmelidir. Bununla birlikte dördüncü güç olarak kabul edilen medyaya bu konuda önemli

²⁸⁰ Finkelhor, David: a.g.e., s., 60.

sorumluluklar düşmektedir. Medya, çocuk istismarı konusunda farkındalık yaratmak adına görsel, işitsel ve yazılı kamu spotları ile bu konudaki toplumsal bilinci arttırmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, cinsel istismar mağduru çocukların kendilerini koruyacak ve destek olacak bir toplumsal ortamın oluşturulması önem taşımaktadır. Cinsel istismar mağdurlarına ön yargılı ve suçlayıcı bir tutum ve davranışla yaklaşmak ve damgalamak yalnızca cinsel istismarcılara hizmet eden bir anlayış olur ve aynı zamanda yeni mağdurları üretir.²⁸¹ Çocuk cinsel istismarı ile ilgili konularda uzun yıllar boyunca çalışma yapan araştırmacılar, bu sorunun bitmeyeceğini en azından ne kadar azaltılabileceğine dair çözüm yollarını geliştirmenin önem taşıdığını vurgulamışlardır. Bu amaçla gerçekleştirdiğimiz çalışma ile toplumun çocuk cinsel istismarı ile ilgili mit hâline gelmiş düşünce kalıplarını yıkmanın doğru çözüm önerilerini getireceğini ümit etmekteyiz. Çocuk masumluğunda, saf, temiz ve güzel bir dünya dileğiyle...

²⁸¹ Topçu, Sedat: Cinsel İstismar., s., 344-345.

KAYNAKÇA

- Adler, A.(2017). İnsan Tanıma Sanatı, (çev. Kâmuran Şipal), (17. Baskı), İstanbul: Say Yayınları.
- Akay, E. Ş.(2019). ” İçerik Analizi”, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (çev. Edt. Asım Arı), (9. Baskı), Konya: Eğitim Yayınları.
- Aktaş, A.,“Aile İçi Şiddet”, *Doğu Batı*, 2008/10(43).
- Arıkan, A. (2018). Etnografin El Kitabı, Ankara: Anı Yayınları.
- Aries, P.(1962). Centuries of Childhood, New York: Alfred A. Knopf.
- Ayan, S.(2009). Aile ve Şiddet, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Bayraktar, S.(2015). İnsanlığın Kanayan Yarası Çocuk İstismarı ve İhmali, İstanbul: Nobel Tıp.
- Bilgin, N. (2006). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, (2. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bozkurt, V.(2017). Değişen Dünyada Sosyoloji, (13. Baskı),Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bumin, K.(2013). Batı’da Devlet ve Çocuk, Akara: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Cansel, E., “Sosyal Devlet ve Aile”, *Aile Yazıları 2*, (der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara- 1990.
- Corsaro, W. A.(2005). The Sociology of Childhood, (2nd Edition), Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Cüceloğlu, D.(2008). İnsan ve Davranışı, (17. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, S. “Medya ve Şiddet”, *Doğu Batı*, 2008/10(43).
- Çavlin, A., F. Kardam ve H. Efendioğlu(2018).“Ailenin Karanlık Yüzü Ensest”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, Hanife Aliefendioğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Çavlin, A., E. Koyuncu, vd.; Uzmanların Görüş ve Deneyimleri Işığında Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, vd.), Metis Yayınları, İstanbul- 2018.
- Çeler, Z., “Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı”, *Doğu Batı*, 2019/16(63).
- Doğan, İ.(2000). Akıllı Küçük, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Doğan, İ. (2009). *Sosyoloji*, Ankara: Pegem Akademi.
- Doğrucan, A. Ve Z. Yıldırım ” Yazılı Basında Çocuk İstismarı Haberlerinin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman Gazeteleri Örneğinde)”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011/4 (2), 176- 194.
- Durkheim. E. (2019). *Ensest Yasağı ve Kökenleri*, (çev. Zeynep Bengü), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Elkind, D.(2001). “Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme ve Eğitim”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, (ed. Bekir Onur),Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Elkin, F.(1995). *Çocuk ve Toplum*, (çev. Nazife Güngör), Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Entwistle, J., “Cinsiyet/ Toplumsal Cinsiyet”, (çev. İlkay Şahin), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (çev. Edt. İhsan Çapçioğlu), (2. Baskı), Atıf Yayınları, Ankara- 2014.
- Ersoy, E., “Değer Hükümlerinin Kaynağına Yönelik Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies*, 2018/13(10), 261- 273.
- Ersoy, E.,: “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009/19(2), 209- 230.
- Finkelhor, D.(1986). *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*, (2. Edition),USA: Sage Publications.
- Freud, S.(2018). *Cinsellik Üzerine*, (çev. Elif Yıldırım), (3. Baskı), İstanbul: Oda Yayınları.
- Freud, S. (2018). *Haz Prensibinin Ötesinde*, (çev. Elif Yıldırım), (2. Baskı), İstanbul: Oda Yayınları.
- Fromm, E.(2008). *Psikanalizin Bunalımı*, (çev. K. Erzincan Kına), (2. Baskı), İstanbul: Say Yayınları.
- Fromm, E. (2016). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, (çev. Yurdanur Salman ve Nalân İçten), (10. Baskı), İstanbul: Payel Yayınları.
- Goffman, E. (2019). *Damga*, (çev. Ş. Geniş, vd.), (4. Baskı), Ankara: Heretik Yayınları.
- Gölge, Z. B.(2018). “Çocuk Cinsel İstismarcıları ve Ensest Saldırganların Özellikleri”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, Hanife

- Aliefendioğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Gander, J. M. ve W. G. Harry (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi, (çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur), (5. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gökçe, B., “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları 1*, (der. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara-1990.
- Güldeste, A., “Çocuk Cinsel İstismarının Medyada Değerlendirilme Biçimi (Habertürk Gazetesi Üzerinden Medyaya Sosyolojik Bir Bakış)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018/11 (55), 490- 497.
- Güvenç, B.(1997). “Çocuk ve Kültür”, *Çocuk Kültürü*, (ed. Bekir Onur), Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Güvenç, B. (2016). Sosyal Kültürel Değişme, (2. Baskı), Ankara: Efil Yayınları.
- Holt, J.(2000). Çocukluktan Kaçış, (çev. Sinem Yılandı, Cihan Aksoy), İstanbul: Beyaz Yayınları.
- İnal, K.(2007). Çocuğun Örselenen Dünyası, Ankara: Sobil Yayıncılık.
- İnal, K.(2007). “Türkiye’ de Çocukluk: Nereye!”, *Çocuk ve Medya*, (ed. Selda İçin Akçalı), Ankara: Ebabil Yayınları.
- İnal, K.(2018). Çocuk Hakları ve Siyaset, (2. Baskı), İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- James, A., C. Jenks and A. Prout (1998). Theorizing Childhood, UK: Polity Press, Cambridge.
- James, A.(2001). “Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*”, (ed. Bekir Onur), Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç.(2010). Günümüzde İnsan ve İnsanlar, (12. Baskı), İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaptanoğlu, İ. Y., “Rakamlarla Ensest ve Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar”, *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest*, (ed. Alanur Çavlin, Filiz Kardam, Hanife Aliefendioğlu), Metis Yayınları, İstanbul- 2018.
- Keser, İ.(2016). Çocuk Cinsel İstismarı,(2. Baskı), Adana: Karahan Kitabevi Yayınları.

- Kulaksızoğlu, A.(2011). Ergenlik Psikolojisi, (13. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Laughey, D. (2010) Medya Çalışmaları (Teoriler ve Yaklaşımlar), (çev. Ali Toprak), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Marshall, G.(2009). Sosyoloji Sözlüğü, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Onur, B.(2007). Çocuk, Tarih ve Toplum, Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B.“Çocukluğun Dünü ve Bugünü”, Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, 2005/19(10): s., 101-102.
- Özben, M., “Sahiplik Algısı ve Kadına(Çocuğa) Şiddet”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2*, (yay. Haz. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara- 2012.
- Özdemir. M., Nitel Veri Analizi:” Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010/11(1), 323- 343.
- Pateman, C. (2017). Cinsel Sözleşme, (çev. ZeynepAlpar), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Polat, O.(2007). Çocuk Pornografisi, İstanbul: Nokta Yayınları.
- Polat, O. (2007). Çocuk İstismarı 2, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Polat, O.(2017). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı Tanımlar 1, (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Postman, N.(1995). Çocukluğun Yokoluşu, (çev. Kemal İnal), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ritchie, Oscar W. ve R. K. Marvin (1964). Sociology of Childhood, New York: Meredith Publishing.
- Seale, C., “Normal/ Patolojik”, (çev. Fatma Kenevir), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (çev. Edt. İhsan Çapçioğlu), (2. Baskı), Atıf Yayınları, Ankara- 2014
- Selçuk, Z.(2007).: Eğitim Psikolojisi, (14. Baskı), Ankara: Nobel Yayın.
- Sokullu, F. A., Viktimoloji, Beta Yayınları, İstanbul- 2008

- Şen, H., “Türkiye’deki illerin Cinsel Suçlar Açısından İncelenmesi” *Alphanumeric Journal*, 2017/ 5(2), 292- 308.
- Tan, M.(1997). “Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk”, *Çocuk Kültürü*, (ed. Bekir Onur), Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Tansel, B.(2017). Çocuk Cinsel İstismarı, Adana: Karahan Kitabevi Yayınları.
- Tekeli, E. S., “Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Kadın Mağduriyeti: Ankara Örneği”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2*, (yay. Haz. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara- 2012.
- Tonkiss, F., “Devamlılık/Değişim”, (çev. Erkan Koca), *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, (edt. Chris Jenks, çev. Edt. İhsan çapçioğlu), (2. Baskı), Atıf Yayınları, Ankara- 2014.
- Tezcan, M.(2012). Çocuk Sosyolojisi, (2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Topçu, S.(1997). Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, Ankara: Doruk Yayınları.
- Topçu, S.(2009). Cinsel İstismar, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Türkdoğan, O.(1996). Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme, (2. Baskı), İstanbul: Birleşik Yayınları.
- Ünalı, H., “Kadına Yönelik Şiddette Medyanın Dili”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1*, (yay. Haz. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala), Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara- 2012.
- Türkmen, vd..., “Cinsel İstismara Uğrayan Kız Çocuklarının Profilleri”, *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 2017/7 (3), s., 197- 202
- Yengin, D. (2014) Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum, (2. Baskı), İstanbul: Derin Yayınları.
- Yolcuoğlu, İ. G.(2012).Türkiye’de Çocuk Sorunu ve Çocuk Yetiştirme, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yörükoğlu, A.(2007). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, (7. Baskı), İstanbul: Özgür Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 6/1- b. Bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.01.2019.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu md. 11. Bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.01.2019.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu md. 3/1- a. Bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.01.2019.

İ. Günbayı (30. 11. 2019), “ Nitel Araştırmada Veri Analizi: Tema Analizi, Betimsel Analiz, İçerik Analizi ve Analitik Genelleme, <http://www.nirvanasosyal.com/>, Erişim Tarihi: 3. 04. 2020.

Çocuğa İnanın”, (Hürriyet, 17. 02. 2018) bkz: <https://www.hurriyet.com.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

“Çocuk İzlem Merkezinin İşleyişi Hakkında Genel Değerlendirme”, bkz: <http://www.sakaryabarosu.org.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

“Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)”, (20. 02. 2020), bkz: <https://yenimahalleah.saglik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

“Çocuk İzlem Merkezi Türkiye Raporu 2015”, bkz: <http://www.trabzonbarosu.org.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

04.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan Başbakanlık Genelgesi, bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04. 04. 2020.

TÜİK: Cinsel İstismara Maruz Kalan Çocuk Sayısı Her Geçen Gün Artıyor.” (24.01.2019), bkz: <https://www.evrensel.net/>, Erişim Tarihi. 07. 04. 2020.

Adalet Bakanlığı verileri, bkz: www.adalet.gov.tr Erişim Tarihi: 04.04. 2020.

Türkiye’ nin Çocuğa Cinsel İstismar Tablosu” (31. 03. 2016), <https://www.haberturk.com/>, Erişim Tarihi: 07. 04. 2020.

EKLER: DOSYA ANALİZ FORMU

MAĞDURUN

Cinsiyeti:

Yaşı:

Engel Durumu:

Eğitim Durumu:

Madde Bağımlılığı Durumu:

Gebelik Durumu:

Medeni Durumu:

Yaşadığı yerleşim yeri:

Aile Durumu:

Mağdurun istismara uğradıktan sonraki intihar eğilimi:

Mağdurun daha önceden başkaları tarafından istismara uğrama durumu:

ŞÜPHELİNİN

Mağdur ile Olan Yakınlık Derecesi:

Suçta Eşlik Eden Şüpheli Sayısı:

Cinsiyeti:

Yaşı:

Eğitim Durumu:

Engel Durumu:

Medeni Durumu:

Madde Bağımlılığı:

İSTİSMAR İLE İLGİLİ

Olayı Bildiren Kişi ya da Kurum:

Mağdurun İstismara Uğradığı Mekân:

İstismar ile bildirim arasındaki süre:

İstismar Durumu:

İstismarın Tipi:

Cinsel istismarın Tipi:

Cinsel Ticaret Durumu:

ÇİM'de Mağdura Yapılan İşlem: